دیوانی

ئەحمەد موختار جاف

ئامادەکردن و بەراوردکردن و لێکدانەوەو پێشەکی بۆ نووسینی :
پرۆفیسۆر دوکتۆر

عیزەدین مستەفا رەسوول

بە کۆششی :

ئەفراسیاب ئەحمەد موختار جاف

لەچاپ دراوە

بەیارمەتیی ئەمینداریێتیی رۆشنبیریی و لاوانی ناوچەی ئوتونومی
لەچاپ دراوە

بەغدا -- ١٩٨٦

لە چاپخانەی (الادیب) لەچاپ دراوە

ئەم دیوانە ....

ئەم دیوانە لەسەر بنەمای ئەم سەرچاوانە کۆکراوەتەوە :

- دەستنووسی شاعیر خۆیو دەسنووسی عەلی کەمال باپیر .
- دەسنووسی شاعیر خۆیو دەسنووسی عەلی کەمال باپیر .
- دەسنووسی نەجمەدین مەلا .
- نووسراوەی ئومێد کاکەڕەش کە لەگەڵ هەندی سەرچاوەی‌تری بەراورد کردووە .
- نووسراوەی مەحموود زامدار .
- چاپی عەلی کەمال باپیر
- چاپی گیوی موکریانی .
- هەندێ ڕۆژنامەو گۆڤار .

باسی ئەم سەرچاوانەو چۆنیەتی کەڵك لێوەرگرتنیانمان لە (پێشەکی)دا بەدرێژی باس‌کردووە .

ئەحمەد موختار جاف

ووته‌یه‌ك

نووسینی پاریزه‌ر
ئه‌فراسیابی ئه‌حمه‌د موختار جا[ف]

منالْ بووم ، باوکم شه‌هید بوو . دیمه‌نو وینه‌یم له‌ به‌رچاوه ، دوا کۆتا[یی] عه‌شره‌تی جافم بو سه‌رداریکی جوانه‌مه‌رگی ئه‌و عه‌شره‌ته‌ له‌بیره .

گه‌وره‌ بووم‌و ورده‌ ورده‌ هوشیار بوومه‌وه . شیعری باوکمم به‌سه‌ر زمانی لاو[ان] نه‌ته‌وه‌و قوتابییانی وولاته‌وه‌ ئه‌بیست . حه‌زم‌ئه‌کرد باشتر له‌و شیعرانه‌ بگه‌م‌و زیاتر لیْ بزانم‌و ببیستم .

تا ئیستاش که‌ یارو یاوه‌رانی باوکم ئه‌وه‌ ئه‌لێنه‌وه‌ که‌ دوا په‌ڕینه‌وه‌ی له‌ سیرواد[ا] مه‌به‌ستی بینینی من بووه ، چه‌ند تاویك ماته‌م ئه‌مگریت‌و ئه‌مه‌ویْ هیچ نه‌بی[ت] کۆکردنه‌وه‌ی هه‌موو به‌رهه‌می‌و به‌ ناساندنی ڕاسته‌قینه‌ی به‌ گه‌لی کورد شتیك ئه‌مه‌گی ئه‌و باوکه‌ بده‌مه‌وه‌ که‌ له‌پالْ ئاواته‌ گه‌وره‌کانی ژیانیدا ئاواتیشی ئه‌وه‌ بوو [که] دڵسۆزییان به‌سه‌را بکێشیْ ، به‌ڵام هه‌موو ئاواتی برده‌ گلْ .

ده‌مێك بوو خزمانو دۆستانو شیعرخواهان هه‌واڵی دیوانی ته‌واوی ئه‌ح[مه‌د] موختاریان لیْ ئه‌پرسیم ، منیش به‌ئاواته‌وه‌ بووم بۆم بڕه‌خسیْ ماوه‌یه‌ك له‌ هه‌ڵه‌[ی] سلێمانی ببه‌مه‌سه‌رو به‌ کۆکردنه‌وه‌و ئاماده‌کردنی ئه‌و دیوانه‌وه‌ خه‌ریك‌بم . به‌ڵام ژ[یان] گوزه‌ران ئه‌و هه‌له‌یان بۆ نه‌ڕه‌خساندم ، تا ئه‌وه‌بوو ساڵی ١٩٨٢ دۆستم دو[ا]

عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ باسی نووسەرێکی بۆ کردم کە زۆربەی شیعری ئەحمەد موختاری کۆکردۆتەوەو ئەیەوێ ڕێگەی چاپکردنی بدەمێ . ئەو نووسەرە کاك مەحموود زامدار بوو . بەهۆی دوکتۆر عیزەدینەوە یەکتریمان ناسیو ڕێککەوتین کە ئەو دەستبکات بە ئیشو منیش ڕێگەی بدەمو یارمەتیی بدەم .

هەر لەو ماوەیەدا لە سلێمانی کاك ئومێد کاکەڕەش دیوانێکی کۆکراوەو کار تێدا کراوی بۆ هێنام . هەروەك بیستم کە چەند کەسی تر بەو دیوانەوە خەریکن . بەرامبەر بەمە بانگەوازێکمان لە ڕۆژنامەی (هاوکاری)و گۆڤاری (بەیان)دا بلاوکردەوەو بە ڕەزامەندیی کاك زامدارو کاك ئومێد ڕێکخستنو لێکدانەوەو پێشەکی نووسینم بە دوکتۆر عیزەدین سپارد . ئەوەبوو ئەویش هەندێ نوسخەی تری پەیداکردو منیش نوسخەیەکی دەسخەتی شاعیر خۆیم لە هەڵەبجەوە هێنایەوەو بەوچەشنەی لە پێشەکیی دیوانەکەدا دەیخوێننەوە کارەکە گەیشتە ئەنجام .

بەداخەوە پاش ئەوەش کە ئامادەکردنی دیوانەکە گەیشتە ئەم پلەیە هەر دەبیستین کە هەندێ شیعری ئەحمەد موختار ماوەو دەس ئێمە نەکەوتووە . بەلام وابزانم ئێمە گوناهمان لەمەدا نییەو کەسێك کە پێی ئەکرا یارمەتیمان بدا ئەبوو قسوور نەکات . بە هەموو حاڵ شادمانم کە ئاواتێکی گەورەی منو دڵسۆزانی وشەی کوردیو عاشقانی بەرزی شیعری ئەحمەد موختار بە کۆششو هەوڵی ئەو برایانەی ناویان برا هاتەدی . لە کانی دڵمەوە سوپاسی بێپایانی هەموویان ئەکەمو ئەگەر ناتەواوییەکیش لە کارەکەدا هەبێ ، ئەوا من داوای لێبووردن ئەکەمو ڕۆژان ڕۆژیان لەدوایەو هیوام وایە چاپی دووەمی ئەم دیوانە ئەو بەرهەمانەشی بگرێتە خۆی کە دەستمان نەکەوتن ، بەتایبەتی ئەوانەی بە کوردی نین . هەروەك هیوای دەسکەوتنی دوو ڕۆمانەکەیو چاپکردنیانە .

ئەمەش یارمەتیترو کۆششی زیاتری ئەوێو ئاواتەخوازم کە ڕۆژگار هەمووی بەرەخسێنیو بەمە بەشێك لە ئاواتەکانی ئەحمەد موختار بهێنینەدیو نەتەوەی کوردی پێ شادمان بکەینو هەرئەوەش هیواو ڕێبازمانە .

بەغدا ١٩٨٥/١١/٧

پیشەکی

نووسینی : د . عیزەدین مستەفا ڕەسوو

ئەحمەد موختار ، کوڕی وەسمان پاشای گەورەی (جاف)ە[1] ، کە ئەویش کوڕی محەمەد پاشای کەیخوسرەوبەگە . هەموو سەرچاوەکان لەسەرئەوەن کە ١٣١٦ ی هیجریدا لەدایك بووە . ئەم مێژووەش بەوە چەسپێنراوە کە لێکیان داوەتەوە (احمد مختار بك) بە ئیملای کۆنی کوردیو حیسابی ئەبجەد ئەکاتە ١٣١٦ و[2] ئە ڕێکەوتە ناوی شاعیرو ساڵی لەدایك بوونیی یەکخستووە . لەبەر ئەوەش کە ڕۆژی لەدایك بوونیان دەستنەکەوت ئەبێ تەنها ئەوەندە بڵێین کە ١٣١٦ ی هیجری ڕێکەوتی دوو ساڵی (١٨٩٨-١٨٩٩)ی میلادی ئەکات .

وەسمان پاشای باوکیو مەحموود پاشای مامی ، هەردووکیان لە ئومەرای بەناوبانگی عەشایری جاف بوون . لەلایەن سوڵتانی عوسمانی یەوە ڕوتبەی پاشایەتی یان درابوویەو لە هەڵەبجە حاکمێتیو قایمقامی یان کردووە[3] .

---

(١) ڕەفیق حیلمی . شیعرو ادبیاتی کوردی . ب ١ . بەغدا ١٩٤١ . ل ١٣

(٢) احمد مختار بك

١ +٨+٤٠٠+٤+٤٠+٦٠٠+٤٠٠+١+٢٠٠+٢+٢٠ = ١٣١٦

تێبینی :

هەر بەمەشدا دەرئەکەوێ کە ئەحمەد موختار ناوی لێکدراو واتە (مرکب)ەو لەسەر پێڕەوی دەوری عوسمانی شاعیر ناونراوە (ئەحمەد موختار) . هەرچی تەخەللوسی شاعیرانەیە ئەوا (ئەحمەد)ی بۆخۆی هەڵبژاردووەو لە قەسیدەیەکدا نەبێ (موختار)ی بەکارنەهێناوە . مامۆستا گیوی موکریانی باسی ئەوە دەکات کە سەردەمێك تەخەللوسی «گوڵشەن» بووە . بەڵام هیچ شیعرێمان بەوناوەوە دەستنەکەوت .

(٣) - ڕەفیق حیلمی . ئەو سەرچاوەیە . ل ١٣

دایکی ئەحمەد بەگیش کە ناوی (عادلە خانم) بووەو بە خانم یاخانمی وەسمان پاشا ناوبانگی دەرکردووە ، یەکێك بووە لە ژنە هەڵکەوتوو و دیارو بەدیمەنەکانی کورد [٤]

«ئەحمەد موختار وەکو هەموو منالێکی‌تر لە حەوت ساڵیدا ئەخرێتە بەر خوێندن لە قوتابخانەی مندالآن لە هەڵەبجە ، قورئان‌و کتێبە وردەکان تەواوئەکا ، لەپاش ئەمانە دەست‌ئەکا بە گولستان‌و خوێندنی فارسیی‌تر ، لەپاشا کەمێکیش عەرەبی ئەخوێنیێ‌و دەستی لیێ هەڵئەگریێ‌و خەریکی سەرو سواری‌و موڵکداری ئەبیێ» [٥]

مامۆستا سوجادی لە سیفەتەکانی ئەحمەد موختاردا ئەوە دەست‌نیشان ئەکات کە حەزی لە خوێندنەوە کردووەو پاش ئەوە باری خوێندەواریی ئەو هەڵئەسەنگێنیێ‌و ئەنووسیێ :

« . . . کە ورد ئەبیتەوە لەم خوێندنەی «ئەحمەد موختار» . .ە تەماشا ئەکەی شتێکی‌وای نەخوێندووە ، لەگەڵ ئەوەش تاپۆیەکی زیرەکیی بووە ، زمانی فارسی‌و عەرەبی‌و تورکیی زانیوە . تۆزە تۆزەیەکیش لە ئینگلیزی . تەنانەت لە فارسیدا گەلیێ شیعری هەیە [٦]

---

(٤) — لە زۆر سەرچاوەی مێژووی سەردەمدا باسی «خانم» کراوە . ئەگەر ئەم سەرچاوانە جیاوازی‌یان لە باسی هەڵوێستی سیاسیی خانمدا هەبیێ ، ئەوا هەموو لە باسی تواناو هەڵکەوتوویی‌و دەسەلاتداریێدا یەکن . ئەوەی ئەتوانین لە باسی ناو ئەو سەرچاوانەی زیاد بکەین ئەوەیە کە خانم دەستێکی بالای لە دامەزراندنی هەندیێ دیمەنی شارستانێتیدا بووە . چ لە هەڵەبجەو چ لە سلیمانی‌و رۆڵی لەوەدا بووە کە عوسمان‌پاشا ژیانی شارستان‌و شارستانێتیی لە ژیانی خێلەکێتی پیێ باشتر بیێ . هەرچی بنەچەی خانمە . ئەوە ئاشکرایە کە لە سنەوە هاتووە . هەندێك بە نەوەی بەنی (ئەردەڵان)ی دائەنێن (رەفیق حیلمی ل ١٣)و هەندێك بە نەوەی بەنی (ساحیبقران)ی ئەزانن (سوجادی ل ٥٤٦) . بەڵام نەوەکانی خانم ئەڵێن خانم کچی قادربەگی ساحێبقرانەو دایکی لە بنەماڵەی (وەزیری)ی بەناوبانگی سنەیە .

(٥) — علاءالدین سجادی . مێژووی ئەدەبی کوردی . بەغدا . ١٩٥٢ ل ٥٤٥

(٦) — سوجادی . ل ٥٤٦

تیێبینی : هەرچەندە لە چەند سەرچاوەیەکدا باسی ئەوە کراوە کە ئەحمەد موختار لەپاڵ کوردیدا بە زمانی‌تریش شیعری هەبووە ، بەڵام بەداخەوە هەر یەك هۆنراوەی فارسیی نەبیێ هیچی‌تریمان دەست‌نەکەوت .

ڕەفیق حیلمی لەم‌بارەیەوە پەنجە بۆ قەسیدەیەکی وەرگێڕراوی درێژ ئەکلات‌و ئەنووسێت :

« . . . ئەحمەد موختار بەگ ، لە زمانی بێگانەیشەوە شیعرێکی زۆر بەرزو ڕەنگینی بۆکردووین بەکوردی‌و بەم‌ڕەنگە هێزو توانای شاعیریی خۆی‌و فەساحەت‌و بەلاغەتی خستۆتە بەرچاو»[7]

هەموو ئەو سەرچاوانەی باسی ئەحمەد موختاریان کردووە هەر بەم‌چەشنە باسیان لە پلەی خوێندەواریی کردووە ، بەلأم هەمووشیان کە ئەنووسن « لە قوتابخانەی ئەهلی خوێندوویەتی ، تەحسیلی مەکاتیبی ڕەسمیی نەبووە»[8] ئەوەیان

(ئەم کتێبە لەژێر چاپا بوو لەبارەی شیعری فارسیی ئەحمەد موختار جافەوە لەگەڵ برای بەرێزم دوکتۆر حەسەن جاف قسەم ئەکرد ، باسی کۆمەڵی شیعری فارسیی ئەحمەدبەگی بۆ کردم لە کتێبخانەی مەجلیسی شوورای میللیی ئێرانا . منیش داوام‌لی‌کرد ئەوەی ئەیزانێ لەم‌ڕووەوە بۆم‌بنووسێ ، ئەم چەند دێڕەی بۆ نووسیم :

ساڵی ۱۳۵۳ی خورشیدی (۱۹۷٦ی میلادی) ، کاتێ خەریکی نووسینی تێز (ئوترووحە)ی دوکتۆراکەم بووم . لە کتێبخانەی مەجلیسی شوورای میللیی ئێرانا چاوم بە دیوانێکی دەستنووسی ئەحمەد موختار جاف کەوت کە بریتی‌بوو لە ۳۵ صفحە ، پازدە صفحەی ئەشعاری فارسیی ناوبراو بوو . لەبەرئەوەی درەنگ‌بوو نەمتوانی هەموو ئەو ئەشعارانە بنووسمەوەو کاربەدەستی کتێبخانەکە نەیدا پێم بیبەمە دەرەوە چونکە ئەوە قەدەغە بوو . بڕیارم‌دا فرسەتێکی تایبەتی وەربگرم‌و فۆتۆیەکی بکەم . بەلأم دوای چەند ڕۆژێك هاتمەوە هەموو کتێبە کوردی‌یەکانیان جیاکردەوە ئەو نامیلکەم دەست‌نەکەوت . خۆش‌بەختانە هەر ئەوەڵ ڕۆژ ئەم سێ بەیتەم لە دوو پارچەیان نووسیبووەوەو لە ئوترووحەکەما جێم کردنەوەو گونجاندمن :

عاشقان روی تو از درد دل افتادەاند
در قمار عشق نقد جان‌و دل‌را باختند
افرین بر تیپ مژگان تو ای شکر کلام
چون سپاه بالقانی بر سر دل تاختند

یار من چون میخرامد سرورا رسوا کند
چون نگاهی میکند او ، عالمی شیدا کند)

(۷) – ڕەفیق حیلمی ل ۱۷

تێ‌بینی : وەك دەرئەکەوێ ئەو شیعرانەی «سوڵلی برۆدۆم» مەحموود جەودەت بە پەخشان کردوویەتی بە کوردی‌و ئەحمەد موختار بە شیعر دایڕشتۆتەوە .

(۸) – نەجمەدین مەلا . مینای شکستە . ب ۳ . (دەسنووس)

لەبیرناچێ کە (بە زەکای فیتری)[9] فێری چەند زمان بووەو گەیشتۆتە پلەیەکی باشی خوێندەواری» .[10] بەلاّم لێرەدا ئەتوانین چەند قسەیەك لەم بارەیەوە زیاد بکەین و بڵێین :

ئەحمەد موختار بەپێی باری رۆژی خۆی و پلەی کۆمەلاّیەتی و چینایەتی خۆی ، پلەی سەرەتایی و ناوەندیی خوێندنی بە پتەوی و باشی خوێندووە . چونکە کەسێك کورێکی نازداری «وەسمان پاشا»و «خانم» بووبێ کە هەردووکیان خوێندەوارییان زۆر لا مەبەس بووە ، پێویستی بە فەقێیەتی و چوونە مزگەوت نەبووەو رێگەی قوتابخانەی رەسمیی ئەو سەردەمەشی نەنراوەتە بەر ، چونکە دایك و باوکی بەتەمای ئەوە نەبوون بیکەن بە ئەفسەری تورك ، کە خوێندنی رەسمیی ئەوکاتەش زۆرتر هەر بۆ ئەوە بووە . بەلاّم لەجێی ئەمە باشترین مامۆستای تایبەتیی بۆ هێنراوەتە ماڵەوە .

هەر لە ماڵی خۆیاندا ئەلف وبێ و سەرەتای خوێندنی لەسەر دەستی شێخ محی یەدینی (باوکی شێخ جەمالی ئەرزوحاڵچی)ی هەڵەبجەدا خوێندووە . ناشزانم چ مەلایەکی تریش دەرزی عەرەبیی پێ وتووە، بەلاّم بۆ فارسی خوێندن ، خۆم چەند جار لە مامۆستا گۆرانم بیستووە کە ئەیوت :

باوکم – واتە سلێمان بەگی باوکی گۆران – دەرزی فارسیی بە تایەربەگ وتبوو و لەگەڵ ئەحمەد موختاردا پێکەوە دەرزی فارسیی پێ ئەوتین . وەك ئەشزانین سلێمان بەگ یەکێك بووە لە فارسیزانەکانی سەردەمی خۆی و بە «کاتب فارسی»ش بەناوبانگ بووە . هەرچی ئینگلیزی خوێندنیشە ئەوە مامۆستا کاکەی فەللاح لە زمان ئەحمەدبەگی حەمەسالّح بەگی جافەوە ئەگێرێتەوە ئەڵێ کە لێم پرسی کەی مامۆستا گۆرانت ناسی ، ئەحمەدبەگ وەلاّمی دامەوە : ئەودەمەی لە هەڵەبجە لەگەڵ ئەحمەد موختار بەگدا ئەمدین خەریکی زمانی ئینگلیزی بوون .

---

(٩) – هەر ئەوێ
تێبینی : کاك مەحموود زامدار ئیشارەتی ئەوەی کردووە کە ئەم دەستنووسانەی لای کاك حەمەبۆر دیوە .

(١٠) – مامۆستا رەفیق حیلمیش لەمبارەیەوە نووسیویە : «هەرچەن لە خوێندنێکی بەرزو رێك وپێك بەهرەدار نەبووبوو ، بەلاّم خاوەن زەکایەکی تیژو بیرێکی ورد بوو . کوردی و فارسی و تورکی و عەرەبی و کەمێکیش ئینگلیزیی ئەزانی . بە کوردی و فارسی گەلێك شیعری دانابوو» . (ل ١٧)

تێکرا دیارە کە لە مەیدانی فێرکردنی زمانداو بۆ پەیدا کردنی مامۆستای زمان دایك و باوکی قسووریان لێ نەکردووە . ئەوەندە هەیە کە ئەحمەد موختار خۆی زۆر زیرەك بووەو ئارەزووی فێربوونی هەبووەو پلەی خوێندەواریو شاعیرێتیو نووسەریی ئەو لەم پلەی خوێندنە زۆر بەرزترەو ئەمەش دەچێتە سەر وێنەی هەڵکەوتوویی ئەحمەد موختار .

وێنەو ڕوخساری شاعیر :

گەلێك وێنەی شاعیرمان لە بەردەستدایەو تائێستاش زۆر کەس ماون کە لەنزیکەوە ناسیویانەو دۆستی بوونو کوڕو کچەکانیشی ماون لەگەڵ ئەوەشدا با بچینەوە سەر سەرچاوەی پێش خۆمان نووسراو .

مامۆستا ڕەفیق حیلمی ئەڵێ :

« . . لاوێکی شیرینو باڵابەرزو سوورو سپی بوو . بە چاوی شینو[11] مووی زەردی وێنەیەکی مومتازی ڕەگی ئاریی تەمسیل ئەکرد . زرنگو شۆخو تەرپۆشو لە ڕەغمی دەوڵەمەندیو ئەملاکێکی زۆر ، ماڵوێرانی سەخاوەتو دەس بڵاوی بوو . . »[12]

مامۆستا سوجادیش لەمبارەیەوە نووسیویە :

« . . ئەحمەد موختار بەگ پیاوێکی باڵابەرزو سووروسپی بووە ، جوان چاكو شۆخو شەنگ ، چاوگەورەو دەموچاو پان بووە ، ڕیشی ئەتاشیو جووتێ سمێڵی قەیتانیی ئەهێشتەوە . زۆر حەزی بە ڕاوو شکار کردووە ، ڕاوچیو تفەنگچیو سوارچاك بووە،تەرپۆشو دڵتەڕ ، زۆرتر مراخانیو شەرواڵی لەبەر ئەکردو شەدەو مشکیی ئەبەست بەسەرەوە ، پشتێنێکی تۆزێ زیادی ئەبەستو فەقیانەکانی هەڵئەکرد ، گەلێجار دوو ڕیزە فیشەكو ستارخانیی ئەبەست ، لەگەڵ جلی کوردیدا

---

(11) - کاك ئەفراسیاب ئەڵێ : چاوی کاڵ بوو .

(12) - ڕەفیق حیلمی . ل ١٧ .

چاکەت‌و پانتۆڵیشی لەبەرکردووە . لەگەڵ خواردنەوەدا سەودای بووە ، یاری‌یشی ئەکرد ، پیاوێکی نان‌بدەو بەرچاو تێرو زۆر دەست‌بڵاو بووە [١٣] . رووخۆش‌و هەمووەخت دەم‌بەپێکەنین بووە ، لە شوێنی دوورەوە گوێیان لە قاقای پێکەنینەکەی ئەبوو ، هەڵسوکەوتی لەگەڵ هەموو جۆرە کەسێکدا ئەکرد ،

---

(١٣) – لەرووی بەخشندەیی‌و دەست‌بڵاویی ئەحمەد موختارەوە گەلێ سەرگوزەشتە دەگێڕرێتەوە . بۆ شایەتی ئەمە تەنیا یەك سەرگوزەشتەی چاپکراو دووبارە ئەکەینەوە . چونکە ئەم لایەنە بۆ چیرۆکی ژیان‌و تراژیدیای مەرگی ئەحمەد موختار بابەخێکی گەورەی هەیە

محەمەد ئەمین کاردۆخی لە پێشەکیی دیوانی مەلا حەسەنی قازی (شاهۆ)دا نووسیویە :

« . . مەلاعەلیی کورە گەورەی (شاهۆ) بۆی گێڕامەوە وتی :

باوکم لە بەغدا بوو . ئەوەڵی ساڵی ١٩٣٤ بوو (ئەحمەد موختار جاف) واتە (ئەحمەدبەگی عوسمان‌پاشا) لەسەر دوکانی (میرزا رەشیدی بانەیی) لە هەڵەبجە دانیشتبوو . منیش لەوکاتەدا هەر لەوێ دانیشتبووم . (پۆستەچی) بروسکەیەکی بۆ من هێنا . پێش‌ئەوەی بیکەمەوە (ئەحمەد بەگ) لە دەستی وەرگرتم ، خۆی کردیەوە . سەیری‌کرد . برووسکەکەی خستە ناودەستی‌و نەیدا بە من . بە (عەلی ئەفەندیی هەمپەل)ی ووت کە (وەکیل خەرج)ی بوو برۆ (٢٠ بیست) روپیەم بۆ بێنە . عەلی ئەفەندی چوو پاش کەمێك گەڕایەوە . وتی : دەستم نەکەوت . هەمیسان پێی‌ووت : برۆ (ئاشەکان) بدە بە ئیجارەو (٢٠) روپیەم بۆ بێنە . پاش نیوسەعاتێك هاتەوە . ئەمجارە پارەکەی بۆ هێنا . ئەویش پارەکەو بروسکەکەی دایە من‌و وتی : باوکت داوای پارەی لە (تۆ) کردووە . ئەزانم تۆیش بەئاسانی بۆت پەیدا نابێ . جارێ ئەمەی بۆ بنێرە . خوا کەریمە بەڵکو ئەمجارە لە ئیشێکدا دامەزرێت . منیش سوپاسم‌کردو پارەکەم بۆ باوکم نارد (دیوانی شاهو . کۆکردنەوەو رێکخستنی محەمەدئەمین کاردۆخی . ب ٢ . چ . ١ . سلیمانی ١٩٨٠ ل ٩)

کاردۆخی خۆی لەم سەرگوزەشتەیە ئەدوێ‌و ئەڵێ :

(لێرەدا خۆشەویستیی بەینی (ئەحمەد موختار جاف)ی شاعیرو شاهۆی شاعیرمان بۆ دەرئەکەوێت لەگەڵ بەخشندەگی (ئەحمەد موختار جاف)و بەکارهاتنی لەکاتی تەنگانەدا (هەر ئەوێ . ل ٩ ، ١٠)

ئەگەر ئەمە شایەتیی تەنیا بەخشندەگیی بێ لای ئەو . ئەوە بەلای منەوە شایەتیی گەلێك سیفەتی مەردانەی ئەحمەد موختارە . بەتایبەتی شایەتیی حاڵ‌و هەموو گەنجینە سەرف‌کردنێتی . ئەوەش بڵێین کە هەر لەو سەرچاوەیەدا لە باسی ژیانی (شاهۆ)دا وتراوە : (ئەحمەد موختار جاف لەکاتی خۆیدا لە هەڵەبجە پارچە ئەرزێکی بەخۆڕایی پێ‌دابوو بیکات بە خانوو . .» (هەر ئەوێ ل ١٣)

وەك ئەشزانین ئەحمەد موختار لەم چەشنە ئەرزەی بە زۆرکەس بەخشیبوو .

خوێندنەوەشی پێ‌خۆش بوو ، لە قسەکردندا دەنگ گەورە بوو . . .»[١٤]

ژیانی :

لە ژیانی ئەحمەد موختار لە سەرچاوەکاندا ئەوەندە نووسراوە کە **لە ساڵی ١٩٢٢دا قایمقامی هەڵەبجە بووەو لە ١٩٢٤دا بووە بە نائیب لە پەرلەمانی عیراقیدا**[١٥] . راستی ئەوەیە کە لە ١٩١٩وە تا ١٩٢٤ قایمقامیی کردووەو پاشان بووە بە نائیب ، بەڵام دوایی بەوچەشنەی خەڵکی ئەیزانن وازی لە هەموو ئەمانە هێناوەو شاری بەجێ‌هێشتووەو رووی‌کردۆتە چیا .

کە لەرووی سروشت‌و بیرەوە تەماشای رەفتاری ئەحمەد موختار ئەکەین ئەبینین ئەم چەشنە پایەو کورسی‌یانەی لەلا بێ‌بایەخ بووە . ئەحمەد موختار لە رۆژی خۆیدا چ لە باری پلەی خێزانەکەیەوەو چ لەرووی لێهاتوویی‌و پێگەیشنوویی‌و خوێندەواریی خۆیەوە باشترین کەسی عەشیرەتی جاف بووە کە سەرانی رژێم پشتی پێ‌ ببەستن‌و پێشی بخەن‌و چرای سەوزی ئەوچەشنە بەرزبوونەوەیەشی بەئاسانی بۆ هەڵئەکرا . بەڵام ئەحمەد موختار پشت‌ئەکاتە ئەم چەشنە سەرکەوتن‌و پێشکەوتنەو تەواو لێ‌یان یاخی‌ئەبێ . چونکە بەرزی لە پایەو پێشکەوتنێکدا نابینێ‌ کە لە سایەی دوژمنداو بە مەرایی‌و سەرشۆڕی‌و مل‌دان بۆ بەرتیل‌و ریایی دەست‌کەوێت . ئەوەتا ئەحمەد موختار لە چیرۆکی «مەسەلەی ویژدان»دا گاڵتە بە کەسێك ئەکات کە ئەوچەشنە رێگەیەی گرتووەو وەك ئەم بووە بە قایمقام‌و نائیب‌و بەتەمای کاری گەورەتریشە . دیارە مەبەسی ئەحمەد موختار ئەوە نەبووە لەو رێیەوە بگاتە پلەی بەرزتر ، خۆی لە زمان خەڵکەوە لەو چیرۆکەدا هیوای خۆی دەرئەبڕێ‌و ئەڵێ : « . . . . چونکە ئومێدمان وایە بەتەحقیق ئەزانین کە هەقی مەزلووم لە زاڵم ئەسێنێ»[١٦]

---

١٤) – سوجادی ل ٥٤٥ ، ٥٤٦ .

١٥) – لە شوێنێکدا بەهەڵە نووسراوە کە گوایە ئەحمەد موختار لە کاتی حوکمڕانیی شێخ مەحموودا وەکیلی رەئیسی شەرع‌و عەدل بووە . لەراستیدا ئەو ئەحمەد موختارە ئەم نی‌یەو ئەحمەد موختاری قازیی هەولێری‌یە . بڕوانە : (حسین عارف . چیرۆکی هونەریی کوردی . بەغدا ، ١٩٧٧ . ل ٣٦)

١٦) – ئەحمەد موختار جاف . مەسەلەی ویژدان . بەغدا ، ١٩٧٠ . ل ٥٩

د . ئیحسان فوئاد لە ڕوونکردنەوەیەکدا کە لە کۆتاییی چاپکردنی ئەو چیرۆکەدایە لەم مەبەسە ئەدوێ‌و ئەنووسێ :

« . . . بێگومان ئەوەی هۆنراوەکانی شاعیر بەوردی بخوێنێتەوە ، لەیەکچوونێکی تەواو ئەبینێ لە نێوانی هێندێ هۆنراوەی شاعیرداو ناوەڕۆکی ئەم چیرۆکەدا . شاعیری بەسۆز ، خاوەنی هەڵبەستی «لە خەو هەڵسن» ، لە بەشێکی بەجێی هۆنراوەکانیدا ، پەردە لە ڕووی ناتەواویی کۆمەڵەکەی‌و دزی‌و ڕووتاندنەوەی کارەبەدەستانی ئەو سەردەمە لائەدات‌و دەری‌ئەخات کە تا چ ڕادەیەك میللەتی هەژاریان چەوسانۆتەوە :

جاهیلان بۆ ئیستیفادەی زاتی خۆیان ڕۆژو شەو
لەم موحیتە مەنعی عیلم‌و سنعەت‌و عیرفان ئەکەن
ڕوورەشی دنیاو قیامەت ئەو نەفامانەن کەوا
هەجوی قەوم‌و میللەتی خۆیان بە پارەو نان ئەکەن
ئاسمان ئێستە وەها چەرخاوە ، جاهیل غالیبە
گوربەوو ڕێوی خەیاڵی مەرتەبەی شێران ئەکەن
چەن‌کەسێکی تازە پیاکەوتوو لە کوورە دەرچوون
باو کە چوو بۆ ئیش لەپێشا یۆقلەمەی گیرفان ئەکەن

یا وەکو :

مەعنایی وەها لێك‌ئەدەنەوە بەعزێ مووەززەف
قانوون ئەوەتە کەشفی بکەن باخەڵ‌و گیرفان

دەسا ، هەر ئەم ناوەڕۆکە ڕوونەیە کە لە سنووری تەنگەبەری هۆنراوەدا لەوەندە زیاتر دەرنابڕێ وە کە ئەنجامی لێکدانەوەو سەرنجدان‌و شارەزایی شاعیرە لەو ناوەندەدا کە تیایا ژیاوە (بە تایبەتی کە خۆی چەن کارێکی میری بەڕێوەبردووەو بە چاوی خۆی کارەساتی بەڕێوەبردنی دیوە) بۆتە هەوێنی ئەم سەرگوزەشتەیە» (١٧)

لە سەرچاوەیەکی‌تریشدا کە باسی «مەسەلەی ویژدان» ئەکرێت چیرۆکەکە ئەبەسترێتەوە بە ژیانی ئەحمەد موختار خۆیەوە :

---

١٧) – مەسەلەی ویژدان . ل ٦٢ ، ٦٣ .

« . . . . بێگومان من بەونیازە لە مێرووی ژیانی دەکۆڵمەوە ، بەتایبەتی لەو ساڵانەدا ، تا وەرامی ئەو پرسیارەم دەسگیر بێ کە ئایا ئەحمەد موختارێك کە خۆی یەکێك بووە لە کاربەدەستە گەورەکانی رژێم ، چ عەجەب لەو چیرۆکەیدا (ئەگەرچی بلاویشی نەکردۆتەوە) ، ئەو هێرشە توندو تیژەی بردۆتە سەرو لەنێوانی کاربەدەستانی دەورو بازرگانو دەرەبەگەکانی پشتیوانیەوە ، بەوجۆرە گوناهبارو ریسوای دەکات ؟» (١٨)

نووسەر خۆی وەڵامی پرسیارەکەی ئەداتەوەو ئەنووسێ :

« . . . بەرای من ئەحمەد موختار هەرچەندە ئەو کاربەدەستە گەورەیەی رژێمو ئەوبەچکەدەرەبەگو (شازادەی کوردان)ە بوو ، کە باسمانکرد ، بەڵام ئەدیبێکی روونا کبیری خاوەنهەستو ویژدانێکی پاكبووەو لە دڵو دەروونیدا دژی زوڵمو زۆری کاربەدەستو ئاغاو دەرەبەگە خوێنمژەکان بووەو بیروباوەرو کردارو نەریتی کۆنەپەرستانەی لا ناپەسند بووە. هەروەکوو لە هەستو بیرو باوەری کوردایەتیشدا ، راستگۆو سەرراست بووەو بۆی دڵسۆز بووە . بۆیە ئەو ئەگەرچی ئەوەی لە ناخی بیرو هۆشیدا باوەری پێی هەبووە بۆی نەلواوە بە کردار پێی لەسەر داگرێو راستەوخۆ کۆششی بۆ بکات ، کە دەبێ بە هەردوو باری (زاتیو مەوزووعی)دا لەمرووەوە وەزعیان لە بەرچاو بێ ، بەڵام بەئەدەبو بەشێوەیەکی تایبەتی لە چیرۆکەکەیدا زۆر بەئاشکراو لەروو ئەو ئەرکەی بەجێهێناوە . واتە دەتوانین بڵێین : لە مەیدانی چالاکی ئەدەبیدا ، ئەحمەد موختاری هەستو ویژدانپاکی کوردپەروەری دڵسۆزو راستگۆ دەبینین کە وەك روونا کبیرێکی پێشکەوتنخواز قەڵەم دەخاتە سەر قاقەزو دەنووسێ ، نەك بەچکە دەرەبەگێكو کاربەدەستێکی گەورەی رژێم .

بەمپێیە رام بۆ ئەوە دەچێ کە ئەحمەد موختار خۆشی مەبەسی لە نووسینی (مەسەلەی ویژدان) راستەوخۆ هەر ئەوە بووبێ کە ئێستا ئێمە تێدەگەین . واتە رەخنەگرتن لە پەراگەندەیی رژێمی سەردەمی خۆیو ریسواو رەجاڵکردنی لەنێوانی

(١٨) – حسین عارف . ل ٣٧

ڕیسواو ڕەجاڵکردنی نموونەی چەندین کەسانی دزو بەرتیلخۆرو تەڵەکەبازو خوێنمژو کۆنەپەرست . . . هتد . . کە دەستنێژی ڕژێمەکە خۆی بوونو لە سایەی ئەودا ئاشیان گەڕاوە»[19]

ڕەنگە بۆ زوربەی وتەکانی نووسەر دەنگ‌بدەم ، تەنیا ئەوە نەبێ کە لای‌وایە هەڵوێستی ئەحمەد موختار لە نووسیندا دیار بووەو لە کردارا دیارنەبووە . بەڵکو (لاموایەو هیوام‌وایە کە ڕاست‌بم) کە یاخی‌بوونی ئەحمەد موختار لە دەرەبەگی‌و ڕژێمی پاشایی‌و ناقۆڵایی کۆمەلایەتیی سەردەمی خۆی لە کرداریا زۆر دیار بووەو نووسین‌و کرداری یەکیان‌گرتۆتەوە .

پیرەمێرد بەم‌چەشنە لە «ژیان»دا هەواڵی مەرگی «ئەحمەد موختار» ی بلاوکردۆتەوە :

«ناسۆرێکی تازە بۆ دڵی کوردەواری»

دوو میسرەع ، یەکێ کەیخوسرەوانی
دووەمیان خاڵی ڕووی ئەردەلانی
بووبوو بە شیعری جوانو نەوجوان
درێغا فەلەك خستیە ناو سیروان

«ئەحمەد موختار»ی وەسمان پاشا لە باوکەوە کەیخوسرەوی ، لە دایکەوە ئەردەلانی ، ئیفراتی سەخاو زەکا بووبووە نەگبەتیی سەرشانی ، خۆی داناو داخی بە دڵی عالەما نا :

شاعیر بوو ، شاعیر ئەنجامی وایە
فەلەك بەزەیی بەکەسا نایە[20]

ئەم ئیفراتی «سەخاو زەکا»یە وای لی‌کردبوو کە بەوچەشنە دەست بلاو بێ‌و گوێ‌نەداتە ماڵ‌و موڵکی جیهانو لەجیاتی ماڵ‌و موڵك زیاد کردن بکەوێتە

---

(۱۹) – هەر ئەوێ . ل ۳۸ ، ۳۹

(۲۰) – ژیان . ژمارە ٤۳ ساڵی ۱۰ ، ۹ی شوباتی ۱۹۳۵

بلاّوكردنەوەو بەخشین[٢١] . لەجیاتی ڕوانینە پایەو بەرزیی سایەی ئەو ڕژێمەکە ڕ
بۆ کردبۆوە ، یاخیبوونو کێونشینی لەڕێی مەبەسدا بکا بە پیرەوو بلێ :
جەژنی قوربان . سالّی جاریّ خەلّکی قوربانی ئەکەن
بۆ وەتەن من ڕۆژی سەد جار ڕۆحی خۆم قوربان ئەکەم

وێنەی قوربانیدانو شەهیدبوون لە شیعری ئەحمەد موختاردا بەچەشنێ
دووبارە دەبێتەوە کە باری لێکدانەوەی (سایکۆلۆژی) دەمانباتە سەرئەوەی بە دلنیا
بلێین : خۆ بە قوربانی نیشتمان کردنو بەجوانەمەرگی شەهیدبوون کەئکەلەی سە
ئاواتی هەمیشەیی دەروونی بووە . ئەبیّ چەند جار لە شیعری ئەحمەد موختا
وێنەی فەرهاد لەپالّ کێوی بێستووندا خوێن ڕشتن ووترابێتەوە :
بێستوون ئێستەش کە وەقتیّ لالەیی لیّ سەوز ئەبیّ
باسی خوێنی دیدەوو داغی دلّی فەرهاد ئەکا[٢٢]

---

(٢١) – ڕەفیق حیلمی لە باسی شیعری ئەحمەد موختاردا دوولایەن باس ئەکا ، لایەنی بەخشندە
لایەنی نیشتمانپەروەریو ئەنووسیّ :
« . . . بێجگە لەمەیش کە خۆی ئەلّماسو گەوهەری دنیای زۆر لە بەرد داو سەروەتو سا
بەشی خۆی لە باوکییەوە بۆی مابۆوە لە بەینێکی زۆر کەمدا لەناویبردو دوایی پیّهێنا ، دیسا
دیاربوو کە بۆ سەروەتی ولاّتەکەی زۆر دلسۆزو بەهەرۆش بووە کە ئەلیّ :
زوبانی حالّی ئەحمەد هەر ئەلیّ وریا بن ئەی میللەت
بزانن بەردی ئەم شاخانە ئەلّماسو گوهەرتانە
(ڕەفیق حیلمی ل ١٧)
(٢٢) – بیستون وەختیّ کە لالەی ئەحمەری لیّ سەوز ئەبیّ
مەشقی لێوی شەککەریی ناسکی شیرین ئەکا
. . . . . .
ئەو گولاّلەی وا لە کێوی بێستوونا سەوز ئەبیّ
چەن لەتیفو ئالە ڕەنگی لێوی شیرینی هەیە
. . . . .
ئەو گولاّلانە کە لەم کێوو کەژە خەیمە ئەدەن
هەموو تەمسیلی ئەکەن خوێنی شەهیدانی تۆ

له زۆر شیعری ئەحمەد موختاردا وێنەی نیشتمان‌و دولبەر دەبێ بە یەك‌و خۆیشی
ەر فەرهادە :

یچ خەنە پێویست نی‌یە بۆ دەست‌و پەنجەی دولبەرم
ا بە خوێنی من خەریکە دەست‌و پێی نەخشین ئەکا

ئەگەر فەرهادی بێستون لە نائومێدیدا بە دەستی خۆی لەناوچووبێ ، ئەوا فەرهاد»ی گوێ سیروان بە کۆمەڵێ ناوات‌و نەخشەی مەزنەوە «بە دەستێکی ،فام»[٢٣] لەناوئەچێت‌و داخی نیشتمان ئەباتە گڵەوەو نیشتمانیش یەکێك لەو کورە ەڵکەوتووانەیی لەکیس ئەچێت کە جێگەی هیوا بوون .

ئەگەر باش لە بەرهەم‌و ژیان‌و مەرگی ئەحمەد موختار وورد بینەوە بەراستی ەبینین کە ئاواتی گەورەی هەبووە ، خۆی لە خۆی گەیشتووەو تەمای ئەوەی هەبووە لە کاروانی پێشکەوتن‌و دووارۆژی نیشتماندا جێی دیار بێ . گەورەییش لای ئەو ،ك ووتمان – ماڵ‌و موڵك‌و پایەی بەرزی دەوڵەتی ئەوکاتە نەبووە ، چونکە ئەوانەی بەردەستدا بووەو شەق تیێ هەڵداون‌و ڕێگەیەکی تری گرتووە .

پەندێکی ڕووسی هەیە ئەڵێ : «لێت ناپرسم تۆ کێیت . لێت ئەپرسم هاوڕێکانت ن ؟»

کە ئەپرسین ، ئەبیستین :

«مەحموود جەودەت ، ئیسماعیل حەقی شاوەیس ، عەبدولواحید نووری ، بدوڵلا گۆران ، شێخ نووریی شێخ سالح ، فایەق بێکەس ، عەلی کەمال ر[٢٤] شێخ سەلام ، میرزا مارف ، مەلا حەسەنی قازی ، حەسن فەهمی

گولاڵەی بیستوون ئێستەش بەهاران
ئەڵێن پێت ماجەرای فەرهادو شیرین
ئەم کۆمەڵی گولاڵە کە ئاڵن لە کێوو کەژ
ئاویان دراوە گشتی بە خوێنە ڕژاوەکەم

. . . . .

، – **ڕەفیق حیلمی . ل ١٧**
، – **کاکەی فەللاح لە زمان عەلی کەمال باپیرەوە ئەگێڕێتەوە ئەڵێ : عەلی کەمال وتی : کە ئەحمەدبەگ کوژرا تا ١٥ ساڵ ڕیشم نەتاشی .**

جاف . . هتد . . ئەمانە دۆستی نزیکی ئەحمەد موختار بوون . ئەمانە لە زۆر رووە تاقێکی جیاواز بوون ، زۆر لایەنی سیاسیو شەخسیو کۆمەلایەتی‌یان جیاواز بوو بەلام رۆخانەی شیعرو ئەدەبیاتو بیر هەموویانی کۆئەکردەوەو هەمووشیان بەپێ پی‌ودانگی رۆژی خۆیان یا شۆرشگێر یا یاخی‌بوون . هەریەکەش لایەنێکی یاخی‌بوون بەرامبەر بە یاساو بیری کەرووهەلهێناو گرتبوو و بە چەشنێ رێبازی تایبە خۆی ئەو یاخی‌بوونەی ئەنواند

هۆنراوەیەکی هەورامی هەیە کە لای هەندێك وایە شیعری ئەحمەد موختارە بەلام من لام‌وایە شیعری ئەو نی‌یە ، تەنانەت ئەتوانین بە بابەتێکی رەجەزی دابنێ زۆرتر لەوە ئەچێ قسەی سەر زمانی ئەوجەنگاوەرانە بێت کە لە گوێ سیروان ئەحمەد موختار کۆبوونەتەوە . لێرەدا مەبەسمان لە روخسارو پلەی هۆنراوەکە نی‌یا بەلکو ناوەرۆکەکەی بەلگەیەکی گەورەمان دەربارەی ئەحمەد موختارو رووکر چیای ئەداتێ :

شازادەی دەوران ئەحمەد موختارەن
پەی رۆژی دەعوا ئەسفەندیارەن
هەر پەی وێش خاسەن جە رۆژ هەیجا
چەنی دوشمنان بکەرۆ هەیجا

دایم نە خەیالێ حالی کوردانەن
بۆیە ئاراگێل خاکی ئێرانەن
ئومێدش ئێدەن ، وە لوولەی تفەنگ
ئیستیقلالمان بگیرۆ وە چەنگ(٢٥)

ئەم چەند دێرە دەچنە پالێ چەند بەلگەیەکی نووسراو (دەکۆمێنت) کە ئێمە بەردەستدا نین‌و کاتێ دەبێ دەست‌بکەون‌و بلاوبکرێنەوە ، هەمووشیان ئاو

---

(٢٥) – ئەمە سالی ١٩٣٤ نووسراوە کە عیراق بەندی پەیمانی ١٩٣٠ بوو لەگەلێ ئینگلیزداو بەو ئیستیقلالی لەناوچووبوو .

خشەی ئەو ئەحمەد موختارە ئەسەلمێنن کە لەو ڕۆژانەی دووایی ژیانیدا بۆ
ێزانەکەیی نووسیوەو لەوێدا بە شەمسەخانی کچی ئەڵێ :

«مەرحەبا شەمووسە خان . عاجز نەبی . ئەگەر باوکت ما ، بەزۆری خۆی
بتەوە[٢٦]» . .

بۆ تەواوکردنی وێنەو دیمەنی شەخسیەتی ئەحمەد موختار ئەبێ باسێکی بەئینساف ڕووداوو هەڵوێستی ئەم کەڵەپیاوەی عەشیرەتی جاف بکەین لە ڕۆژانی شێخ حموودی نەمردا .

هەروەك کۆمەڵانی گەلی کورد لە دەوری شێخی نەمر کۆبووبوونەوە ، شێخ دوژمنیش نەبوو . لە عەشایەر ، لە ئەفەندیو خوێندەوار دوژمنی هەبوو . هەندێ م دوژمنانە باری سیاسەتو هاتو بردەی لەنێوان تورکو ئینگلیزدا ئەیجوولاندن . ەندێکیشیان کینەی تایبەتی یا هەوای گەورەییو شانازیی عەشایەریو سەر بۆ ێخان شۆڕنەکردن بەرەو دوژمنیو لەناودانی ئەو خەوە خۆشەی ئەو سەردەمەی ردی دەبردن . کەسی ئەوتۆش هەبوو کە کەمو کوورِیو باری دووا کەوتوویی ڕۆژ نووری نێوان ڕەخنەو دوژمنیی لەبیر بردبوونەوە .

لێرەدا با بێینە سەر هەڵوێستی «ئەحمەد موختار»ی لاو .

عەشیرەتی جاف وەکو پژدەرو هەمەوەندو زۆر عەشیرەتی تری کوردو تەنانەت سادات» خۆیشیان دوو بەرە بوون . ئەگەر بەپێی باری عەشیرەتی بووایە ئەبوو حمەد موختار لە بەرەی دوژمنەکانی شێخ بووایە . بەڵام دیارە ئەو مەردە هوشیارە و تەمەنو سەردەمەشدا بیری نیشتمانیی زۆر لە لایەنی عەشیرەنگەریەکەی بەتینتر ە . لەبەرئەوە لەگەڵ شێخدا بووە ، لەناو ئەو بەگزادانەی جافدا بووە کە هاتوون پیرۆزبایی شێخ[٢٧] . کە شێخ ڕوویکردۆتە شاخ ، ئەم لەگەڵیا ڕۆیشتووە .

ساڵی ١٩٥٥ بۆ پرۆژەی ساڵنامەی کوردی بەدوای شوێنەوارەکانی شێخی نەمردا گەڕام . چوومە گوندی «جاسەنە»و وێنەی ئەو ئەشکەوتەم گرت کە شێخ ڕووی کردبوو و چاپخانەکەی دەوری حوکمرانیش لەوێدا ئەگەڕا .

٢٦) – لە نامەیەکدا بۆ خێزانەکەیی نووسیوەو لای کاك ئەفراسیاب پارێزراوە .
٢٧) – ڕوژنامەی «ژیان» .

پیاوێکی زۆر پیری جاسەنەیی ئەو جێگەیەی پیشاندام لە ئەشکەوتەکەدا ئەحمەد موختاری تێدا بەند کردبوو .

بەڵێ ، ڕەنگە شێخ لەوە نەگەیشتبێ کە لاوێکی خوێنگەرمی دڵسۆزی وەا ئەحمەد موختار پشت بکاتە کەس‌وکارە خاوەن‌شکۆو دەسەڵاتەکانی خۆی‌و ژیا ئەشکەوتی لەپاڵ شێخدا لەو هەڵوێستەی ئەوان پێ باشتر بێ . خۆ دووزماا درۆزن‌و ڕاپۆرت نووسیش لە هیچ شوێن‌و زەمانێکدا لە کاری خۆیان نەکەوتوون لەبەرئەوە هەر لەو ئاوارەیی‌یەی خۆیدا ئەوی بەندکردووە .

لێرەدا هەڵوێستی نیشتمانیی پتەوی ئەحمەد موختارو باری سەرنجی بەرامبەر شێخ‌و مەسەلەکە دەرئەکەوێ :

سەبا عەرزی خلووسی‌و بەندەگیم‌و هەم دوعاخوانی
بیە بۆ خزمەتی شاهی موحیقی گشت سلێمانی
بڵێ قوربانی تۆ بم ئەی سەلاحەددینی ئەییووبی
بە زۆری پەنجە وەك حەیدەر ، بە سیما یووسفی سانی
لەدەست کافر نەجاتمان بوو ، بیحەمدیللاهی وەلیننە
لە سایەی دەست‌و تیغ‌و هیممەتی تۆ ، شێری یەزدانی

. . .

کە جورمێکی نی‌یە تا کەی لە حەبسا دانیشێ قوربان
لە تەنهایی لە فیکری چۆتەوە ئادابی ئینسانی
هەتا مردن وەکو بەندە لە خزمەت شاهی کوردستان
حەیاتی خۆی فیدا کا بۆ هەموو نە ڕێك‌و فەرمانی
من ئەم حەبسەم لەلا فەخرە ، بە شەرتێ سەروەری کوردان
لە حەق ئەم بەندەیەی خۆیە بنێنێ لوتفی جارانی

. . . .

لە لوتفی تۆ زیاتر هیچ پەناهێکی نی‌یە (موختار)
بە کاری هیچ نەهاتن ، دۆستەکانی ، خزم‌و خوێشانی

ڕەنگە بووترێ ، ئەمە بەندێکەو لە بەندیخانەدا داوای بەربوون ئەکات . با شێخ زوو بەری‌داوە ، بەڵام هەڵوێستی ئەحمەد موختار بەرامبەر بە شێخی نەمر

ە بوو . شاعیر تا ساڵی ١٩٣٥ ژیاوە . پاش ئەو ماوە کەمەی بەندیخانەی شێخ سەلاّتی پەیدا کردۆتەوە . هەموو ئەو رۆژنامەو چاپەمەنیانەی لە بەردەستدا بووە ئینگلیز خواهە کوردەکان گرتبوو یان بەدەستەوە، هێرشیان تێدا ئەبردە سەر شێخ . لاّم ئەم وەك هاووولاّتی یەکی بەشەرەف . چ بە نووسین و چ بە قسەو وتن و چ لە فتاری رۆژانەدا لە گوڵ کالّتری بە شێخ نەوونووە. لە رۆژانی نوشوستی و ەسەلاّتی شێخدا هەر دڵسۆزی بوو . شێخی نەمریش تا دووا رۆژانی ژیانی لە جێی یداو لە کاتی باسکردندا بە سۆزو خۆشەویستی و بەرزی یەوە ناوی ئەحمەد ختاری ئەهێنا .

کەواتە – ئەم هەڵوێستەی شاعیر . کە لە باری خێزانی و چینایەتی و بەرژەوەندیی خسی یەوە نەهاتووە . لە چی یەوە پەیدا بووە ؟

گومان لەوەدا نی یە کە هوشیاری و خوێندەواری و لێکدانەوە ئەحمەد موختاری بە گەی شەرەف و مێژوودا بردووە . . بە رێگەی پیاوەتی و نیشتمانپەروەریدا وو یەتی .

د . ئیحسان فوئاد لەو چەند دێرەدا کە بە پێشەکی بۆ چیرۆکی «مەسەلەی ژدان»ی نووسیووە باش جێگەی مێژوویی و ئایدیۆلۆژیی ئەحمەد موختاری ستنیشان کردووەو نوسیویە :

«ئەحمەد موختار جاف بە ناوەرۆکی ئەم سەرگوزەشتەیە گیانێکی ئازادیخوازانەو ر شگێرانەی نیشانداوە . وە بەمە ئەچێتە پاڵی ئەو نووسەرانەی هاوچەرخی کە لە دانی رەخنەگرتنی تیژی میراتی رزیوی دەرەبەگیدا ئەسپی قەڵەمیان چاپوکانە داوە . لە نموونەی «عەرەب شامیلۆف»ی چیروك نوسی کوردی سۆڤێتی . شاکیر ح . عەبدولواحید نووری . ئیبراهیم ئەحمەد . . هتد. بەڵکو ئەتوانین بڵێین کە رەوە بۆ ئەو نووسەرد لاوانەی ئەمرۆمان کە دەست ئەبەن بۆ ئەم بابەتە گرنگە لە هەمەکانیاندا ، چونکە نیوچەرخ لەمەوبەر ئەم پەیامە پیرۆزەی گرتۆتە ئەستۆی ی» (٢٨) .

---

٢٨ – مەسەلەی ویژدان . ل ٢٦ .

مەرگی ئەحمەد موختار :

ئاشکرایە کە ئەو بیرو هیوایەی ئەحمەد موختار ، لە بارێکی تایبەتیدا ماڵو پایەی پێ بەجێهێشت ، کۆمەڵێ چەکداری لە خۆی کۆکردەوەو ڕۆیشتو پاش بەینێك تەرمی خوێناویی هاتەوە .

مامۆستا سوجادی لەمبارەیەو ، نووسیبووی :

« . . . لە تەمەنی بیست ساڵیدا ژنی هێناوە . لە ساڵی **١٩٢٢** بووە بە قایمقامی هەڵەبجە ، لە **١٩٢٤**دا بووە بە نائیب لە پەرلەمانی حکومەتی عیراقیدا ، تا لە **١٩٣٥** لە تەمەنی **٣٨** ساڵیدا بە گوللەی تفەنگی دەستێکی پیس لەسەر ئاوی «سیروان» کوژراو جوانەمەرگ بوو ، تەرمەکەی برایەوە بۆ هەڵەبجە ، لە ئاوایی «عەبابەیلە» لە گۆڕستانە کە تاهیر بەگی برای تیایا نێژرابوو ئەمیشیان ناشت[٢٩] .

هەرچی مامۆستا ڕەفیق حیلمی یە ئەوە وردتر دەستنیشانی کوشتنی ئەحمەد موختار ئەکاو ئەنووسێ :

« . . لەدوای ژیانێکی ناکامانە ، لە ساڵی **١٩٣٤**ی میلادیو لەسەر ئاوی (سیروان – دیالە) لەلایەن دەستێکی نەفامی کوردەوە کوژراوە .»[٣٠]

پیرەمێرد کە لە ساڵانی دوایی ژیانی خۆیدا ئەیویست بە هێمنی خزمەت بکا[٣١] ، لەو چەند دێرەدا کە تۆمارمان کردەوە بە چەشنێکی تر تەماشای دوالاپەڕەی ژیانو مەرگی ئەحمەد موختاری کرد . ئەوەبوو نووسیی :

« . . ئیفراتی سەخاو زەکا بوو بووە نەگبەتیی سەرشانی ، خۆی داناو داخی بە دڵی عالەما نا[٣٢] »

---

(٢٩) – سوجادی . ل ٥٤٥ .

(٣٠) – ڕەفیق حیلمی ل ١٣

تێبینی : هەر لەمشوێنەدا لە پەراوێزدا نووسراوە « . . لە تەئریخی سلیمانیدا ئەڵێ : ١٩٣٣ی میلادی (مقتولا) وەفاتی کردووە . عەلی کەمال ئەڵێ «لە ١٩٣٥دا» . دیارە ئەمی دووایی ڕاستە .

(٣١) – مامۆستا کاکەی فەللاح باری سەرنجی بۆ ئەوە ڕاکێشام کە گۆران لەو ووتارەدا کە بۆ چلەی پیرەمێردی نووسیوو . ئەمچەشنە ڕایەی دەربڕیووە .

(٣٢) – ژیان . ژمارە ٤٣ . ساڵی ١٠ . ٩ی شوباتی ١٩٣٥

پیرەمێرد هەر لەوێدا دێرێکی‌تر بۆ مێژووی مەرگی ئەنووسی‌و ئەڵێ :

بۆ تەئریخی پەردەی خۆی دری
حی شیرینی شاعیر . هەڵفری[٣٣]

عەلی کەمالی باپیر ئاغا لە هەمووان بەسۆزتر بۆ مەرگی شاعیر گریاوەو
ـسیویەتی :

ـمان فەلەك ئەم داخە چبوو نای بە جگەردا
ئاگرە چی بوو لە دڵی عالەمی بەردا
ـمان چی‌یە ئەم شۆرە لەناو کوردی جیهانا
ـەم هەموو غەرقە لە قوڕو شین‌و چەمەردا
دیومە لە خاك دێتەدەرێ گوڵ بە بەهاران
ـی گوڵی من ماتە لەژێری گڵ‌و بەردا
ـگامی خەزان فەسڵ‌و دەمی کۆچی گوڵانە
فەسڵی بەهارە گوڵی من وا لە سەفەردا
خوسرەوە وا حاتەمی تەی بوو بە سەخاوەت
ڕۆستەمە وا شێری ژیان بوو لە نەبەردا
ـوی کە چلۆن چەرخی فەلەك دەربەدەری کرد
ـا بە غەریبی لە کەژو کێوی (نەوەر)دا[٣٤]
ـ کە کسووفی ئەبێ ڕۆژی هەموو جافان[٣٥]
ئەو شەوە گەردوون کە خسووفی بە قەمەر دا
ـ سەروەری عالی نەسەب . ئەی ئەحمەدی موختار
خوێنی شەریفت بە هەوا وا بەهەدەر دا

– هەر ئەوێ .
ئەم تەئریخە بە ئیملای کۆن بەم‌چەشنە لێك‌ئەدرێتەوە :
روح شيرين شاعر
١٣٥٥ = ٥٧١ ٥٧٠ ٢١٤
– لە پەراوێزدا نووسراوە : (نەوەر) ناوی شاخێکە لە داوێنیدا ئەحمەد موختار کوژراوە .
– لە پەراوێزدا نووسراوە : دوو ڕۆژ پێش کوژرانی مانگ گیرا .

سەیری کە ئەڵێی خوێنی ڕژاوی گەشی تۆیە
(سیروانی سروشکم کە ئەکا هاژە لە سەردا) [٣٦]
هەرچەندە کە ڕۆیشتی بەڵام زیکری جەمیلت
ریردی دەمی کوردانە لە شامو لە سەحەردا
ئەو ناوە بڵندەی کە بەجێت‌هێشتووە بێ‌شك
ئەینووسێ موئەڕریخ لە تەواریخی بەشەردا
نابڕێتەوە خوێنت بووەتە خوێنی سیاوەش
مەنقووشە جەمالت لە دڵو فکرو نەزەردا
تەئریخی وەفاتیم لە خیرەد پرسی . وتی پێم
جێی عەدنە ئەوو ئێمەبێ جێ‌هێشت لە سەقەردا[٣٧]

گۆران هەستی خۆی بەرامبەر بە مەرگی ئەحمەد موختار لەڕێی بایەخدان بەو دێرانەی کەمالی‌یەوە دەرئەبڕێو ئەنووسێ :

ئەی کاکە کەمال شاعیری خۆش‌خوێنی هونەرمەند
بولبول نی‌یە . تۆی . تەیری تەرەننوم لە سەحەردا
دەك خۆش بێ دەمو پەنجەوو نووکی قەڵەمی تۆ
بۆ دادێ کە دات کاکە لە مەیدانی هونەردا[٣٨]

ئەوەندەش زیاد بکەین کە ئەحمەد موختار لە ٦ی شوباتی ١٩٣٥دا کوژراوە .

شیعری ئەحمەد موختار :

ڕەفیق حیلمی کە دێتە سەر هەڵسەنگاندنی شیعری ئەحمەد موختار ئەنووسێ ·

« . . . شیعرەکانی ئاودارو بەتامەو وێنەو شعووری دەروونێکی پڕجۆش‌و زەمزەمەیە . لەملایەنەوە لە تاهیر بەگی برا گەورەی ئەچوو کە یەکێکە لە شاعیرە بەسۆزەکانی کورد»[٣٩]

---

(٣٦) – لە پەراوێزدا نووسراوە : ئەم نیوە شیعرەی هینی خوالێ‌خۆشبوو تاهیربەگی برایەتی . بەموناسەبەتی ئەوەوە کە لە کەنار سیروان کوژرا ئەم نیوە شیعرەی هێناوە .

(٣٧) – بە ئیملای کەمالی (جی عدنه او ایمەبی جی هیشت له سقردا) ئەکاتە ١٣٥٣ (بڕوانە : دیوانی ئەحمەد موختار جاف . کۆکردنەوەی عەلی کەمال باپیر . سلیمانی . ١٩٦٠ ل ٥٤)

(٣٨) هەر ئەوێ . ل ٦

(٣٩) – ڕەفیق حیلمی ل ١٣

هەروەها لە باری سەرنجی نرخ‌پێدانی ئەدەبی‌یەوە نووسیویە :

« . . . . بەڕاستیش ئەحمەد بەگ دڵی بە وەتەن (نیشتمان)و زانستی‌یەوە بوو . لەلایەن پایەی ئەدەبیاتیشەوە ئەم شیعرانەو بەتایبەتی هەندێ لە بەیتەکانی نرخێکی ڕاستی هەیە . . .»[٤٠]

ڕەفیق حیلمی بەراوردێك لەنێوان شیعری ئەحمەد بەگی ساحێبقران (حەمدی) (١٨٧٦ - ١٩٣٦)و ئەحمەد موختاردا دەکات ، لەوێدا شیعری ئەحمەد موختار بەم‌چەشنە هەڵئەسەنگێنێ .

« . . . شیعرەکانی ئەحمەد بەگی وەسمان پاشایش سادەو ڕەوانەو نموونەیەکی بەنرخی سەلاسەتە . . .»[٤١]

« . . . هەرچی وەکو ئەحمەد موختار بەگە . وەکو جەنابی ئەمین زەکی بەگ لە تەئریخی سلیمانیدا وتوویە : «سەلیقەیەکی باشی» شیعری بووەو لە سایەی ئەو سەلیقەیەی تەبعو ڕەوانی‌ی فیکرەوە شیعرەکانی لە سادەیی‌و سەلاسەتا پایەیەکی مومتازی هەیە . بەڵام داخەکەم هەردووکیان کە بەهرەیەکی گەورەو بڵندی شاعیری‌یان بووە ، لە سەرچاوەی فێربی زەکای خۆیانو موحیتی ئەدەبی‌ی سلیمانی بەولاوە ، لە هیچ سەرچاوەیەکی عیلمو ئەدەبی بێگانە نەسیبداری فەیزو هونەر نەبوون»[٤٢]

بەڵام سەیر ئەوەیە کە هەر ڕەفیق حیلمی خۆی پێش ئەمە وتبووی :

«کوردی‌و فارسی‌و تورکی‌و عەرەبی‌و کەمێکیش ئینگلیزیی ئەزانی»[٤٣] هەروەك لە ڕووی بەراوردیشەوە هەر لەو سەرچاوەیەدا نووسیویەتی :

« . . بە دوور نازانرێ کە لەم‌بەیتەدا لە فەلسەفەی خەیام ئیلهامی وەرگرتبێ :

بە بێ‌قەدری بەسەریا رامەبوورن ، حورمەتی بگرن
گوڵاڵەی سووری ئەم سەحرایە خوێناوی جگەرتانە[٤٤]

---

(٤٠) - هەر ئەوێ ل ١٦

(٤١) - هەر ئەوێ ل ٢٢

(٤٢) - هەر ئەوێ ل ٢٢

(٤٣) - هەر ئەوێ ل ١٤

(٤٤) - هەر ئەوێ .

مامۆستا عەلائەدین سوجادی کە زۆر مەبەسێتی بۆ هەر شاعیرە هۆیەك بۆ بوونە شاعیر دەست‌نیشان بکات ، خوێندنەوەی شیعر لە کەشکۆڵی مەحموود پاشاوەو شیعری تایەربەگ‌و نالی ئەکات بە هۆی تەقینەوەی شاعیرێتیی ئەحمەد موختارو[٤٥] ئەنووسیٚ :

« . . . کەوابوو ئەحمەد موختار لەم دەورەدا تەنها ناومالەکەی خۆیان بوو کتێبی شیعری بۆ گرتەوە ، چونکە لەوێدا تاهیربەگی تێدا بوو ، کتێبخانەکەی تاهیربەگیش دیوانچەی شاعیرەکانی تێدا بوو ، سەرەرای ئەمانەش کەشکۆڵەکە لە بەردەستیا بوو . بەیانی‌و ئێوارانی فیکری شاعیرانی تیایا وەرئەگرت»[٤٦]

ئەگەر بەهرەی شاعیرێتی یەکێك بێت لەو پەنهانی‌یانەی چەند زانستێك تائێستا بە چەند جۆر لێکی‌بدەنەوەو زۆر کەسیش بەرەو لێکدانەوەی میتافیزیقیی ببەن . ئەوا بە هەرچۆن لێکی‌بدەینەوە ئەبیٚ رەگەزی بەهرەو توانا لای هەموو شاعیرێك دەست‌نیشان بکەین . لێرەدا مامۆستا سوجادی باش بۆ ئەوە چووە کە دیوانی شاعیران‌و ئالودەبیی شیعری رۆژهەلات یەکێکن لە کۆڵەکە پتەوەکانی شاعیرێتیی ئەحمەد موختار . بەلام تواناو لێهاتوویی شاعیر لەوەدایە کە پێوەندیی بەتینی لەگەلٚ سامانی نەتەوەیی‌و رۆژهەلاتیی شیعردا بەرەو لاسایی‌و دووبارە کردنەوەی نەبردووە .

هەر بە تاك‌وتەرا دێری ئەوتۆ ئەبینین کە دووبارە کردنەوەی بیر یا وێنەی شاعیرانی‌تر بن . ئەحمەد موختار زۆر لە کەرەسەکانی شیعری کلاسیکیی هێناوە ، ناوو وێنەو دیمەنی «گوڵ‌و بولبول‌و خارو درك» بەناو شیعرەکانیدا بلاوبوونەتەوە ، جاروبار دیمەنی «مۆم»و «پەروانە»ش دیارە ، لە شیعری تەسەوف باسی شێخی سەنعان‌و زوننارو چلیپا وەرئەگریٚ‌و لەگەلٚ سۆفیاندا بەرەو کێوی توور ئەرواو تەجەللای «نوور» لە رووی دولبەردا ئەبینیٚ . بەلام شارەزایانە وشەو وێنەو دیمەن تێك‌ئەشکێنی‌و سەرلەنویٚ وێنەی تازەی شاعیرانەیان لیٚ دروست ئەکات ، کە هونەری خۆی‌و دەنگ‌و رەنگ‌و بۆی خۆییان پێوە دیارە .

شاعیر ئەلیٚ :

---

(٤٥) - سوجادی ل ٥٤٦ .

(٤٦) - هەر ئەویٚ . ل ٥٤٧

ئەبێ کاغەز لە بەرگی گوڵ ، قەڵەم جانا لە عەنبەر بێ
کە من مەیلم هەیە ئێستا بنووسم وەسفی ڕوخسارت

یا ئەڵێ :

وا بە یادی تیغی ئەبرۆی دولبەری بێ ڕەحمی خۆی
(ئەحمەد)ی عاشق خەریکە ڕۆحی خۆی قوربان ئەکا

شاعیر ئەیەوێ دان بەم داشکاندنەوەو دروستکردنەوەیەدا بنێ کە ئەڵێ :

قافیە هەرچەندە تیکرارە ، بەڵام (ئەحمەد) بە دڵ
هەر بە یادی تاقی ئەبرۆتە کە جار جار نوێژ ئەکا

بەڵام کە ئێمە بێین و بەراورد بکەین ، ئەبینین شاعیر لە کاروانی بەرەوپێش چوونی شیعری نەتەوەکەی خۆی و ڕۆژهەڵات دانەبڕاوە ، بەڵکو شوێنی خۆی و شوێن پەنجەی لە بەرەوپێش ڕۆیشتنی ئەو کاروانەدا دیارەو ئەنجامیش هەر ئەوەیە کە وێنەکان بە دەنگ و بە خامەی تایبەتیی و بە هەنسکی قووڵایی دڵی ڕاسنگۆی ئەحمەد موختار بە زمانێکی تایبەتیی شاعیرانەی خۆی داڕێژراونەتەوە .

نالی ئەڵێ :

لە خەوفی تەلعەتت ڕۆژ هەروەکو شێت
بە ڕووزەردی هەڵات و کەوتە کێوان

ئەحمەد موختار ئەڵێ :

کە دولبەر خۆی نواند خورشیدی خاوەر زوو فیراری کرد
خەجاڵەت ماو بە زەردی عەزمی پشتی کۆهساری کرد

یا بێخود ئەڵێ :

بۆچی نەرژێ سەیلی سروشکم وەکو باران
بۆچی وەکو یەعقووب نەبم شوهرەیی شاران

ئەحمەد موختار ئەم کەرەسەیە بەم چەشنە دائەڕێژێتەوە ، با پێش ئەو دایڕشتووە ،

کە ئەڵێ :

فەسڵێ ئەو ناسك غەزالە ڕۆیی عوشاق حەزین
هەر ئەبێ سەیلی سروشکی خوێن لە چاو جاری بکا

سالم ئەڵێ :

زمستان مەیل ئەکەی پایز براکەم
بەهاری عومری من هاوێنە بێ‌تۆ

ئەحمەد موختاریش ئەو چوار فەسڵە کۆئەکاتەوەو ئەڵێ :

دڵم هاوینە بۆ وەسڵی ، بەلاّم ئەو مەیلی زستانە
خەزانی بۆیە کرد خەڵقینە عومری وەك بەهاری من

وێنەیەك هەیە گەلێك شاعیر دووبارەیان کردۆتەوەو ڕەنگە بە چەند زمان ووترابێتەوە . بۆنموونە کەمالی ئەڵێ :

دەستێ بە زامی سینەو دەستێ بە دامەنی تۆ
دەستی‌ترم لەکوێ بوو خاکێ بکەم بە سەردا

ئەحمەد موختار ئەڵێ :

دەستێ کە بە داوێنی ئەتۆ ، دەستێ بە دڵێ بم
چی‌بکەم کە نی‌یە دەستێ بکەم خاکێ بە سەردا

وێنەو ناوی «حەللاج» بەمچەشنە دەچێتە دێڕی شاعیرەوە کە دەڵێ :

بۆ خەرابی‌و غارەتی مەعموورەیی دڵ چاوەکەم
تیپی موژگانت بەدایم لەشکری مەنسوورتە

یا هەر دیمەنی شێخی سەنعان بەمچەشنە دێتە شیعریەوە کە ئەڵێ :

شێخی ئیرشادو موریدو سالیك‌و سۆفی‌و فەقێ
ئەو بە یەك نوارین بە جارێ کافرو بێ‌دین ئەکا

ماموٚستا سوجادی سەرسامانە بەرامبەر بە دێڕێکی ئەحمەد موختار دەوەستێت و ئەیباتە جیهانی فەلسەفەوەو دەیکا بە نموونەی بەهرەو بیری شاعیر. ئەوەبوو ڕەفیق حیلمیش لەو دێڕەدا بەراوردی لەگەڵ خەییامدا کرد. بەلاٚم توٚبڵێی ئەحمەد موختار لەوبارەیەوە بیستبێتی کە ئەبووعەلای مەعەڕڕی وتوویەتی :

صاح هذی قبورنا تملأ الأر
ض فأين القبور من عهد عاد
خفف الوطأ ما أظن أديم الـ
أرض الا من هذه الأجساد

خوٚ زوٚر پاش ئەحمەد موختار بەدر شاکیر سەییاب وتوویەتی :
لاتثقلن خطاك فالمبغى «علائى» الاديم
ابناؤك الصرعى تراب تحت نعلك مستباح(٤٧)

بەلاٚم ماموٚستا سوجادی لەسەر حەقە کە بەسەرسامی تەماشای دەربڕینی ئەم بیرە بکات لای ئەحمەد موختار کە مروٚڤ و خاك و نیشتمانپەروەریی تێدا تێکەڵ کردووەو ئەڵێ :
بەخوٚرایی لە دەستی بەرمەدەن ئەم خاکە شیرینە
کە توٚزی وەك جەواهیر سورمەو کوحلی بەسەرتانە

دیمەنی گەورەی شیعری ئەحمەد موختار ڕاستگوٚیی و زوٚر لەخوٚکردنە. بەڵێ بەئارەزوو و بوٚ بەهرەنواندن بەلای بەلاغەتگەریدا نەچووە ، بەلاٚم کە سنعەتێکی سەر بە بەلاغەت خوٚی هاتوٚتە بەردەست ، زوٚر بە ڕەوانی شتێکی جوانی لێ دروست ئەکا. بوٚنموونە سەبری ئەم (جیناس)ە بکە :
بە خەتا چووبوو خەتای کرد بەخودا موشکی خەتا
هاتبوو لافی لەگەڵ پەرچەمی توٚدا لێدا

(٤٧) — بدر شاكر السياب . الديوان . دار العودة . بيروت . ١٩٧١ . ص ٥١٢

ئەگەر فەلەك‌و مۆسیقا لە شیعری کلاسیکیدا پێکەوە بەسترابن‌و سەرچاوەش هەندێ فەلسەفەی کۆن بێ ، ئەوا ئەمیش ئەڵێ :

زوهرەوو موشتەری ئێستاکە لە خۆشیی چاوت
وەکو سەرخۆش لە سەما کەوتنە ناو ڕەقس‌و سەما

شاعیر سوورە لەسەر ئەوەی ڕاستگۆیی‌و ڕەسەنیی خۆی لە مەیدانی شیعرو دەربریندا هەمیشە دەربخات . بەڵێ بە شیعری ڕۆژهەڵات‌و وێنەی سووتان‌و قوربانی‌و ناوی عاشقاندا دەچێتەوە . بەڵام ئەنجام هەر شاعیرێکی کوردو عاشقێکی ڕاستەقینە خۆی دەنوێنێ کە شیعر ڕێگەی دەربرین‌و هەناسەدان‌و باسی سۆزو سووتانی دڵداری‌یەکی ڕاستەقینە بێت لای :

قەیسی عامیر جێگەیی وادیی دووجەیل بوو چاوەکەم
خۆ منیش ئێستاکە وێڵی دەشتەکەی شیروانەتم

یا ئەڵێ :

وتم : قوربانی تۆ بم (ئەحمەد)ی بێچارە فەرهادە
وتی : عاشق بە ڕەعنایی منیش زیاتر لە شیرینم

دووربوون لە لاسایی هۆی یەکەمی لادانی ئەحمەد موختارە لە خانەی شیعری کلاسیکی . بەڵام ئەو پێوەندی‌یە بەتینە لە ڕووی شارەزایی‌و زمان‌و وێنەوە یەکێك لە دیمەنەکانی ریالیزمی تازە لە شیعری ئەودا ئەنوێنێ . بەم‌چەشنە ئەگەر بابەت‌و باس‌و ڕوخساری شیعری ئەو لە یەك جیابکەینەوە . ئەوا دووبارەکردنەوەو بۆ دیوانی تەواو بەخشین ڕووکردنە هەموو باسێك نابینین . ئەگەر چەند چەشنە باس‌و بابەتێکیش لە شیعرەکانیدا هەبێ وەك «دڵداری‌و وەسف‌و ستایش‌و هەجوو . . . هتد» ئەوە هەر ڕووداوو هەژانی ڕاستەقینە ئەو شیعرانەی پێ‌ووتووەو بۆ ئەوە نەبووە کە وەك هەموو شاعیرانی کلاسیکی لای خۆش بووبێ کە بڵێن «ئەسپی خۆی لە هەموو مەیدانێکدا تاوداوە» .

دڵداری باسی یەکەمی شیعرە. ڕەنگە لای هەندێ شاعیر وا نەبێ ، بەڵام شیعری ئەحمەد موختاریش هەر لەو جیهانەدایە . ئەگەر جیاوازی‌یەکیش لەنێوان ئەم‌و شاعیرانی سەردەمی خۆیدا هەبێ، ئەوا ئەوەیە کە لە شیعرەکانی ئەمدا گڕو کڵپەی عەشقێکی ڕاستەقینە ئەبینین.

لە شیعری کوردیدا هەر لە مەلای جزیری‌یەوە تا سەر ئەحمەد موختارو لای زۆر شاعیر ، جیهانی عەشق لەباتی خۆشی‌وکامەرانی‌و بەختیاری هەر جیهانی سووتان‌و برژان‌و قورپێوان‌و تیری موژگان‌و خوێنڕژانی فەرهادە .

لە پێشەکیی دیوانی سەفوەت . . دا باسم لە عەشقێکی ڕاستەقینە کرد ، بەڵام نەفرەتم لە چەرخ کردو نووسیم :

« . . . ئا لەم‌چەرخەدا شاعیر خۆی نا ، تەنانەت منیش هەق دەربڕینی ئەو پەنهانی‌یەم نی‌یەو دەبێ منیش ئەو حیکایەتی عەشقە بیەمە گۆڕەوە»[٤٨]

بەڵێ بە ئاسانی ئەڵێین «جولێت»ی «ڕۆمیۆ» ، «لەیل»ی «مەجنوون» ، «شیرین»ی «فەرهاد» و «فاتمە»ی بابەتاهیرو سەلمای میرزادەی مەلای جزیری‌و حەبیبەی ماڵیاوایی نالی . بەڵام ناوێرین ناوی قژکاڵە ، لێوئاڵەکەی گۆران‌و ڕاستیی «سە فاتمە»ی هەردی‌و «. . . . .»ی ئەحمەد موختار بێنین . ئەگەر بمانوێرایە ئەوا کەرەسەیەکی تازەی باسی بەراوردو دەسەڵاتی شاعیرانەمان بۆ پەیدا ئەبوو . لێرەدا ئەبێ ئەگەر لە پەنهانی زانینەوە بێ ، یا بەهۆی شیعرەکان خۆیانەوە بێ ئەوە بڵێین کە سۆزی عەشقێکی ڕاستەقینە لە شیعری ئەحمەد موختاردا دیارەو وەسفی جوانیی زیاد لە دولبەرێکیش ئاشکرایە :

(ئەحمەد)ی بێچارە بۆ دەردو موسیبەت مایەوە
دولبەری بێ ڕەحمی ئەو سەیرو سەفای بەغداد ئەکا

وەك وتمان ئەحمەد موختار نموونەی پلەی بەرەو پێشچوون‌و گۆڕانی شیعری کوردی‌یە . ڕاستە بابەتی نیشتمانپەروەری دەمێك بوو لە چەند دێڕێکی خانی‌و چەند

---

(٤٨) – دیوانی سەفوەت . بەغدا . ١٩٨٤. پێشەکی . ل ١٨

قەسیدەی حاجی قادری کۆییدا خۆی نواندبو . بەلاّم ئەحمەد موختار یەکێکە
شاعیرانەی لەپاش جەنگی یەکەمی جیهان بناغەی شیعری نیشتمانپەروەریو سیاس
کوردی‌یان دامەزراندو شیعری کوردی‌یان لە مەیدانی سەرژمێردا بەرەو ئەوە برد
زوربەی بۆ نیشتمانو نیشتمانپەروەری تەرخان بکرێ . ئەم پلەی گۆڕانە لە شیع
ئەحمەد موختار خۆیدا هاوار ئەکات .

شاعیر ئەیووت :

ئەودەمەی دێنو ئەپرسن لێم مەلائیك مەزهەبم
من بە خوێنی دیدە ئەینووسم لە سینەم ناوی تۆ

بەلاّم ئەم وێنەیە لەمەودوا بەمچەشنە گۆڕا کە وتی :

مەزهەبو دینی لە قەبرا لیٚ بپرسن وا ئەلێت
خاکی کوردستانە (ئەحمەد) مەزهەبو ئیمانەکەی

ڕەنگە هەر لە شیعری ئەحمەد موختاردا ئەو دیاردەیە ببینین کە لە
قەسیدەیەکی تەواو سەر بە دڵداریدا ، لە ناوەراستدا یا لەکۆتاییدا دێرێکی نیشتما
وەك خورپەی دڵ ، بی‌گێڕانەوەو خۆراگرتن خۆی بنوێنێ . ئەگەر لە دیوانەکەدا
ئەم دێرانەو شوێنیان لەناو قەسیدەکەدا بگەڕێین ئەم ڕاستی‌یەمان بۆ دەرئەکەوێ :

خوێنی چاوی کوردەکانە بۆ وەتەن شیوەن ئەکەن
بۆیە وا لێلاّوو سوورن تانجەرۆو سیروانەکەی

* * *

شەشی ئەیلوول ئەزانن ئێوە ئەی قەومی وەفا کردار
ئەوە ڕۆژیٚ بوو دوژمن قەتڵو عامی کوردەکانی کرد

* * *

خوێنی پاکی لاوی کوردانە ڕژاوە کێوو کەژ
بۆیە وا ئێستا کە سوورە ڕەنگی گوڵناری هەیە

* * *

باوەڕ مەکەن ببن بە . . . . کوردی شارەزوور
بی‌ترس ئەڵێم لەڕاستی دڕاوە کلاّوەکەم

ئەم خورپەی لەپڕەو ئەم پلەی گواستنەوەیە زۆر ناخایەنیٚ کە ئەحمەد موختار خۆی بەرەو مەڵبەندێکی تازە ئەچێت‌و ئەبیٚ بە پێشڕەوو بانگی شاعیرانی‌تریش بەرەو ەو سەنگەرە تازەیە ئەکات .

شاعیرانی کورد : بەسە ، بەس باسی زوڵف‌و چاو بکەن
ئەم خەیاڵی پەرچەم‌و کاکۆڵی ئاڵۆزاو بکەن
لابدەن کەم باسی سونبول ، یا لێی لاولاو بکەن
بۆ تەدبیرێکی حاڵی قەومی دڵسووتاو بکەن
ڕووبەزوو تا ئیش لە دەس دەرنەچوە ، سا هەوڵیٚ بدەن(٤٩)

ئەحمەد موختار پاش ئەمە ئەچێتە ناو جیهانی نیشتمانپەروەری‌و شیعری نیشتمانپەروەری‌و سیاسی‌یەوەو ئێمەش لەگەڵ خۆیدا ئەباتە ناو ئەو جیهانەو ڕەگەزەکانی بیری سیاسیی ئاشکرای خۆیەوە .

---

٤٩) – زۆر پاش ئەمە قەدری‌جان لە شامەوە بە هۆی ژمارە ٨ی ساڵی ٨ی گۆڤاری گەلاوێژەوە نووسیویە :

نیشتمان بریندارە ، وەختی ئەفسانە نی‌یە
لە بەرچاوان سێدارە ، وەختی بێگانە نی‌یە
ئەی جەنابی پیرەمەرد ، ساڵدیدەیی گەرم‌و سەرد
بۆچی تۆ پڕئەکەی دەرد ؟
وەختی مەیخانە نی‌یە .
ئەی کچە لە چەمچەماڵ . کچە کورد ، کچە دەلال
لە حەد زیادە تو مەنال
وەختی گریانە نی‌یە
ئەی نالیی دیوانی ، بۆ ماچێك شەیدانی
تۆخۆت ئەکەی هەرزانی
وەختی قوربانە نی‌یە
نیشتمان بریندارە ، لە بەرچاوان سەدارە
وەختی عەشقانە نی‌یە ، وەختی مەستانە نی‌یە .

(گەلاوێژ. ژمارە ٩ ،١٠ ساڵی ٨ ، ئەیلوول ، تشرینی یەکەمی ١٩٤٧ ، ل ٣٥ ،٣٦)

ئەو شاعیرەی لەمەوپێش وتمان بە چیرۆکنووسینو زۆر رەفتاری خۆی پووشکین ئاساو تۆلستۆی ئاسا لە چینەکەی خۆی یاخی بوو ، مەیدا نیشتمانپەروەری بێ رابەر ناهێڵێتەوە ، بەڵکو لەناو هەموو چینو دەستەی ناو کۆمە کوردەواریدا رووئەکاتە خوێندەواران و بیرروناکانو ئەوان بە پێشرە چارەسەرکەری دەرمانی گەل دەزانێ :

کوانێ خەڵقینە لەکوێن فیرقەی مونەووەر تینەتان
چونکە ئەو فیرقە ئەزانن دەردو ئازاری وەتەن

هەر ئەم بیرە سیاسی یە ئاشکرایە وای لێ ئەکات کە شاعیرانە نیشتمانپەروەر مەعاریف پەروەری [٥٠] یەک بخات :

بخوێنن چونکە خوێندن بۆ دیفاعی تیغی دوشمنان
هەموو ئانو سەعاتێ عەینی قەڵغانو سوپەرتانە

یا :

دەمێکە ئەم ولاتە وا ئەسیری پەنجەیی جەهلە
لە سایەی عیلمەوە ئیمڕۆ ئیتر نۆبەی زەفەرتانە

رۆژنامەو چاپخانە لای ئەم شاعیرە بیرروناکە زانست پەروەرە ، هۆی گەورە پێشکەوتنو بۆ گۆڤاری «بانگی کوردستان» ئەنووسێ :

باعیسی پێشکەوتنی ئەم قەومەیە ئەو مەتبەعە
ئەلحەق ئەمڕۆ خاکی کوردستانی زێبا کردەوە

شاعیر هەندێجار لەم مەیدانەدا پێی لێ هەڵئەبڕێو ئەڵێ :

غەیری مەکتەب بۆ تەداویی ئێمە هیچ دەرمان نی یە
هیچ سیلاح چاتر لە عیلمو سنعەتو عیرفان نی یە

---

(٥٠) – مەعاریف پەروەری ، یا رێبازی رۆشنبیریو راپەڕین . چەشنە دیاردەیەکە لە شیعرو نووسی زۆر لەگەلاندا هەیە . جان جاك رۆسۆ نموونەیەکی گەورەیەتی . لای ئێمە لە حاجی قادرەوە دەست پێدەکاتو زۆر شاعیر یا سەر بەو رێبازە بوون یا دیمەنی ئەو رێبازە لە شیعریاندا دیارە ئازەری یەکان بەمانە ئەڵێن مەعاریف پەروەر .

بەلاّم وەك وتمان بیرێکی سیاسیی ئاشکرای هەیەو بیرەکە هەر ئەوە نی یە کە کورد
. چوارچێوەی ئەم زانستپەروەری‌یەدا ڕابگرێ .

خەو هەستن درەنگە میللەتی کورد خەو زەرەرتانە
ـموو تەئریخی عالەم شاهیدی فەزڵ و هونەرتانە
ـسا تێکۆشن ئەی قەومی نەجیبی بێکەس و مەزڵووم
گورجی بیبڕن ئەو ڕێگە دوورە وا لەبەرتانە

شاعیر بەئاشکرا ڕێگەی ئەو لەخەوهەستان و تێکۆشانەو مەبەس و ئەنجامی
ـست‌نیشان ئەکات :

ـن قڕانی موددەعی دەس‌پی‌ئەکەن تەعمیری موڵك
ـگەپێ ئاسن ئەچێتە خاکی هەورامانەوە

ئەحمەد موختار هوشیارانە پەنجە بۆ یاری و درۆی دەوڵەتە ئیمپریالی‌یەکان
ـێژئەکاو ئەڵێ :

ـ قەراری عوسبەیە خەڵقی ئەڵێن بۆ کورد ئەبێ
ـر قسەی ڕووتەو قسەش ناچێتە نار گیرفانەوە

کە بە دیوانی ئەحمەد موختاردا دەچینەوە ، وەك زۆر دیوانی تری شاعیرانی پێشوو
شەی «مەخابن» بۆ ئەوە تۆمار ئەکەین کە مێژووی نووسینی زوربەی شیعرەکانی ، یا
ـی و پێشیان دیار نین . لەبەر ئەوە لەو تەمەنە کورتەی ئەویشدا جەمسەری گۆڕین و
ـی و پێشیی بیرمان نەدەست‌ئەچێ . بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا هەر ئەبێ پەنجە بۆ
ندێ بیری شاعیر درێژ بکەین .
شاعیر زۆر جار لەسەر پێرەوی شیعری کلاسیکی زەمی ڕۆژگارو دەوران ئەکات .
ـلاّم زیاتر ئەم زەمە بەرەو بیری هەندێ لە شاعیرانی ئەم سەردەمەی ڕۆژئاوا ئەبات و
ـای خۆش ڕابواردن و فرسەت لەکیس نەدان ئەکات :

ـە وا دایم لە عەیش و شادمانی و عیززەتا
ـلی عیرفان و کەمال ئێستاکە زاری و شین ئەکا

دوژمنە چەرخی فەلەك ، بۆ پیاوی ساحێب عەقڵ و هۆش
ڕووی کەرەم دایم لە هەرزەو شێت و بێ تەمکین ئەکا

یا ئەڵێ :

زەمانە چونکە خۆی ئەسڵەن بەقای بۆ کەس نی یە تا سەر
تەماشا کەن هەبێنە بۆ کەسانی بێ وەفا چاکە
لە وەزعی چەرخی دوون پەروەر مەبە تۆ عاجز ئەی (ئەحمەد)
کە چەند ڕۆژێ لە بۆ ئەشخاسی سفلەو بێ حەیا چاکە

یا ئەڵێ :

ڕەفیق هیچ غەم مەخۆ خۆش ڕابوێرە فرسەتە ئێستە
بزانە تۆ لە دنیادا لەبۆ چەند ڕۆژێ میوانی

هەر ئەمە ناوێك لەو عەشقە ڕومانتیکی یەی خۆی دوور ئەخاتەوەو ئەڵێ

دورِ سمینو ، مروشکافی تۆ ئەگەر نازانی خۆت
ئەحمەدی خاڵۆت هەمیشە پیشەیی ئوستادی یە

هەندێ جار شاعیر لەم ژیانو جیهانە ووردئەبێتەوەو ئەنووسێ :

بەڵێ بازاری دەهرە ، وا یەکێ سۆفی ، یەکێ شێخە
یەکێ جێگەی خەراباتە ، یەکێ بێ هۆشی تریاکە

ئەحمەد موختار سەر بە تەسەوف نەبووە ، بەلاّم کەرەسەی شیعری سۆفیان ز
جار چۆتە ناو شیعری یەوە . ئەوەبوو باسی شێخی سەنعانو چلیپاو زونارمان کر
دیمان لە کێوی توور (نەعلەین) یا کەوشەکانی دائەکەنێ ر چاوەڕێی تەجەللا
دولبەرە .

کە هەر لەسەر پێرەوی شاعیرانی سۆفیی وەك مەحوی و شێخ ڕەزاش
هەڵئەسێ ، دیوی ئەودیوی شیعری سۆفی دووبارە ئەکاتەوەو ئەڵێ :

وشکە سۆفی هاتبوو ئەیووت بەهەشت هەر بۆ منە
ڕیشی خۆی جوڵان وەکو سابرێن کە شەو کاوێژ ئەکا

ی خووا توججاره ، خوا گەورەو غەفوورو عادلە
ن لەگەڵ عەبدا حیسابی قەرزی ڕۆژوو و نوێژ ئەکا

زمان لە بەرهەمی شاعیردا :

ماموستا سوجادی کە لا بەلای زمانی شیعرەکانی ئەحمەد موختاردا ئەکاتەوە ، لە ەتاو تێکەڵیی زمانەکەی ئەدوێ . یا بڵێین لەو ماوەیە ئەدوێ کە زمانی شیعری ئەو ر بە زمانی شیعری کلاسیکی بووەو پاش ئەوە لە گۆرانی ئەو زمانە ئەدوێ و ئەڵێ :
« . . . ئەکەوێتە سەرئەوە کەزمانی کوردی زمانێکی ئەدەبی یەو بە هەموو جۆر ەی ئەوەی هەیە کە خزمەت بکرێ و لە ووشەی بێگانەدوور بخرێتەوە ، دێنێ ئەم چکەیە ئەشکێنێ و بەو نیازە دەست ئەکا بە ووتنی شیعری کوردیی پەتی ، کە ئەمە ئەو سەردەمە نیشانەی گیانێکی پاكو هەستێکی بەرز لەودا دەرئەخاو قەرمیەتێکی ڕێن بەئاشکرا ئەنوێنێ »[51]

بەڵێ زمانی شیعری کوردی بە سێ پلەدا ڕابورد :

- پلەی کلاسیکی و تێکەڵیی شیعر لە ووشەو موفەردات لەرووی زمانەوە .
- پلەی شیعری ڕۆمانتیکی و نزیکیی زمانەکەو وشەکانی لە زمانی شیعری انی یەوە .
- پلەی کوردیی پەتی .

هەرچەندە زوربەی شیعری ئەحمەد موختار سەر بە پلەی یەکەمن ، بەڵام لەو شدا زۆر لەخۆکردنو بەدوای وشەدا گەڕان نابینین ، بەڵکو ئەو وشانە بەهۆی ـدنەوەو شیعری کلاسیکیی ڕۆژهەلاتەوە چوونەتە ناو دەروونی شاعیرەوەو بە فی و ئاسایی و بێ زۆر لەخۆکردن دەرپەڕیونەتەوە .
ئەحمەد موختار شاعیری پلەو تەمەنی عەبدوڵلا گۆرانە ، شاعیری ئەو سەردەمەیە یرەمێرد لە ئەستەموول هاتبووەوەو دەستی دابووە شیعر نووسین . ئەگەر ئەو ەوەی کوردیی پەتی یەی ، بە ناوی پیرەمێردو گۆرانەوە تومار ئەکرێ و شاعیرانی

---

٥١ - سوجادی . ل ٥٥٣ ، ٥٥٤ .

سالأنی چل وپەنجاو لەوەدوا هەر ئەوەبان کرد بە زمانی شیعری خۆیان لەلا
شاعیرانی تری وەك «حەمدی و زێوەرو کەمالی و سەلام و بێکەس ...» هتد .
جێگەی خۆی نەگرتبیٚ ، ئەوا ئەحمەد موختار هەر لە سەرەتای گواستنەوە
گۆرانەوە لە پلەی دووەمی ئەم دابەشکردنەوە بۆ پلەی سیٚیەم ، یا رەنگ
پێش ئەوە ، لە پلەی یەکەمەوە بەکسەر ئەچێتە سەر پلەی سیٚیەم و لەمەشا
پێشرەوی یەك بۆخۆی تۆمار ئەکات . لەو دەستنووسەدا کە بە خەتی شاعیر خۆ
ماوە ، هەر بە خەتی خۆی لای هەندێ قەسیدە دەستنیشانی ئەوەی کردووە ک
ئەمانە بەکوردیی پەتی نووسراون و ووشەی زمانی تریان تێدا نی یە .

بەداخەوە وەك ووتمان - مێژووی نووسینی هەموو شیعرەکان دیار نین ،
بەدڵنیایی یەوە بڵێین ئەحمەد موختاریش وەك پیرەمێردو گۆران هاتەسەر کوردیی پەتی
نەگەرایەوە سەر ئەو زمانە تێکەڵە . بەڵام ئەم چەند قەسیدە کوردی یە پەتی یەو ئە
نیشانەیەی خۆی ، ئەوەندەمان بۆ دەرئەخەن کە ئەم شاعیرە بەدیمەنەشمان هەر ا
سەرەتای پەیدابوون و گواستنەوەی زمانی شیعرەوە دەستی لە دانانی ئەلاری ئەم زما
تازەیەی شیعری کوردیدا هەبووەو لەگەڵ «گۆران و پیرەمێرد»دا بووەو وەك هەندی
شاعیری دیاری تری سەردەمی خۆی پشتی تیٚ نەکردووە . بەمەش هەر جێگەی خۆی
لە کاروانی مێژوو و پێشکەوتندا بەئاشکرا دەستنیشان ئەکات .

ئەوەندەش لەم تیٚبینی یە زیاد ئەکریٚ کە ئەحمەد موختار بەو زمانە تێکەڵە زیا
غەزەلی بچووکی وتووە ، کەچی بەم کوردی یە پەتی یە قەسیدەی درێژی هەیە . هە
ئەم لیٚ زیادکردنە بەجۆرێکی تریش ئەوترێت . ئەویش ئەوەیە کە شیعری دڵداریی
ئەحمەد موختار ئەچێتە قاڵبی غەزەلی بچووکەوە ، بەڵام زۆر لە شیعرە نیشتمانی یەکانی
قەسیدەی درێژن . ئەتوانین بڵێین لەوی یەکەمدا ئەجروبەکە یا بیرو سۆزەک
خەستکراوەتەوەو لە غەزەلێکی چەند دێریدا دارێژراوە . بەڵام ئەمیان کە هەمو
خاك و مرۆڤ و مەسەلە ئەگرێتەوە ، بەو خوێن گەرمی یەی شاعیر ئاودراوەو مەودای
پان و بەرینی چەند قەسیدەی وبستووە . یا ئەتوانین بە ئیستیلاحی رەخنەگرە کۆنەکا
بڵێین لە باسی دڵداریدا هەناسەی کورتە ، بەڵام کە دێتە مەیدانی نیشتمانپەروەری یەو
نەفەسێکی درێژی هەیە . بیٚ ئەوەی لەمەی دووایدا ئەو هەناسە درێژە پلەی بەرزیی

یعرەکانی هێنابێتە خوارەوە . لێرەدا رەنگە بڵێم ناوەرۆكو روخسار ، واتە شتمانپەروەریو کوردیی پەتی بەچەشنێك ئەچن بەناویەکدا کە شیعری جوانو ‌ەسەنی تازە دەهێننە کایەوە .

بەرهەمی ئەحمەد موختار :

وەك لە چەند شوێندا باسکراوە . ئەحمەد موختار تا بلاوبوونەوەی «مەسەلەی یژدان» لە ساڵی ١٩٧٠دا ، هەر بە شاعیر ناسرابوو بە سۆزو راستگۆییو وێن‌گەرمیی شیعرە نیشتمانی‌یەکانی گوێی چەند نەوەو پشت ئەزرنگایەوەو ئەو یعرانەی لەبەر ئەکرانو ئەووترانەوە . کە ئەو چیرۆکە چاپکرا ناوی ئەحمەد ختاری لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا بە تاقە چیرۆکێك بردە ریزی سەرئامەدانی یرۆکی کوردیو رێبازی ریالیزمی رەخنەگریی کوردی‌یەوە .

باسی ئەم دیوانەو شیعرەکانی لەمەودوا ئەکەین . هەرچی پەخشانو چیرۆکە ، وە بلاوکردنەوەی ئەو دەستنووسە ناتەواوەی «مەسەلەی ویژدان» ئاشکرایە . بەلام چەند شوێن باسی ئەوەش هەیە کە ئەحمەد موختار لەپاڵ «مەسەلەی ویژدان»دا رو چیرۆك یا دوو رۆمانی‌تری هەبێ .

مامۆستا شاکیر فەتتاح لە باسی گەشتێکدا کە ساڵی ١٩٣٣ بۆ هەڵەبجەو ‌ەورامانی کردووە[٥٢] ئەنووسێ :

« . . کە گەراینەوەماڵی پاشا ، (ئەحمەد بەگ) لە دیواخانەکەیدا دانیشتبوو . ر گیان سووكو رووخۆشم هاتە پێش‌چاو . باسی ویژەی کوردیم لەگەڵ کردەوە . لە ‌زمەلە هۆنراوەکانی خۆی گەلێکی بۆخوێندینەوە . قسەکانی ئاودارو ناسك بوون . سی دڵداریو نیشتمانپەروەری‌یەکی یەجگار بەهێزی ئەکرد . بەراستی ۆشخوانی‌یەکانی لە چێشکەدا لە هۆنراوەکانی (طاهر بەگ)ی برای کەمتر نەبوون . ‌ەحمەد بەگ) نیازی هەبوو لەچاپیان‌بدات . بێجگە لەوە ئەیگوت :

٥) – مامۆستا شاکیر فەتتاح لەم نامیلکەیەدا وەسفێکی جوانو باسی ماڵی پاشاو ژیانی رۆژانەی ئەو سەردەمەی کردووە کە بەراستی بۆ باسی فراوانی ژیانی ئەحمەد موختار دەست‌ئەدات .

«چیرۆکێکی کاریگەری قوربەسەرێی کوردم نووسیوەتەوە . نارەسەنیی بێگانە پیشان ئەدات . چاوی کورد ئەکاتەوە . ئەیگوت : «گوێ نادەمە دڵو ئارەزووی میری . قسەی سەربەستی ڕاستی خۆم هەر ئەکەم . بەوانەوە نەبێ لە چاپی نادەم» . گوتی : «شتێکی تریشم بەدەستەوەیە . ڕەنگە ئەم زستانە تەواوی بکەم»[٥٣]

وەك دەرئەکەوێ ئەحمەد موختار لێرەدا باسی «مەسەلەی ویژدان» ناکات . بەڵکو باسی دوو چیرۆکیتر ئەکات .

لە ساڵی ١٩٨٤دا لەگەڵ کاك ئەفراسیابدا چووینە هەڵەبجە . سۆراخی ئەم چیرۆکانەشمان کرد . حیلمیی شاعیر (محەمەدی شێخ حسێن) مابوو . کوێر بووبوو . ناوەڕۆکی ئەم چیرۆکانەی دەزانیو ناوی ئەنان (ڕۆمان) . بەدڵنیاییەوە ئەیووت : دەستنووسیان لای من بووەو ئێستا لای کورەکەمە . لەو سەفەرەدا کورەکەیمان نەدی . تائێستاش سۆراخ‌کردنی کاك ئەفراسیابو من نەگەیشتە مەبەس . هیوامان وایە ئەمانەش وەك «مەسەلەی ویژدان» مابنو لای کەسێکی بەویژدان بن . بە هەر ڕێگەیەکدا بێت ، بیانگەیێنیتە گەلی کورد .

ئەم دیوانە :

سەرەتا کاك مەحموود زامدار ساڵی ١٩٧٤ چەند قەسیدەی ئەحمەد موختاری لە گۆڤاری «ڕۆشنبیری نوێ» دا بە کۆمەڵێ بەراوردەوە بڵاوکردبۆوە . دیاربوو پاش ئەوە سەودایەك خستبوویە سەر کۆکردنەوەی هەموو دیوانی شاعیر . لە ساڵی ١٩٨٢دا داوای لێ کردم کە ئیزنی کۆکردنەوەو بەچاپ‌گەیاندنی هەموو دیوانی شاعیری لە کاك ئەفراسیابی کورە گەورەی شاعیر بۆ وەرگرم . بە یەکەم ناساندن ، کاك‌ئەفراسیاب لەپاڵ ئیزن‌دانا ئامادەیی خۆی بۆ هەموو یارمەتییەك پیشاندا . هانی کاك زامدارم دا بۆکەوتنە ئیش . لەو ماوەیەدا کە ئەو خەریك بوو ، کاك ئەفراسیاب لە چوونێکی سلێمانیدا (کاك ئومێد کاکەڕەش)ی دیبوو و وەك دەرکەوت ئەویش

---

(٥٣) – شاکر فەتاح . گەشتی هەڵەبجەو هەورامان لە ساڵی ١٩٣٣دا . سلێمانی ، ١٩٧٣ . ل ١٧
تێبینی : مامۆستا شاکیر فەتتاح لە پێشەکیدا ئەم قسانەی دووبارە کردەوەو وتی : ئەحمەدبەگ ئەیووت : حکوومەت بیەڵێو نەیەڵێ من هەر چاپی ئەکەم .

دەمێك بوو بە دیوانی ئەحمەد موختارەوە خەریك بوو بە حیسابی خۆی کارەکەی گەیاندبووە ئەنجام‌و هەمووی بە کۆکراوەیی داینێ.

بەرامبەر بە بوونی دوو نوسخە. (ئەوەی زامدار کە هێشتا وەرنەگیرابوو و ئەوەی ئومێد کە وەرگیرابوو)، کاك ئەفراسیاب بریاری ئەوەی دا کە من سەرەوکاریی دیوانەکە بکەم، بەتایبەتی کە لە هەندێ لاوە ئەمانبیست کە چەند کەسی تر بەم ئیشەوە خەریکن. پاش ئەو بریارە کاك زامدارو کاك ئومێدم دی‌و ئەمان بەم ئەنجامە رازی بوون. لەگەلێ ئەوەشدا کاك ئەفراسیاب بانگەوازێکی لە «هاوکاری» و «بەیان»دا بلاوکردەوەو داوای ئەوەی کرد کە هەموو لا یارمەتیمان بدەن. پاش ئەوە کاك عوسمان هەورامی لە هاوینی ١٩٨٤ دا هاتەلام‌و باسی ئەوەی بۆ کردم کە ئەو زۆر شیعری ئەحمەد موختاری لابووەو داوێتی بە کاك ئومێدو خۆی کارێکی زۆری لەم مەیدانەدا کردووە. پەیمانی‌دا کە ئەویش ئەنجامی ئەو کارەمان بداتێ. بەلام بەداخەوە تا تەواوکردنی ئەم ئیشەی ئێمە هیچ دیار نەبوو.

بەهۆی بانگەوازەکەوەو بە کۆششی کاك ئەفراسیاب دەستخەتێکی تازەمان لە هەلەبجە دەستکەوت. هەروەها مامۆستای قوتابخانەی (دێی ئەلی) لە دەوری سلیمانی کاك جەمال عەزیز سالح دەستنووسێکی دیوانی ئەحمەد موختاری داینێ کە بە خەتی مامۆستا نەجمەدین مەلا نووسراوەتەوە. هەروەك بەدەم کارکردنەوە لە بەراوردکردنی نوسخەکان‌و لێکدانەوەی ووشەکانیدا لە کتێبخانەی گشتیی سلیمانی بە یارمەتی‌ی کاك یاسین بەرزنجی‌ی خوشکەزام بە رۆژنامە کۆنەکاندا گەراینەوەو هەندێ شیعرمان دەستکەوت کە لەو نوسخانەی‌تردا نەبوون.

بەم جۆرە ئیتر کارەکە ئەوەندە چاوەروانیی پێویست نەدەکرد، دەستم دایە بەراوردی ئەو نوسخانەو ئامادەکردنی ئەم چاپە.

وەسفێکی نوسخە دەستنووس‌و چاپکراوەکان:

١ — ئەو دەستنوسەی لە پەراوێزدا ناومان نا «خۆی»:

ئەم دەستنووسەمان پاش بلاوکردنەوەی ئەو بانگەوازە لە هەلەبجە دەستکەوت. دەستنووسەکە لەناو دەفتەرێکی مام ناوەندیی خەت‌خەتی ئینگلیزیدا نووسراوەتەوە.

(٦٨) غەزەلو دوو چواریی تێدایە . بەشێکی بە خەتی شاعیر خۆیەتی یا بە مەرکەبێکی مۆر یا بە قەڵەمی قۆپیە نووسراوەتەوە . بەشێکی تری بەمەرەکەبی ڕەشی چینی بە خەتی عەلی کەمالی باپیر ئاغا (کەمالی) نووسراوەتەوە . بەڵام کە لە هەندێ شوێندا کەمالی وشەی گۆڕیوە ، شاعیر بە خەتی خۆی وشەکەی خستۆتەوە جێی خۆی . چەند پارچەیەکیشی بە خەتێکی ترە .

٢ – ئەو نوسخەیە بوو کە ووتمان کاك جەمال عەزیز ساڵح کە شایانی سوپاسێکی بێپایانە پێشکەشی کردینو بە خەتی مامۆستا نەجمەدین مەلا نووسراوەتەوە .

دەستنووسەکە یەکێکە لەو دەستنووسانەی دیوانی شاعیر کە لەلایەن مامۆستا نەجمەدین مەلاوە نووسراونەتەوە . چونکە وەکو ئەزانین مامۆستا لەپاڵ دەرس وتنەوەدا خەریکی کارێکی وەکو کاری (نەسساخ)ە کۆنەکانیش بووە ، دیوانو کەشکۆڵی بۆ هەندێکەس ئەنووسی‌یەوە ، ناواخنی ئەم دیوانو کەشکۆڵانەش زوربەی بە کۆششی خۆی کۆکرابوونەوە ، یان دەست خرابوون .

ئەم دەستنووسەیان بریتی‌یە لە ١١٢ لاپەڕەی مامناوەندی‌و بە مەرەکەبی ڕەشی چینی نووسراوەتەوە . (٩٢) پارچە شیعری تێدایە کە لەسەرووی هەریەکەیانەوە تیپی (غ)ی نووسیوەو ژمارەیەکی لاوە داناوە . واتە غەزەلی ژمارە ئەوەندە .

بەداخەوە ئەو بەشەی دەستنووسەکە کە کاك جمال داینێ لە لاپەڕە (٤٣)و غەزەلی (٤٢) هەمەوە دەستپێدەکات . پەیمانی داینێ کە بەشی یەکەمیان بۆ بدۆزێتەوە . بەڵام دیاربوو کە نەدۆزراوەتەوە . وەکو بۆی گێڕاینەوە کاتی خۆی مامۆستا نەجمەدین مەلا ئەم دیوانەی داوە بە کاك (عەلی عەزیز ساڵح)ی ئەندازیار کە برای کاك جەمالەو ئێستا لە دەرەوەی وڵاتە . نووسەرەوە لە دووالاپەڕەدا نووسیویە :

« . . بە یاریدەی خوا دیوانی شاعیری بەناوبانگ احمد مختار بگ تەواوبوو لە شەوی ٢ی کانونی یەکەم سالی ١٩٤٧ م لە مرکزی قضای رانیه بە قلم ماموستا نجم الدین ملا» .

ناوەکەی خۆیی دووبارە کردۆتەوەو ئیمزاشی کردووە . ئەم نوسخەیە لەپاش ئەوەی یەکەم پشتی پێ بەسترا . لە پەراوێزدا ناونرا (نج) •

٣ – نوسخەکەی کاك ئومێد کاکەڕەش کە لە سەرەتادا برِبرِەی پشتی ئیشەکەمان بوو . بەڕاستی کاك ئومێد هەوڵێکی زۆرو مەردانەی داوە . تێکڕا بە قەسیدەی «شازادەی دەوران»ەوە (١٠٠) پارچە شیعری ئەحمەد موختاری نووسیوەتەوە .

سەرچاوەی ، کۆکردنەوەو نووسینەوەی کەشکۆڵێکی کاك ئەنوەر ڕەحیمی ئامۆزای بووە کە ساڵی ١٩٦١ کەوتووەتە لای‌و ٨٠ پارچە هۆنراوەی شاعیری تێدا بووە . هەروەك کەشکۆڵێکی مامۆستا نەجمەدین مەلاشی دەستکەوتووە کە (٣٧) پارچە هۆنراوەی تێدا بووە کە زوربەیان لای خۆی هەبوون . هەروەها کاك ئومێد چۆتەوە سەر ئەو دوو دیوانەی ئەحمەد موختار کە عەلی کەمال باپیرو گیوی موکریانی چاپیان کردوون‌و کاك مەحموود زامداریش هەموو ئەو شیعرانەی پیشانداوە کە لای بوون . هەروەك ئەو شیعرانەشی سەرلەنوێ نووسیوەتەوە کە کاك زامدار لە گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ)دا بلاوی‌کردوونەتەوە . هەروەك ئەو قەسیدانەشی نووسیوەتەوە کە تەنیا لە مێژووی ئەدەبی کوردیی مامۆستا عەلائەدین سوجادیدا هەبوون .

کاك ئومێد لە پەراوێزدا ئیشارەتی جیاوازیی شیعرەکانی لای خۆی‌و دوو دیوانە چاپکراوەکەو نووسینەوەکەی مەحموود زامداری کردووە .

ئەم نوسخەیەمان لە پەراوێزدا ناوناوە (ئو) .

٤ – نوسخەکەی کاك مەحموود زامدار کە ئەمیان پێش‌بینین‌و وەرگرتنی هاندەری کاك ئەفراسیاب‌و من بوو بۆ چوونە مەیدانی ئەم کارەوەو ، بەکەم سوپاسیش لەمڕووەوە هەر بۆ کاك زامدارە .

ئەم دەستنووسە ٨٧ پارچە هۆنراوەی شاعیری تێدا بوو لەگەڵ پارچەی (شازادەی دەوران)و تەخمیسەکەی شاهۆ .

ئەم نوسخەیە لە ئیشکردنا کەمێك ماندووی کردم ، چونکە بۆ دۆزینەوەی هەموو پارچەو دێڕێك ئەبوو لاپەڕەی هەموو دەفتەرەکەی هەڵدەمەوە . قەسیدەکانی لە سەرچاوەکانەوە وەرگرتووە . بەڵام چەند قەسیدەیەك نەبێ ئیشارەتی سەرچاوەی ئەوانی‌تری نەکردووە . تەنانەت بەپێی تیپی دوایی قەسیدەش نەنووسراوەتەوە . سەرفراز بێ ، بایەخێکی گەورەی نوسخەکەی لەوەدایە کە نامەیەکی لەگەڵدا بۆ ناردووم‌و ئەڵێ :

«چاوەکەم . . بەر لە دە ساڵو دەق لە ڕۆژی ١٩٧٤/٥/١١دا دەسم‌کرد بە بڵاوکردنەوەی (١٩) پارچە شیعری تازەی ئەحمەدی موختارو (٤)یشم لەبەر ئەو دەسنووسەی کە دەسم کەوتبوو ڕاستو ڕێكو کۆلو ساغ کردەوە . تێکڕای گەیشتە (٢٣) قەسیدەی تەواو . لە هەمانکاتیشا پێشەکی‌یەکی وردم بۆ نووسیبوو ، لەئەنجامیشا هەموو ئەو شیعرانەی لە چاپەکەی مامە گیودا بڵاوکرابۆوە ، لەبەر دەسنووسەکە یەکە یەکە تەتەڵەو بژارم کردبوو . بۆیە نکا ئەکەم گەر پێت‌کرا بەوردی سەیری ژمارەکانی (١٧–١٨–١٩)ی «ڕۆشنبیری نوێ»ی ئەوستاڵە بکە . لام‌وایە ئەگەیتە چەند ئەنجامێكو لەوانەیش کەس بە ڕای من ئەو دەس‌پێشکەری‌یەی نەکردووەو کەسیش بەراوردی ووردی شیعرەکانی چاپو دەسنووسەکەی نەکردووە .

* ئەمەیان وا . (٢) پارچە شیعر کە یەکێکیان پێنج‌خشتەکی‌یەکە لە کەشکۆڵی مامۆستا (حەمەبۆر) لەتەك تا کە شیوەننامەیەکی عەلی کەمالو یەکێکی کەی پیرەمێردم وەرگرتووە . لەپاڵ قەسیدەیەکی کەی کە لە پەخشنامەی (سلێمانی)ی ساڵی ١٩٦٩ دەرم‌کردووە .

بەمەیش تێکڕا هەوڵەکەم ئەبێ بە (٢٥) پارچە شیعرو دوو شیوەننامەو پێنج‌خشتەکی‌یەك ، سەرباری گەڕانو سووڕانم بەنێو (بانگی حەق)و (ڕۆژی کوردستان)و (ژیانەوە)و (ژین)و (کوهستان)و (سلێمانی)و گۆڤاری (کۆلێجی ئەدەبیات)دا» .

مەحموود زامدار لەپاڵ ئەم نووسینەدا لە ناوەوە ئیشارەتی ئەوەی‌کردووە کە ئەو کەشکۆڵە ناوی «مینای شکستە»یەو بە خەتی مامۆستا نەجمەدین مەلا نووسراوەتەوەو ئەم بەرگی (١ ، ٣)ی لای کاك حەمەبۆر دیوە . هەروەك قەسیدەیەکیشی لە (بەیازی شەنگ)ی حەمەبۆرەوە وەرگرتووە . چەند دێڕێکی تاکیشی تیایە ، کە بەشی قەسیدەی‌ترەو لە دیوانەکەدا هەبوون .

ئێگومان بۆ بەراوردو ڕاستکردنەوە سوود لەم نوسخەیەش بینرا کە لە پەراوێزدا (ز)مان ناونا .

٥ – دیوانە چاپکراوەکەی کە ساڵی ١٩٦٠ لەلایەن عەلی کەمال باپیرەوە چاپکراوە . ئەم دیوانە تەنیا ٣٠ قەسیدەی شاعیری تێدایە . دیارە ئەم سی قەسیدەیە بەلای کەمالی‌یەوە هەڵبژاردەی شیعری ئەحمەد موختار بوون .

عەلی کەمال دەستکاریی هەندێ شوێنی شیعرەکانی‌کردووە کە دیارە بەلای‌خۆیەوە بەوچەشنە باشتر بووە . لە پەراوێزدا ئیشارەتمان بۆ ئەو دەسکاری‌یانەی کەمالی کردووە . بە مەبەسی ئەوەی بەراوردی پێرەوی هەردوو شاعیر بکەین .

ئەم نوسخەیەمان لە پەراوێزدا ناوناوە (ع) .

٦ – چاپەکەی مامۆستا گیوی موکریانی کە ٨٠ لاپەرەیەو (٦٦) پارچە شیعری تێدایە ، ٣٠ پارچەکەی چاپی پێشووی تێدا دووبارە کراوەتەوە . لە پەراوێزدا ئیشارەتی ئەو جیاوازی‌یانەشمان کردووە کە لەنێوان ئەم چاپەو دەستنووسەکاندایە .

ئەم نوسخەیە لە پەراوێزدا ناونراوە (گ) .

پێرەوی ئامادەکردن :

وەك وتمان ، بەمەبەسی ئامادەکردنی پوختەیەکی نزیك لەوەوە کە ئەبێ شاعیر بەوجۆرەی نووسیبێ ، بەوچەشنەی باس‌کرا ، نوسخە دەستنووس‌و چاپکراوەکانمان داناو قەسیدەکانمان بەوچەشنە لە ڕاسترین سەرچاوەوە (بەلای خۆمانەوە) وەرگرت‌و هەر لە تێکستی قەسیدەکەدا ژمارەمان بۆ پەراوێز لای ئەو ووشەو دێرانە دانا کە لە نوسخەی‌تردا جیاوازی‌یان تێدایە . بەمڕەنگە پەراویزەکانمان لەژێر هەموو پارچە هۆنراوەیەکدا کرد بە دوو بەشەوە . بەشی سەرەوە ژمارەکە نیشانەی جیاوازی‌یەو لەخوارەوە دەست‌نیشانی نوسخەی جیاوازو جیاوازی‌یەکە کراوە .

بەشی دووەم ، ژمارەکە نیشانەی ژمارەی دێرە لە پارچەکەداو ئەگەر ووشەیەك لەودێرەدا پێویستی بە لێکدانەوە بووبێ ، ئەوا لێکدراوەتەوە .

زۆر جار هەندێ وشەی سادەو ساکارم لێکداوەتەوە ، ڕەنگە مەبەس هەر بۆ تێگەیاندنی خوێنەر نەبێ . بەڵکو بۆ مەبەسی کەرەسەی زمانەوانی‌و بەراوردو وشەی لەیەکچوو ئامادەکردن بێت . هەروەك ئەشبینین بەرە بەرە نەوەیەك پێدەگات کە بناغەی خوێندنەکەی بە کوردیی پەتی‌یەو لەو وشانەی شیعری کلاسیکی ناگات کە

هەندێکیان کوردین و هەندێکیان لە شیعری زمانانی تری ڕۆژهەڵاتەوە وەرگیراون ، یا لەواندا بەکاردێن . لەبەرئەوە ئەگەر ئەم وشانە ئەمڕۆ ئاسان بن ، سبەینێ گرانن و ڕەنگە وون ببن . لەبەرئەوە ماناکانیم بەوکوردی‌یە پەتی‌یە لێکدایەوە کە ئەمڕۆ بەکاردێن .

بەم جۆرە دیوان و پەراوێزو لێکدانەوەی ئامادەکرا . بەپێی تێگەیشتن و بۆچوونی خۆم بە ئیملای تازە شیعرەکانم نووسی‌یەوە . پاشئەوە ڕەشنووسەکەم دا بە هاوڕێی شاعیرو شارەزام مامۆستا کاکەی فەللاح کە گەلێك تێبینی‌ی بەنرخی لەبارەی ڕاستکردنەوەی شیعرەکان و بەراوردی نوسخەکانەوە دامێ و سوودی زۆرم لێ بینی . هەروەك لە کاتی تۆمارکردنی ئەو تێبینی‌یانەی ئەودا مامۆستای شاعیر عەلی عارف ئاغاش لەوێبوو و تێبینی‌یە بەنرخەکانی ئەویش چوونە پاڵ ئەوانەی کاکەی فەللاح و دیوانەکەیان پێ تۆکمەتر کرا . سوپاسی بێپایان بۆ هەردووکیان . سوپاس بۆ برای بەنرخم کاك ئەفراسیاب جاف کە ئەم ئەرکە بەرزەی پێ سپاردم . سوپاس بۆ هەموو کارمەندانی کتێبخانەی گشتی‌ی سلیمانی کە لە سایەی نەوازشی ئەواندا لەو کتێبخانەیە ئەم ئەرکەم بەجێ هێنا ، بەتایبەتی بۆ کاکە شێرکۆی جاف و کاك عەبدوڵڵا کەریم عەلاف کە یارمەتی‌یانم لەبیرناچێتەوە . هەروا بۆ براکانی ترو ، بۆ خوشکانی کتێبخانەیش و ، هیوادارم نموونەیان زیاد بێت.

بەغدا ١/٨/١٩٨٥

تێبینی : کارەکەم تەواوکردبوو کە لە مەجمەعی عیلمی دەستنووسێکی تری مامۆستا نەجمەدین مەلام دی کە لە شاری بەغدا لە ڕۆژی ٢٩ی مارتی ساڵی ١٩٤٦ میلادی بۆ تۆفیق وەهبی‌ی نووسیوەتەوە . (٩٣) پارچەی تێدابوو ، جیاوازیی لەگەڵ نوسخەکەی تردا نەبوو . بۆ دڵنیایی بەراوردمان کردەوەو کەلێنی نوسخە دەستخەتەکەی خۆیمان پێ پڕکردەوە .

هونراوەکان

(١)

١ — بەخەتا چووبوو ، خەتای کرد ، بە خودا ، موشکی خەتا
هاتبوو لاف لەگەڵ پەرچەمی تۆدا لێ‌دا
٢ — بە ئومێدی ئەوە ڕابوورێ بەسەرما ڕۆژێ
کەوتووم من لە سەری ڕێگەکەیا دەست‌و دوعا
٣ — بەس بلاوێنە ڕەقیب ، وا دڵەکەم لەت‌لەت بوو
سا بکە لوتفێ لە حەق بەندەیی خۆت ، تۆ بی خودا
٤ — غەم‌و دەردو خەفەت‌و عاجزیی دووریی تۆ
زەحمەتە جێگەوو گونجایشی بێتۆ (١) لە دلاّ
٥ — کەوتە سەر ڕوومەتی ئاڵت عەرەقی ناز ئێستا
هەر ئەڵێی شەونمی پەخشانە بەسەر بەرگی گولاّ
٦ — زوهرەوو موشتەری ئێستاکە لە خۆشیی چاوت
وەکو سەرخۆش لە سەما کەوتنە ناو ڕەقس‌و سەما

---

(١) — گ : بێتن.

١ — بەخەتا چوو : بەهەڵەدا چوو ، هەڵەی کرد. موشك : میسك . خەتا : ناوی کۆنی خوارووی ولا[ـتی]
چینە .
٢ — دەستەو دوعا : بە دوعا کردنەوە. بە نزاوە
٥ — شەونم : خوناڤ ، ئاوڕنگ . پەخشان : بلاو. بەرگ : پەڕە .
٦ — زوهرەو موشتەری : دوو ئەستێرەن. لێرەدا چەشنە تەوری‌یەیەکیش هەیە ، زوهرە بەمانا گول[...]
موشتەری بەمانا کڕیار .

(٢)[١]

١ – فوستانی ڕەشی نازکی چینچینی لەبەردا
وەك هەوری‌سیا بێ بەسەری قورسی قەمەردا

٢ – قوربانی نیگاهی غەزەبت ڕۆحو دڵی من
یەك لەحزە دووسەد تیرو ڕمت چۆن لە جگەر دا

٣ – مادام کە بە شمشێری برۆت لەت‌لەتە جەرگم
لازم نی‌یە ئەو خەنجەرە کردووتە بە بەردا

٤ – دوو دیدەیی مەخمووری نیگارم بە شەباهەت
وەك ئاهو وەهایە کە لە خەو بێ لە سەحەردا

٥ – دەستێ کە بە داوێنی ئەتۆ ، دەستێ بە دڵ بم
چی‌بکەم کە نی‌یە دەستێ بکەم خاکێ بە سەردا

٦ – قوربان وەکو خاکی بەری پێت کەوتووە دایم
(ئەحمەد) کە مەگەر دولبەری خۆی بێ لە گوزەردا

---

(١) – ئەم قەسیدەیە لە مێژووی ئەدەبی کوردیی عەلائەدین سوجادیدا تۆمارکراوە ، لە نوسخەکانی‌تردا نەبوو . تەنیا «ئو» لەوێوە وەریگرتبوو .

١ – فوستان : (فستان – ف) : لە عەرەبیدا بە «فساتین» کۆدەکرێتەوەو دەشێ بە فسطانو فساطین – بەرگی ژنانەیە .
٢ – نیگاە – ڕوانین . غەزەب (غضب – ع) : تووڕەبوونو حەز بە تۆڵەسەندن . لەحزە : تاو .
٣ – لازم نی‌یە : پێویست نی‌یە .
٤ – دیدە : چاو . مەخموور : مەست . بە شەباهەت : بە لێك‌چوون . ئاهوو : ئاسك ، مامز .
٥ – کەمالی ئەڵێ :

دەستێ بە زامی سینەو دەستێ بە دامەنی تۆ
دەستی‌ترم لەکوێ بوو خاکێ بکەم بە سەردا

٦ – لە گوزەردا : بە ڕابووردن .

١ – گوڵ لە گوڵزارا نەما بولبول ئەبێ زاری بکا[١]
شێوەیی شادی لەسەر دەرکاتو غەمباری بکا

٢ – نێرگسی شەهلا کە مەشهوورە بە مەخمووری ئەبێ[٢]
دایما لەو چاوە کەسبی عیلمی بیماری بکا

٣ – فەسڵی[٣] ئەو ناسك غەزالە ڕۆیی عوششاقی حەزین[٤]
هەر ئەبێ سەیلی سروشکی خوێن لە چاو جاری بکا

٤ – توو خوا بادی[٥] سەبا بەو نازەنینە تۆ[٦] بڵێ
بەس ڕەقیب تەلتیف بکاتو دەردی دڵ کاری بکا

٥ – دولبەرم لەم شارە ڕۆیی (ئەحمەد)ی بێچارە وا
بۆ سوپاهی غەم ئەبێ ڕەسمی سوپەهداری[٧] بکا

---

(١) – ئەم غەزەلە لە نوسخەی (ز) و (ئو)دا بەمچەشنە بوو ، ئەوەی (ئو) دەستنیشا جیاوازییەکانی چاپی (ع)ی کردووە.

(٢) – ع : ئەڵێ   (٣) – ع : وەختێ   (٤) – ع : هەژار

(٥) – ع : بای   (٦) – ع : بەو نازەنینەی من   (٧) – ع : سوپەداری

١ – زاری‌بکا : بگری

٢ – دایما : هەمیشە . کەسبی عیلمی بیماری بکا : زانستی بیماریی دەستکەوێ

٣ – فەسڵ : وەرز ، کات . غەزال : ئاسك . عوششاق : عاشقان ، دڵداران . حەزین : خەمنا
سەیل : لێشاو . سروشك : فرمێسك ، ڕوندك ، هەسرین ، ئەسرین ، هێستر . جاری
ڕۆیشتوو ، ڕژاو .

٤ – باد : با . سەبا (صبا) : بایەکە لە ڕۆژهەڵاتەوە دێ .
ڕەقیب : لەشیعری کوردیدا بەمانا ناحەز یا ئەوکەسە دێت کە بەدووای یاراندا ئەگەڕێ . تەل
بکا : دڵخۆشیی بداتەوە یا نازی بگرێ.

٥ – سوپاه : لەشکر . ڕەسم : ڕێوشوێن ، عادەت بەجێ‌هێنان

(٤)

١ – من ئەرەنجێنێ نیگارو وا رەقیب دڵشاد ئەکا[1]
بێخەو بنچینەی حەیات و[2] عومری من بەرباد ئەکا

٢ – بێستوون ئێستەش کە وەقتێ[3] لالەیی لێ سەوز ئەبێ
باسی خوێنی دیدەوو داغی دڵی فەرهاد ئەکا

٣ – بولبولی دڵ ، وا لە دەوری روومەتی گوڵڕەنگی تۆ
بێقەرارە ، شەو هەتا رۆژ نالەوو فەریاد ئەکا

٤ – بێت و گەر روخسارو بالای ئەو نیگارە دەرکەوێ
گوڵ خەجاڵەت بار ئەبێ و پەست و نیگون شمشاد ئەکا

٥ – قەت نەبوو رەحمێ بە حاڵی ئەم دڵەم کا کافرە
شاهی من لە خوا نەترسە ، زاڵمەو[4] بێداد ئەکا

٦ – (ئەحمەد)ی بێچارە بۆ دەردو موسیبەت مابەوە
دولبەری بێ ڕەحمی ئەو ، سەبرو سەفای بەغداد ئەکا

– ئەم غەزەلەم لە نوسخەی (ئو) وەرگرن
– ع : ژیان .
– ع : بێستوون ئێستاش کە وەختێ .
– ع : جەور ئەکاو

بەرباد ئەکا : ئەیداتە بەر با ، بەمانا نایهێڵێ و لەناوی ئەبا . حەیات : ژیان .
بێستوون : کێوی بیستوون .
دەکەوێتە وەقتێ : کاتێ ، گاهێ . لالە : گوڵاڵە سوورە ، بەگوڵێکی ناکێویش دەووترێ .
بێقەرارە : بێئارامە ، بێگاڵە . فەریاد : بانگ ، دەنگی بەرز ، هانا
نیگون : سەرەوژێر . شمشاد : درەختێکی هەمیشە سەوزە ، (شمشاڵ)یشە
زاڵم (ظالم) : زۆردار . بێداد : ناعەدالەت
موسیبەت (مصیبة) : نەگبەتی ، ناخۆشی . سەبرو سەفا : ڕابواردن ، کەیفو زەمزەمە .

١ – یار[١] بە ماچی لێوی خۆی زامی دڵان سارێژ ئەکا[٢]
تووند تەماشا کردنێکی شەخسی عاقڵ گێژ ئەکا[٣]

٢ – ئەی خودا تا کەی لە دەرهەق من وەفاو مەیلی نی یە
بۆچ گڵۆڵەی بەختی من هەر روو لە جێگەی لێژ ئەکا

٣ – ماڵەکەم وێران ئەکا ، رۆژم رەش و تاریك ئەبێ[٤]
یار بە سورمەی ناز کە وەختێ چاوی خۆی[٥] کل رێژ ئەکا

٤ – وشکەسۆفی هاتبوو ئەیووت بەهەشت هەر بۆ منە
ریشی خۆی جوولان وەکو سابرێن کە شەو کاوێژ ئەکا[٦]

٥ – کەی خوا توججارە ، خوا گەورەو غەفوورو عادلە[٧]
چۆن[٨] لەگەڵ عەبدا حیسابی قەرزی رۆژوو و نوێژ ئەکا

٦ – قافیە هەرچەندە تیکرارە[٩] بەڵام (ئەحمەد) بە دڵ
هەر بە یادی تاقی ئەبرۆی تۆیە[١٠] جار جار نوێژ ئەکا

---

(١) – ئەم غەزەلە لە نوسخەی (ش)دا بوو. (٢) - گ : دەکا

(٣) – گ : (هەر تیلای چاوێکی پیاوی خیرمەندو) گیژ ئەکا

(٤) – گ : ماڵم ئەرمێنێ دڵم ئەشکێنێ رۆژم تار ئەبێ (٥) – گ : دووچاوی بازی

(٦) – گ : با لەوەر بۆ ئەو بێ چونکە وەك بزن کاوێژ ئەکا

نوسخە : لەو موبارەك بێ کە چۆنکە وەك بزن کاوێژ ئەکا

(٧) – گ : خۆ خودا توججار نی یە ، لی بووردووەو بەخشش ئەدا (٨) – گ : کەی

(٩) – گ : دووبارەیشە (١٠) - نوسخە : ئەبرۆنە کە

١ – شەخسی عاقڵ : کەسی هۆشمەند .
٢ – مەیل : ئارەزوو
٣ – سورمە : کل
٤ – سابرێن : بزنەنێر ، نێری ، تەگە .
٥ – توججار : بازرگان . لە کوردیدا شێوە (کۆ- جمع)ە عەرەبی یەکەی بۆ تاك (مفرد) بەکاردێت
غەفوور : لێبووردوو ، گوناهبەخش . عەبد : بەندە ، کۆیلە .
٦ – تیکرار : دووبارە .

١ – دڵ وەکو بولبول لە هیجری نەوگوڵی ئەفغان ئەکا
ناری جەرگ‌و سۆزی سینەم عالەمێ بوریان ئەکا[١]

٢ – وادیارە لەم وڵاتی کۆهسارە عاجزە
مەیلی خاکی گەرمەسێرو هەم قەڵای شیروان ئەکا[٢]

٣ – ئەم وڵاتە بێ‌سەفایە ، ساردە بۆ عوششاقی رووت
ئیشتیاقی بەر هەتاوی ڕوومەتی خووبان ئەکا[٣]

٤ – بارش‌و بارانی هەوری چاوەکانم جاری‌یە
زەڵمە یاخۆ تانجەرۆیە تێکەڵی سیروان ئەکا

٥ – هەرکەسێ ئەمرۆ لە ڕێگای[٤] ئەو نیگارە ڕێی بێ
بۆ سبەینێ گەپ بە موڵك‌و تەختی شاو سوڵتان ئەکا

٦ – ئافەرین بۆ لەشکری موژگان‌و زولفەینی سیات[٦]
وا بە یەك دەم موڵکی جان‌و[٧] دڵ هەموو وێران ئەکا

٧ – بەرقی ئاەو سەیلی دیدەی من لە هیجری دولبەرم[٨]
هەر ئەڵێی هەوری بەهارە ناڵەوو تۆفان ئەکا

٨ – مەحمەلی لەیلا دەخیلم تۆ[٩] بە توندی وا مەڕۆ
عاشقی مەجنوون سیفەت لەم دەشتەدا گریان ئەکا

٩ – وا بە یادی تیغی ئەبرۆی دولبەری بێ‌ڕەحمی خۆی[١٠]
(ئەحمەد)ی عاشق خەریکە ڕۆحی خۆی قوربان ئەکا

– ع : ئاگری جەرگم خەریکە عالەمێ بوریان ئەکا .
– ع : مەیلی خاکی گەرمەسێرو قەلعەکەی شیروان ئەکا
ئو : مەیلی خاکی گەرمیانئو
– ع : ئارەزووی شەوقی هەتاوی ڕوومەتی جانان ئەکا
– ع : دەرگای .
– ع : گەپ بە موڵك‌و تەخت‌و تاجی پادشاو سوڵتان ئەکا
– ع : برژانگ‌و دوو زولفی ڕەشت

(٧) – ع : وا بەجارێ موڵکی گیانێ

(٨) – ع : بەرق ئاەو ئاوی چاری من لە دووری دولبەرم

(٩) – ع : وا

(١٠) – ع : ڕەحمەکەی

(١١) – ع : ئەحمەد ئێستاکە خەریکە گیانی خۆی قوربان ئەکا

١ – هیجر : دووری ، لەیەك جیابوونەوە . نار : ئاگر . سینە : سنگ . عالەم : جیهان ، لێرەدا بەمانا خەڵکە . بوریان : سووتاو .

٢ – قەڵای شیروان : قەڵای محەممەد پاشای جافە . لەوە ئەچێ زۆر کۆن بێت و ئەو تازەی کردبێتەوە . لە گوێ سیروان و نزیك کەلارە

٣ – ئیشتیاق : تاسە ، ئارەزوو . خوربان : چاکان

٤ – زەڵم : سەرچاوەو شاخێکە نزیك خورماڵ ئاوەکەی بەرەو شارەزوور ئەڕوا تاڤگەکەی بەناوبانگە .

تانجەرۆ : ڕوبارێکە لە خوارووی سلێمانی یەوە .

سیروان : ڕووبارێکە لە کوردستانی ئێرانەوە دێ . بە ناوچەی هەڵەبجەو دەربەندیخاندا ئەڕواو لە عەرەبستان ناوئەنرێ دیالە ،

٥ – گەپ : گاڵتە ، حەنەك

٦ – موژگان . برژانگ ، مژیلان . زوڵفەین : دوو زوڵف

سیا : ڕەش . جان : گیان

٧ – بەرق : بروسکە . سەیل : لێشاو . دیدە : چاو تۆفان : لافاوی گەورە .

٨ – مەحمەل : کەژاوە . مەجنوون سیفەت : وەك شێت ، یا وەك مەجنوونی لەیسی بەنی عامیر .

١ — عادەتی ئەم چەرخە وایە ، ئەهلی دڵ غەمگین ئەکا
شا هەمیشە مانە ، پیادە مەیلی جێی فەرزین ئەکا .

٢ — ئەبلە وا دایم لە عەیش و[١] شادمانی و عیززەتا
ئەهلی عیرفان و کەمال ئێستاکە زاری و شین ئەکا

٣ — دوژمنە چەرخی فەلەك ، بۆ پیاوی ساحێب عەقڵ و هۆش[٢]
ڕووی کەرەم دایم لە هەرزەو شێت و[٣] بێ تەمکین ئەکا

٤ -- سەیری کەن عاشق کە چەند شێتە ئومێدی مەرحەمەت
لەو نیگارەی ، دڵ فریبەی[٤] ، زاڵمەی بێ دین ئەکا

٥ — بێستوون وەختێ کە لالەی ئەحمەری لێ سەوز ئەبێ
مەشقی[٥] لێوی شەککەرینی ناسکی شیرین ئەکا

٦ — عاشقی[٦] مەجنوون بەیادی دولبەری لەیلا سیفەت[٧]
خوێنی دوو چاوی بەخوڕ دێ دامەنی ڕەنگین ئەکا

٧ — قەت لە زیکری[٨] خێری تۆ غافڵ نیبە (ئەحمەد) بە شەو
هەر بە ئومێدی ویسالت سەر لەسەر بالین ئەکا

---

(١) — ع : خۆشی و (٢) — ع : خاوەن هۆش و فام (٣) — ع : پیاوی
(٤) — ع : دڵفڕێنەی (٥) - ع : یادی (٦) - ئو : عاشقە (٧) - ئو : جەمال

(١) — پیادە : نەفەری بارێی شەترەنجە ، فەرزین : لە شەترەنجا بە وەزیر دەڵێن .
٢ — ئەبلە : گێژ ، ور ، بێ مێشك . عەیش : ژیان . لێرەدا بەمانا کەیف و خۆشییە . عیززەت (عزة) : بەرزی ، سەرفرازی .
٣ — کەرەم : بەخشندەیی . هەرزە : بێکارە ، بیهوودە . تەمکین : توانا
٤ — دڵ فریب : دڵ فریودەر .
٥ — ئەحمەر : سوور ، لالەی سوور : گوڵاڵە سوورە .
٧ — زیکر (ذکر) ناوبردن ، بیرهاتن . ویساڵ (وصال) : پێگەیشتن .
بالین : سەرین . بالیف .

(٨)

١ – خوێنی دوو چاوم بە نەوعی دامەنم ڕەنگین ئەکا
هەر کەس ئەمبینێ بە حاڵی ناتەوانم شین ئەکا
٢ – شێخی ئیرشادو موریدو سالیكو سۆفی و نەقیێ
ئەو بە یەك نوارین بە جارێ کافرو بێدین ئەکا
٣ – هیچ خەنە پێویست نی یە بۆ دەستو پەنجەی دولبەرم
وا بە خوێنی من خەریکە دەستو پێ نەخشین ئەکا
٤ – قەت لە لێوی شەککەر ئەفشانی [1] نەسەی خۆشم نەبیست
دایما بێدینە مەشغوولە دڵم غەمگین ئەکا
٥ – وا لە هیجری قامەتی سەروی نیگاری نازەنین
ئەم دڵەم قومری سیفەت هەر گریەوو ناڵین ئەکا
٦ – گەر بڵێ (ئەحمەد) لە یاری بۆسەیێ داوا بکا [2]
ڕووئەچەرخێنێ لە تۆو گوێی لەو نسە سەنگین ئەکا [3]

---

(١) – گ : شەککەرستانی
(٢) – گ : بێتو ئەحمەد ماچێکی لەو یارە گەر داوا بکا
(٣) – ز : ڕووی ئەچەرخێنێتو گوێی خۆی لەو نسە سەنگین ئەکا

١ – دامەن : داوێن
٢ – سالیك : ئەوکەسەی ڕێی تەسەوف بە کردار گرتووە.
٤ – شەککەر ئەفشان : شەکرڕێژ ، شەکر بلاوکەرەوە . مەشغوولە : خەریکە
٥ – قامەت : بالا . قومری سیفەت : وەك قومری ، کە باڵندەیەکە
٦ – بۆسە : ماچ ، ڕامووسین . سەنگین : قورس ، گران
– لەنوسخەکەی نەجمەدین مەلادا لە مەجمەع دێڕێکی زیاد هەیە کە دووەم دێڕە :
چەن دڵی عاشق ئەسیری بەندی زنجیری ئەبن
یار کە وەختێ زوڵفەکانی وەك کەمەند چین چین ئەکا

(٩)

١ – وەرە بگرە بە یادی چاوی دولبەر پیاڵەیی سەهبا [١]

پەشێو بە هەروەکو مەجنوون لە هیجری قامەتی لەیلا

٢ – کە دەرخا دولبەرم ئەو گەردنی سافی بلووری

لە پەنجەم موو دەریّ، گەر دەس درێژ کەم بۆ ملی مینا

٣ – غولامی و بەندەیی ئەو شۆخە گەر دەسم کەوێت حەیفە

تەنەززول کەم کە بچمە مەسلەکی ئەسکەندەرو دارا [٢]

٤ – لە عەشقی چاوی تۆ یا یادگاری قەلبی عوششاقن

کە پڕ بوون ئەم کەژو کێوە لە لالەو نێرگسی شەهلا

٥ – گریبانی نواندو پێکەنی و فەرمووی تەماشا کە

کە ئەمڕۆ موعجیزەی من چاکترە باخۆ (بەدی بەیزا) [٣]

---

(١) – ز : سەهبا ، لە نوسخەکانی تردا (شەهبا) نووسراوە .

(٢) – گ : تەنەززول کەم کە بچمە مولکی ڕۆم ئەسکەندەرو دارا

(٣) – بیضا : سپی ، بەدی بێزا :

١ – سەهبا (صهباء) بۆ نێرینە (أصهب)ە. بە مەی یا قۆچێك ئەوترێ کە سووری یا زەردیی تێدابێ . یا بە کەسێك دەوترێ سوورو سپی بێ. بۆ (مەی) بەکاردێنرێ لەبەر ڕەنگەکەی .

شەهبا (شهباء) بۆ نێرینە (أشهب)ە. ئەمیش بۆ ڕەنگە - بۆ ڕووەك ئەوەیە کە زەرد بووبێ و سەوزیی تێدا مابێ. بۆ چوارپێش بێ ڕەش و سپیی بەفری تێکەڵ بووبێ . بە شێریش دەوترێ . لێرەدا ئەگەر سەهبا بێ یا شەهبا هەر بۆ مەبەس بۆ ڕەنگەکەیەتی

٢ – مینا : شووشە ، بەمانا سپی

٣ – ئەسکەندەر . ئەسکەندەری گەورە (٣٥٦ - ٣٢٤)ی پێش میلاد ، بە زولقەرنەین ناسراوە . پاشاو جیهانگرێکی بەناوبانگە. لە ساڵی (٣٣١)ی پ .م بەسەر داریۆسدا سەرکەوت . بە مەکدۆنیش ناسراوە .

دارا : یا داریۆس ناوی سێ پاشای ئەخەمینییە . داریۆسی گەورە لە (٥٢١–٤٨٥) پێش . م دا ژیاوە . دوا داریۆس (٣٣٦-٣٣٠) پ .م ئەوەیە کە ئەسکەندەر بەسەریا زاڵ بوو .

٤ – قەلب : دڵ

٥ – گریبان : یەخەی کراس. بەدی بەیزا : (الید البیضاء) ئیشارەتە بۆ موعجیزەی مووسا لە کێوی توور

١ – مەیلی سەیری بەدر ئەکا دڵ ، لادە زوڵفی وەك حیجاب
دەرخە بەدری روومەتی خۆت شۆخەکەی عالی جەناب

٢ – سینە کونکون بووم وەکو نەی من لەبەر هیجرانی تۆ
سەر وەکو سەمتوورە ، دڵ هەر ناڵەیەتی وەك روباب

٣ – تۆ دەرتخست شەمعی رووی خۆت کۆمەڵی عاشق هەموو
لازمە هەروەك پەپوولە بینە قاورمەو کەباب

٤ – لوتفی یار هەر بۆ رەقیبە من رەزام ئەو دولبەرە
جاربەجار حەتتا بە جوێنێ بێتو بمداتێ جەواب[1]

٥ – لادە چارشێوت هەتا من دیدە رۆشن کەم بە رووت
بەسیەتی قوربانی تۆ بم بەس بکە نازو عیتاب

٦ – (ئەحمەد)ە تەنها غولامی موخلیسی تۆ چاوەکەم
حەیفە مەیرەنجێنە مەیدە بێسەبەب جانی[2] عەزاب

---

(١) – گ : بە چوونیش بێتو بمداتێ جەواب
(٢) – ئەگونجێ ئەمە (جانێ) بێ لە شێوەی بانگکردنا یا (جانی) بێ واتە گیانی ئەو

١ – بەدر : مانگی تەواو ، مانگی چواردە . حیجاب : پەردە . پەچە .
٢ – نەی : قامیش یا نایو شمشاڵ . لێرەدا کە دوو ئامێری‌تری مۆسیقای بەدووادا هاتووە کە (سەمتوورو روباب)ن نایەکە زیاتر دەگونجێ .
٣ – شەمع : مۆم ، شەم ، شمالك . پەپوولە : پەروانە ، پلاتینك
٤ – جەواب : وەلام . لێرەدا (بمداتێ) لە شێوەی هەڵەبجەو جافەتیدا لەجێی (بمداتەوە)ی ناوچەی سلێمانی دەگرێتەوە .
٦ – چارشێو : پەچە . رۆشن : رووناك . عیتاب : گلەیی ، گازندە .
٧ – غولام : بەندە ، کۆیلە ، خزمەتکار . پیاو . موخلیس : دڵسۆز . سەبەب : هۆ . عەزاب : ئازار ، ئەشکەنجە .

(١١)

١ – یار ماچی لێوی خۆی کە بکا ئێستە بۆم بەرات ،
لام خۆشترە نە شەهدو لە سەد چەشمەیی حەیات

٢ – یارەب لەتو کوتو شەق وپەق بێ دڵم ئەگەر
بێ یادی تۆ بێ بەك دەمو یەك ئانو یەك سەعات

٣ – جارێ بە تیری غەمزە دڵم کون ئەکا دەمێ
زەردەخەنەو نیگاهی لەنوێ پێم ئەدا حەیات [١]

٤ – فەرمووی براله تۆ سەری خۆت لاچۆ زوو برۆ
پێم وت کەرەم کە ماچی دەمت ئێستە بۆ برات

٥ – جوێندانو نوورەبوونو قسەی توندو تاڵی تۆ
لام چاترە لە نوقڵو لە جامێکی پڕ نەبات

٦ – قوربان غوڵامی قاپیبەکەت (ئەحمەد)ە بە دڵ
سا بیکوژە لە دەردو ئەلەم بیدە زوو نەجات

---

(١) – لە دیوانە چاپکراوەکەی گیوی موکریانیدا تا ئێرەی ئەم قەسیدەیە هەیە .

١ – بەرات : بەخشش . شەهد : هەنگوین لەناو مێوەکەیدا . چەشمە : سەرچاوە . حەیات : ژیان
٣ – غەمزە : ناز ، بە چاو یا برۆ . دەمێ : کاتێ ، گاهێ . لەنوێ : ژنۆلە ، سەرلەنوێ .
٤ – براله : ئەی برا ، برای بچووك
٥ – جوێندان : خەبەردان ، سخێفکردن . نوورەبوون : سڵبوون .
٦ – نوقڵ : شیرینی
٧ – قاپی : دەرگا ، دەری . ئەلەم : ئازار . نەجات : رزگار .

(١٢)[١]

١ — زاهید وەرە ناو[٢] بەزمی حەریفانی خەرابات
لادە لە ڕیاو سەرزەنشی قۆڕو[٣] خەرافات

٢ — یەك جورعە بنۆشە لە مەیی بێغەش و[٤] گوڵڕەنگ
ئەسڵەن[٥] مەکە تۆ بەو پڕوپووچانە موبالات

٣ — بیستوومە وەیا دیومە لە گوفتاری ئەدیبان
بۆ خواردنی یەك قەترە دووسەد جۆرە موکافات[٦]

٤ — حوکمی ئەزەلی چونکە نیە قابیلی تەغییر[٧]
بۆچی من ئەترسم لە جەزاو ڕۆژی حیسابات

٥ — مایل نە بە حوورو نە بەغیلمانی بەهەشتم
گەر بێت و بکەم من لەگەڵ ئەو شۆخە مولاقات

٦ — (ئەحمەد) دڵی بێزارە لە ئەتواری ڕیاکار[٨]
ساقی قەدەحێ تێکە بە ئاهەنگ و مەقامات

---

(١) — ئەمقەسیدەیە لە (ژیانەوە)ی ژمارە ٦ی ساڵی ١٩٢٤دا بەمچەشنە بڵاوکراوەتەوە . کاك حەمە بۆریش بەوچەشنە نووسیویەتیەوە

(٢) — ع : ناو (٣) - ع : پووچ و (٤) -ع : بێغەشی . لە ژیانەوەدا بێغەش و یەك ڕەنگ

(٥) — ع : هەرگیز (٦) — ئەم دێڕە لە چاپکراوەکەی عەلی کەماڵ باپیردا لادراوە .

(٧) — ع : گۆڕان (٨) — ع : لە ڕیش و سەرو میزەر .

١ — حەریفان : ڕەفیقان ، هاوەڵان . خەرابات : مەیخانە . خەرافات : پڕوپووچ

٢ — جورعە : قوم . موبالات : دەربەس بوون . گوێ پێدان

٣ — قەترە : تنۆك ، قوم . موکافات : پاداش .

٤ — ئەزەلی : هەمیشەیی ، خوایی . تەغییر : گۆڕرین . جەزا : بەمانا پاداش و سزاشە . ڕۆژی حسابات : ڕۆژی قیامەت و زیندوو بوونەوە

٥ — مولاقات : یەکتر بینین .

٦ — ئەتوار (أطوار) ڕەفتار ، بارو حاڵ . قەدەح : جام . پیاڵە

١ – دڵم پڕ خوێنە ، جەرگم لەت‌لەتە بۆ لێوی گوڵنارت
نەخۆش‌و دەردەدارم من لە حەسرەت[١] چاوی بیمارت
٢ – سەلیبی[٢] پەرچەمی تۆم دەسکەوێ چیمە لە ئیسلامی
کلێسا جێگەمە جانا[٣] لە عەشقی زوڵفی زوننارت
٣ – ونی عاشق ئەبێ بەمکوشتنەت مەسروور بێ چونکە[٤]
لەناو عوششاقدا تەنها ئەتۆی قوربانی دڵدارت
٤ شکا بازاری شەهدو شەککەرو شیرینیی قەنناد
لە ڕۆژێکۆ کە بیسنو یانە خەڵقی[٥] نوتق‌و گوفتارت
٥ – ئەبێ کاغەز لە بەرگی گوڵ ، قەڵەم جانا[٦] لە عەنبەر بێ
کە من مەیلم هەیە ئێستا بنووسم وەسفی ڕوخسارت[٧]
٦ – کە تۆ سەروی منی[٨] ، بێچارە قومری دڵ حەزینی تۆم
هەمیشە بولبول ئاسا وام لە دەوری باغ‌و گوڵزارت
٧ – نیگار ئەمرۆ لەناو جەمعی ڕەقیبا پێی‌وتم (ئەحمەد)
مەحاڵە تۆ ئیتر دەستت‌کەوێ[٩] باری دڵ ئازارت

(١) – ع : لە داخی (٢) – ع : چلیپای (٣) – ع : گیانە
(٤) – ع : مەسروورو دڵخۆش بێ. (٥) – ئو : خەڵکی (٦) – ع : گیانە
(٧) – ع : کە مەیلم بێ بنووسم من بەڕاستی وەسفی ڕوخسارت (٨) – ع : منیش
(٩) – ع : مەحاڵە تۆ ببینی قەت لیتر یاری

١ – گوڵنار : گوڵ‌هەنار ، یا گوڵ‌ئاگرین
٢ – سەلیب : خاچ ، چلیبا . زوننار : پشتێنێکە قەشە بە پشتیەوە ئەیبەستن ، یا گەردن‌بەندێکە مەسیحی بە خاچێکی بچووکەوە بەملدا شۆڕی‌دەکەنەوە .
٣ – مەسروور : شادمان
٤ – قەنناد : شەکرڕێژ . شەکر فرۆش . نوتق : قسە ، ووتار . (لەڕۆژێکۆ) دیسان شێوەی هەڵەبجەو جافەتی‌یە . لە سلێمانی دەوترێ : لەڕۆژێکەوە .
٥ – عەنبەر : شتێکی بۆن‌خۆشە گڵ‌ڕەنگە . ٦ – جمع : کۆمەڵ .

١ – دو چاوم خوێن ئەبارێنێ لە عەشقی ڕوومەتی ئاڵت
گرفتارە لەناو زوڵفت[١] دڵم بۆ دانەیی خاڵت

٢ – خوا کەی بێت کە من پەشتانی باڵاو قامەتی تۆ بم
چ وەختێ پڕ بە چنگ بگرم[٢] دو لیمۆی نەورەسی کاڵت

٣ – نەخۆشی خۆشترە لای من لە ساغیو سبحەت ئەی جانا[٣]
ئەگەر یەك هەفتە جارێ بێی بپرسی چۆنە ئەحواڵت

٤ – بە شاهیی عالەمی ناگۆڕمەوە ئەمڕۆ لە دنیادا
جنێوو توندییو قەهرو[٤] قسەی ناڵایقو تاڵت

٥ – نیگارا لێم ئەپرسی[٥] بۆچی وا دیوانەیە (ئەحمەد)
لە عەشقی چاوی تۆیە چاوەکەم وا بووم بە عەوداڵت

---

(١) – ع : لە زوڵفتدا
(٢) – ع : چ وەقتێ پڕ بە دەس بگرم .
(٣) – ع : گیانە
(٤) – ع : جنێو توندیو قارو
(٥) – ع : نیگارا گە ئەپرسی

٢ – پەشتان : پێکەوەبنووین . نەورەس : تازە پێگەیشتوو .
٥ – عەوداڵ : ئاوارە .

١ — بێناقەتو مەحزوونە ئەم دڵمە لەبۆ دینت
رەحمێ بکە سا قوربان دەرخە روخی رەنگینت

٢ — شەهدو شەکەر ئەی قوربان[١] بازاڕی شکا یەکجار
لەو وەقتەوە وا دەرکەوت لەعلی لەبی شیرینت

٣ — گریەی منی بێچارە شامو سەحەر ئەی دولبەر
ئەسڵەن[٢] نیە تەئسیری لای ئەو دڵی سەنگینت

٤ — نەسرینو گوڵو لالە مەحجووب[٣] ئەبنو والە
گەر لابدەی ئەو بورقوع[٤] ، دەرخەی تەنی[٥] سیمینت

٥ — حوورو پەری بو غیلمان بێقەدرە لە لای (ئەحمەد)
لەو وەختەوە[٦] وا دیویە ڕوخساری نیگارینت

---

(١) — ع : گیانە
(٢) — ع : هەرگیز
(٣) — گ : گوڵ لالە مەحبووب
(٤) — ئو : گەر تۆ پەچەکەت لادەی
(٥) — ئو : ڕوحی
(٦) — ع : لەوڕۆژەوە

(تێبینی : ئەم قەسیدەیە بە چەند جیاوازییەوە بڵاوکراوەتەوە بەتایبەتی لە ژمارە ٩١٤ی ساڵی ١٩٥٠ی ڕۆژنامەی (ژین)دا . بەڵام ئێمە لە دەستخەتی خۆی بەمجەشنە وەرمانگرت)

— (ئەم دڵمە) دیسان شێوەی دەربڕینی سلێمانییە و لە سلێمانیدا دەبێ بە (ئەم دڵەم) . مەحزوون : خەمبار ، خەفەتبار . ڕوخ : ڕوو

— لەب : لێو ، لێڵ .

— شام : شەو ، ئێوارە ، ئێوارە-تەئسیر (تأثیر) : کار ، کار تێکردن . سەنگین : قورس ، گران ، بەردین .

— مەحجوب : شەرمەزار . والە : زاری . سەرگەشتەی عەشق . بورقوع : تارا ، پەچە ، سەرپۆش .
تەن : لەش . سیمین : زیوین .

١ - نی یە رەحمت لە دەرحەق عاشق شەیدایی میسکینت
بڵێ پێم تۆ خودا کافر چی یە تۆ مەزهەب و دینت

٢ - بە خاکا پێ بنێ، مەبنێ[١] بە دیدەی ئەشکبارمدا
مەبادا درکی برژانگم بچێتە پێی حەناییت

٣ - مەیێڵە ڕۆژی عاشق ڕەش بێ ئەی یاری بێ مرووەت
لەسەر سوبحی[٢] جەبینت لادە جانا زوڵفی چین‌چینت

٤ - هەمیشە لالەزارە دەوری قەبرستانی[٣] عوششاقت
ئەکەن تەمسیلی لێوی لەعل و کوڵمی ئاڵ و ڕەنگینت

٥ - کە ناوت دێنمە سەر لێوەکانم ئێستە ئەی جانا
دەم و لێوم ئەچەسپێن پێکەوە بۆ لێوی شیرینت

٦ - بە خەندەی نازەوە فەرمووی ئیتر بۆت فەخرە تۆ[٤] مردن
کە ئەمڕۆ من بە نازو[٥] لەنجەوە هاتوومە بالینت

٧ - لە سایەی ماچی لێوی ئەو شکا بازاری تۆ قەنناد
بە پوولێ ناکڕێ کەس ئێستە باری شەهدو هەنگوینت

---

(١) - گ : تۆ نەك　(٢) - گ : سفحەی　(٣) - گ : گۆڕستانی
(٤) - گ : تا　(٥) - گ : لارو

١ - مسکین : هەژار، بەسزمان
٢ - ئەشکبار : فرمێسکبار . مەبادا : نەوەك. حەنایین : خەناوی
٣ - سوبح : بەیان . سپیدە . جەبین : ناوچەوان ، تەوێڵ ، ئەنی .
٤ - قەبرستان : گۆڕستان . تەمسیل : لاسایی ، وەك ئەو .
لەعل : بەردێکی بەنرخە. لەعلی بەدەخشان ڕەنگی سوورە .
٦ - فەخر : شانازی. بالین : پاڵ ، لای سەرین ، لای سەرو بالیفت
٧ - قەنناد : قەندفرۆش ، شەکرفرۆش.

(١٧)

١ – هەوری بەهاری بەسیە ئیتر نالە نالەکەت
گوڵ عاجزە لە گرمەوو ناوچاوە تاڵەکەت

٢ – پێموت برێژە خوێنی دڵی عاشقت بە زار
دیسان بکە حەنایی سەری پەنجە ئاڵەکەت

٣ – حاڵی پەشێوە دڵ بە خەیاڵی دو زوڵفی تۆ
هەروەك وەنەوشە مل کەچە بۆ تاقە خاڵەکەت

٤ – سەیری رەقیب کە وەك سەگە[1] بۆ مانگەشەو بە شەو
هەر لووورەلووری‌یە لە فیراقی جەماڵەکەت

٥ – کونکون بێ دڵی (ئەحمەد) ئەگەر دەمی[2]
فاریغ بێ لە یادی خاڵ‌و خەیاڵەکەت[3]

---

(١) – گ : سەگی
(٢) – گ : خوابە گەر دەمی
(٣) – گ : خەت‌و هەم خەیاڵەکەت
(تێبینی : ئەم دێرەی دوایی لە دەستنوسەکەی خۆیدا نەبوو)

٢ – حەنایی : خەنەیی ، خەنەبەند .
٤ – فیراق : دووری ، لەیەك جیابوونەوە ، هەڵبڕون . جەمال : جوانی ، رندی .
٥ – دەمێ : کاتێ . فاریغ (فارغ) : بەتاڵ ، واڵا ، ڤالا .

١ – هیجری تۆ چەند سەعبە[١] دولبەر ماڵەکەم وێرانە بۆت
رۆژو شەو غەمباری رووتم دیدەکەم[٢] گریانە بۆت
٢ – ئەشکی[٣] چاوم بادەیە ناڵەی دڵم عەینی[٤] نەیە
خاك بەسەر بێکەس لە حەسرەت[٥] جەرگەکەم بوریانە بۆت
٣ – ئەی نیگاری نازەنین لەورۆژەوە دووری لە من
سەیلی دیدەم[٦] وا بەخور دێ هەروەکو سیروانە بۆت
٤ – ئەو بەلای بۆ قامەتی تۆ دێ لە عوششاقت کەوێ
سەدهەزاران عاشقت جانا[٧] بەلاگەردانە بۆت
٥ – ئەی دڵە بەسیە لە غەم بۆچی[٨] ئەناڵی رۆژو شەو
شەهدی لێوی دولبەرت بۆ دەردی تۆ[٩] دەرمانە بۆت

---

(١) – ع : **زۆر زەحمەتە**
(٢) – ع : **چاوەکە**
(٣) – ع : **ئاوی**
(٤) – ع : **هەروەك**
(٥) – ع : **خاك بەسەر** خۆم وا لەدووریت
(٦) – ع : **ئاوی چاوم**
(٧) – ع : **گیانە**
(٨) – ع : **تاکەی**
(٩) – ع : **دەردەکەت**

١ – **سەعبە : گرانە** . زەحمەتە .
٢ **ئەشك : فرمێسك**. بادە : مەی یا پیاڵەی مەی. عەینی : **وەکو ، هەروەك**. **بریان : بر**
٣ – **سەیل : لێشاو** . خورژوم ، بەلاگەردانە : قوربانە ، فیدابە

١ — ڕەقیبی سەگ هەتا چاوم کەلا کرد
مِنی دووچاری سەد دەردو بەلاّ کرد

٢ — نیگار وەك ئاسکی وەحشی وەهابوو
دەمودەس چۆن لەگەلّ خۆی ئاشنا کرد

٣ — کە دیمی رووی لە من چەرخانو ڕۆیی
بەهانەی[1] ڕۆیی، شەرمو حەیا کرد

٤ — شوکور ئەو شۆخە دەردی عاشقی زار
بە ماچی لێوی شیرینی دەوا[2] کرد

٥ — کە تۆ ڕۆییت دڵی بێچارەیی من
ویداعی خۆی لەگەڵ عەیشو سەفا[3] کرد

٦ — نە تەنها (ئەحمەد)ی بێچارە رووتە
قوماری عەشقی تۆ زۆری گەدا کرد

- (ز) : بەهانەی
- (ز) : ڕەوا
- (ز) : حەزا

کەلا : تاقموەبوو، دوورخراوە. ڕەنگە (کلا) کرد باشتر بێ بەڵام بۆ ڕێکی شیعرەکە هەر ئەبێ (کەلا کرد) بڵێین.
- **بەهانە** : بیانوو.
- **دەوا** : دەرمان، چار.
- **ویداع** : (وداع) : ماڵئاوایی. عەیشو سەفا : خۆشی، ڕابواردن
- **گەدا** : هەژار، خەزان، پارسەکەر، دەروەزەکەر.

١ – بەخەی خۆی دادری گوڵ یار کە مەیلی گولستانی (١) کرد
لە داخی قامەتت سەرویش لە بالای خۆی کەمانی کرد

٢ – لە تارمەی روو بە مەغریب خۆی نیشاندا ئەو کلاوڵارە
وتم یاران کە حەشرە رۆژ لە مەغریب وا عەیانی کرد

٣ – رەقیب شەرتە لە داخت تەرکی کەم من بەندەییی یارم
درك سا مژدە بێ بولبول کە تەرکی ئاشیانی کرد

٤ – شەشی ئەیلوول ئەزانن ئێوە ئەی قەومی وەفا کردار
ئەوە رۆژێ بوو دوژمن قەتڵ و عامی کوردەکانی کرد

٥ – بتی پەیمانشکێن ئەی کافری بێ رەحم و بێمروەت
لەداخت (ئەحمەد)ی بێچارە وا تەرکی ژیانی کرد

---

(١) – رەنگە (ناوگولانی) ربکنرێت . (ع)

١ – کەمانی کرد : چەمیەوە .

٢ – عەیانی کرد : دەرکەوت .

٣ – ئاشیان : هێلانە ، لانە ، هێلین .

٤ – قەتڵ و عام : قران . وەك لە پێشەکیدا نووسراوە ئەم باسی شەشی ئەیلوولی ١٩٣٠ی سلیمانی یە و خورپەیەك بە دڵی شاعیردا هاتووەو کەوتۆتە ناو قەسیدەکەوە .

١ – که دولبەر خۆی نواند خورشیدی خاوەر زوو فیراری کرد
خەجاڵەت ماو بە زەردی عەزمی پشتی کۆهساری کرد

٢ – بەسۆزی سینە ناڵانی لە فەسڵی پایزا بولبول
کە ڕۆیە ناو گولستانو خەیاڵی نەوبەهاری کرد

٣ – خوا ڕۆژی ئەزەل ئەو بەژنو باڵابەی کە تەسویر کرد
لە شەوقی ئەو بوو ، خەلقی عەرعەرو سەروو چناری کرد

٤ – ووتی میسکی[1] خەتا ، بۆ من خەتایە لافی بۆنخۆشی
کە هاتو بۆنی عەتری پەرچەمی شێواوی یاری کرد

٥ – ڕەقیب وەحتێ کە دی یار میهرەبانە دەرحەقی عاشق
تەقی کرد وەك سەگو تۆپی ، لەداخا ئینتیحاری کرد

٦ – لە حەسرەت لێوی لەیلا بوو کە مەجنوون شێتو ڕیسوا بوو
بەجارێ کەوتە کێوو دەشتو سەحرا ، تەرکی شاری کرد

٧ – کە بیستی موژدەیی تەشریفی تۆ ، عاشق لەخۆشیدا
حەیاتی مابوو تەنهاوو ئەویشی زوو نیساری کرد

٨ – بژی ئەو شاهی حوسنە وا لە ڕووی لوتفو کەرەمکاری
کەوا یادێکی حاڵی (ئەحمەد)ی ڕووتو هەژاری کرد

– ز : موشکی

- خورشیدی خاوەر : لێرەدا بەمانا ڕۆژی ڕۆژهەڵاتەو ئیشارەتیشە بۆ خورشیدی عاشق خاوەر
  فیراری‌کرد : ڕایکرد .
  کۆهسار : چیا .
- تەسویر کرد (تصویر) : نەخشاندی .
- میهرەبان : بە میهرو مەحەبەتو خۆشەویستی .
- ئینتیحاری کرد : خۆی‌کوشت .

(٢٢)

١ — صبح چون خورشید رخشان سر بزد أز کوهسار
(بانگ کردستان) ما پرتو فشان شد اشکار

٢ — چون نسیم علم و عرفان بر مشام ما وزید
خواب پر شور جهالت کرد أز سرها فرار

٣ — گر بچشم عقل ما دقت نمایم این زمان
قوم کرد أز لطف حق هستند جمله بختیار

٤ — کور گشته چشم حاسد ، بخشان پژمرده شد
أز ترقی و تعالی همین قوم کبار

٥ — روز عیش و شادیو گاه سرور و عشرت است
لایق است گر جان خود سازم بدین مژده نثار

٦ — هرکسی اهمال ورزد بی‌گمان در وقت خود
روسیه گردد بدیوان خدا روز شمار

— ئەم قەسیدەیەی بە فارسی نووسیوە ، لە دەستنووس و چاپکراوەکانا نەبوو ، لە ژمارە ٤ی ساڵی ١ی (بانگی کوردستان)دا کە لە ٢٨ی ئاغستۆسی ١٩٢٢ دەرچووە بە ناوی (قائیمقامی ئەڵەبجە ئەحمەد موختار) ەوە بڵاوی کردۆتەوە . بە پێویستم زانی لە دیوانەکەدا بێ .

(٢٣)

١ – ئەگەر بینێمە سەر ، خوودەی وەکو دنگ
دڵم کونکون بێ[١] وەك ئاوی بێژنگ

٢ – چلۆن ئەیدەم بە خورمای قاچو قول ڕووت
قەدی بەرزی چنارو گوێزو هارژنگ

٣ – لە زەیتوون چاکترە هەنجیرو سێومان
گەزۆم پێ خۆشترە[٢] سەد جار لە بالنگ

٤ – بەڵام چی بکەم لە داخی ئەم زەمانە
وەکو مزراح سەرم کەوتۆتە ڤنگ ڤنگ

٥ – ئەوەی بۆ پارە لای داوە لە مەسلەك
بە جێ دانیشتنی چل مێخو سەد سنگ[٣]

٦ – وتم بەو حیزە ئەمڕۆ ڕۆژی تۆیە
بخۆ ، دانێ بە مەیلت لنگ لەسەر لنگ

٧ – دەشوبهێ حاڵی (ئەحمەد) وەقتی وەسڵت
بە ڕۆژ هەڵهاتن و ئەحواڵی ئاونگ

---

(١) – گ : دڵم کونکون بێ هەر
(٢) – گ : چاترە
(٣) – ئو : چ دانیشتنی چل مێخو سەد سنگ
ز : بە جێی دانیشتنی بێ ، مێخو سەد سنگ

١ – دنگ : ئەو ئامێرەیە برنجو ساوەری تێدا دەکوتن
٢ – هارژنگ : زبی دەوری باخ
٣ – بالنگ : جۆرێکە لە ترنج ، مرەبای لێ دروست دەکرێت .
٤ – ئاونگ : ئاورنگ ، شەونم ، خوناف .

(٢٤)

١ — نموونەی ڕوویی تۆیە پەڕڕەیی گوڵ

فیدات بم ئەی بەنی جەرگ و پەرەی دڵ

٢ — توخوا ئەی گوڵ بەسە تۆ نازو عیشوە

چی بە ڕەحمێ بکەی جارێ بە بولبول

٣ — نیگارا چی ئەبێ ماچێ کەرەم کەی

بکەی مەقسوودی ئەم بیمارە حاسڵ

٤ — وەکو ناڵینی من وابە لە عەشقت

فوغانو زەمزەمەی بولبول لەسەر چڵ

٥ — بەتوندی بەس بڕۆ، بێ، ڕۆحەکەی من

بە چاوما پێ بنێ با بەس بکا گڵ

٦ — مەحاڵە تەرکی ساقیو یارو بادە

بەسە واعیز مەکە توخوا قسەی زل

١ – درك هاودەبەنی بولبول ، پەشێوە حاڵەتی بۆ گوڵ
بەهاران بۆیە ئەو دایم ئەکا هەر ئەم چڵ‌و ئەو چڵ
٢ – لەلام وایە کە حەتتا خاکی ژێرکەوشی ڕەقیبانت
جەواهیر سورمەیە بۆ چاوەکانم ، مەرهەمە بۆ دڵ
٣ – زەمان بەم جیزی‌یە ، تالع بە ئەم ناسازی‌یە ئەمڕۆ
نیگاریش لوتفی وابێ چۆن ئەبێ من مەتڵەبم حاسڵ
٤ – بەرامبەر ئەبرووانی کەوتمە سوجدە ، وتی[(١)] عاشق
ئەگەرچی قیبلەگاهی تۆ کەچە[(٢)] نوێژت نی‌یە باتڵ
٥ – تەوافی کەعبەیی دەرگانەکەت تەنها لە من مەنعە[(٣)]
لە قورئانا ئەڵێ‌ی ئایاتی ڕەحمەت قەت نی‌یە نازڵ
٦ – تەپ‌وکۆی نریەتریی دڵ ، بە گرمە ئەمشەو ئەیباران
فیدای ئەو شۆخە ، ئەشریفی کە دێتە[(٤)] مەنزڵم باقڵ
٧ – دەخیلم تۆ بزانە دەست‌و پەنجەی نازەنینێکە
بە گۆزەی تێ‌مەگە حەیفە ، تو خوا تۆ مەیخەرە ناو گڵ[(٥)]
٨ – وەکو مووسا هەموو ئەعزای کە ئەیبیست[(٦)] ڕۆژی کێوی‌توور
لەسەر نا پێم ئەناڵێ وەقتی هیجرت نەك بەتەنها دڵ[(٧)]
٩ – ئەزانی ئەدری (ئەحمەد) کەی ئەزانن ئەهلی[(٨)] ئەم شارە
لە دنیا دەربچی‌و بمری‌و بچێتە ژێری خاك‌و گڵ

(١) - گ : سوجدەو گوتی

(٢) - گ : ئەگەرچی قیبلەگاهی تۆ کەچە

ئو : ئەگەر قیبلەگاهی تۆ کەچە

(٣) - گ : دەرگانەکەت شاهی لە من وونبوو

ئو : دەرگانەکەت شاها لە من وون بوو

(٤) - ئو : کە دێیتە

(٥) - گ : توخوا هیچ مەیخەرە ژێر گلْ

(٦) - ئو : هەموو ئەعزاکەیی بیست

(٧) - گ : دەمی هیجرت بەتەنیا دڵ

ئو : وەقتی هیجرەت بەتەنیا دڵ

(٨) - گ : ئەزانیْ خەڵکی

ئو : ئەزانیْ ئەهلی

٢ - سورمەیە : کلە

٣ - تالع : بەخت . مەتڵەب : مەبەس : ئامانج .

٤ - باتلْ : بەتالْ .

٥ - تەوافی کەعبە : سووڕانەوە بەدەوری کەعبەدا. مەنعە : قەدغەیە .

٦ - نازلْ : هاتووەخوار

(٢٦)

١ - وەختی ڕەحمە دولبەرا میوانی دەوڵەتخانەتم
تۆ ئەگەر لەیلای[1] منیش مەجنوونەکەی دێوانەتم

٢ - حەیفە سا توخوا بەسە جەورو جەفاکەت تا بە کەی
من لە دەوری شەمعی ڕوخسارت وەکو پەروانەتم

٣ - باعیسی ژین و حەیاتم یاری دڵ ڕەنجێنی خۆم
دەك بەلاٚ گەردانی بالاٚت و زرەی پاوانەتم

٤ - گەر لە موڵکی حوسندا، سوڵتانی[2] ئەی یاری عەزیز
خۆ منی بێچارە جانا[3] خادیمی دەرگانەتم

٥ - قەیسی عامیر جێگەیی وادیی دوورجەیل بوو چاوەکەم
خۆ منیش ئێستاکە[4] وێڵی دەشتەکەی شیروانەتم

٦ - یار بە خەندەی نازەوە ڕووی‌کردە من فەرمووی بەسە
بۆچی تۆ نازانی (ئەحمەد) دوژمنی[5] بێگانەتم

---

(١) - لو : لەیلی
(٢) - ع : تۆ شاهی
(٣) - ع : خۆ منی بێچارەش ئێستا
(٤) - ع : را منیش عەودالٚ و
(٥) - ع : دوژمن و

١ - دەمت بێنە بەقوربانی وەفاتم
قبووڵمە من ئەجێی مووچەو بەراتم
٢ - لە هیجرانا ئەوا ڕەنجوورو زارم
وەرە بالین هەتا ماوە حەیاتم
٣ - هەمووکەس وەسفی یاری خۆی لەدەستە
بەغەیرەز من ، کە هەر جوێنە خەڵاتم
٤ - لە تەختەی نەردی غەمدا ، ئەی نیگارم
خەریکی شەشدەری هاتو نەهاتم
٥ - وتی : خورشیدو مەە ، ڕوویان ئەپۆشن
لە گۆشەی بانەوە ، وەقتێ هەڵاتم
٦ - ئەڵێی (ئەحمەد) لەکوشتن ڕوو دەگێڕی
لە بەحسی عەشقدا من زۆر بەزاتم

٢ — ڕەنجوور : بیمار ، ڕەنج کێش . زار : بێتوانا ، لاواز ، ڕەنجوور .
٤ — تەختەی نەرد : تەختەی یاریی تاوڵە . شەشدەر : خانەی شەش .
٥ — خورشید : ڕۆژ . مەە : مانگ ، هەیڤ .
٦ — بەزاتم : ئازام ، بەجەرگم .

(٢٨)

١ – بەعەزمی [١] زیارەتی کوڵمت لە ڕێگەی دوورەوە هاتم
وەرە قوربان بکە ڕەحمێ فیدای ئەو قەددو باڵاتم
٢ – هەمیشە حازرم بۆ تۆچی قوربانی نیگاری من
وەها قەت نێمەگە بەندە کە زۆر شەخسێکی بێ‌زاتم
٣ – هەموو عالەم بە کەسب‌وکارێ مەشغوولن ئەما بەندە
هەمیشە عاشقی ڕووتم شەهیدی چاوی شەهلاتم
٤ – دەمت غونچە، قەدت سەروە [٢]، لەبت لەعلی بەدەخشانە
عەجەب شێخێکی غەدداری فیدای ئەو زوڵفی تاتاتم
٥ – بە ئومێدی ویسالی تۆ لە ڕێگەی پڕخەتەر (ئەحمەد)
پەناهندەت بووم جانا، بکە ڕەحمێ بە حاڵاتم

---

(١) – لو : بەعەرزی
(٢) – گ : قەدت عەرعەر

١ – بەعەزمی : بەمەبەسی، بەنیازی
٢ – بێ‌زات : ترسنۆک، نەویزار
٤ – لەب : لێو. بەدەخشان : ووڵاتێکە بە لەعل بەناوبانگە
٥ – پەناهندە : پەنابەر، پەنابردوو.

١ - لە شێخو واعیزو سۆفی لەمەولا من کەنار ئەگرم
پیاڵەی مەی بە یادی دیدەیی مەستی نیگار ئەگرم

٢ - لە شەوقی بەژنو باڵای تۆیە ئەی شۆخی پەری پەیکەر
لەباغا جێ لەسایەی عەرعەرو سەروو چنار[١] ئەگرم

٣ - خەیاڵی مەمکەکانی گردو نەرمت دێتە بیری من
کە وەختێ پڕبەچنگ لیمۆو بەیو سێو هەنار ئەگرم

٤ - خورەی فرمێسکو نەعرەو فوغانی[٢] خۆم لە بەرچاوە
کە شەو من گوێ لە دەنگی نەعرەیی هەوری بەهار ئەگرم

٥ - وتم چاکت ئەسیری حەلقەیی ئەو پەرچەمەت کردم
وتی شێتی بە نای ئەم زوڵفە من شێری شکار[٣] ئەگرم

٦ - بە قوللابی مژەو حەڵقەی کەمەندی زوڵفی چین‌چینم
ئەگەر بێ ئارەزووم بێ ڕۆستەمو ئەسفەندیار ئەگرم

٧ - ئیشارەی کرد برۆی یەعنی کە بۆ قەتڵی دڵی عاشق
لە پشتی چاوی یارۆ جێگەیی سەد زولفەقار ئەگرم

---

(١) - ز : سەرو و چنار

(٢) - ز : فەنایی

(٣) - ز : پەری شار

٥ - شکار : ڕاو . بەشرێنی بەردەڵانیش دەوترێت .

٦ - مژە : برژانگ ، مژلان .

٧ - یارۆ : یا یارەوە . یا (یارێ) لەلای هەڵەبجەو ناوچالا جێی ووشەی «هین»ی سلیمانیو «هەورامە
سۆرانو «ئەڤ دی»ی بادینان دەگرنەوە .

زولفەقار : شمشێرەکەی ئیمامی عەلیە .

١ – به یادی چاوەکانت دایما من مەستو حەیرانم
له عەشقی قامەتت قوربان وەکو زوڵفت پەرێشانم

٢ – ئەوەندە من له هیجری وەسڵی تۆ زاری ئەکەم جانا
وەکو داوێنی ئەڵوەن دایما من سوورە دامانم

٣ – لەبۆ جاڕووبی ڕێگەت حازرم دایم گوڵی ڕەعنا
به گۆزەی پڕ له ئاوی دیدەوو دوو گەسکی موژگانم

٤ – سەلیبی زوڵفی تۆم خستۆتە گەردن بووم به نەسرانی
ئیتر قوربان بکه ڕەحمێ نه دینم ما نه ئیمانم

٥ – ئەوەند (ئەحمەد) که مەدحی ڕووبی تۆی کرد شێتو ڕیسوا بوو[1]
به خەڵلاقی زەمین[2] لەم شیعرە چاتر بەندە نازانم

- له دەستخەتێکدا : نۆی کردبوو به عەیب
- گ : ئەوە

– ئەڵوەن : ڕوباری ئەڵوەن .
جاڕووب : گسك ، مەبەست گسك لێدانە .

١ – خەباڵم وابە خەڵقە من کە تەرکی عەشقی دولبەر کەم
ئیتر میهری پەری ڕوویان بە یەکجاری لە دڵ دەرکەم
٢ – ئەگەر دڵ بێت‌و مەیلی گوڵرو‌خان‌و نازەنینان کا
لە سینەی لابەرم ، لەت لەت بە نوکی تیژی خەنجەر کەم
٣ – لە داغی سیلسیلەی[١] توررەی[٢] نیگاری نازەنینی خۆم
ئەبێ تەرکی وەنەوشەو سونبول‌و هەم عەنبەر کەم
٤ – ئەڵێن دولبەر لەگەڵ مندا[٣] دڵی ساردە ، رەقیب شادە
ئەبێ خاک‌و گڵی عالەم ئیتر من هەر لەسەر سەر کەم
٥ – کە باڵای دولبەری دی سەروی بوستانی[٤] وتی شەرتە
ئیتر خۆم دەرنەخەم ، تەرکی لیباس‌و بەرگی ئەخزەر کەم
٦ – هەتا کەی هەر لە دووریی تۆ ئەمن بێم‌و بچم جانا[٥]
بە بێ‌سرود بۆچ[٦] نیگەهبانی گوڵ‌و گوڵزاری بێ‌بەر کەم
٧ – ئەگەر شەو سەر لەسەر خشتێ بکەم باکم نیە چونکە[٧]
بە ئاوی دیدە ئومێدم وەهایە با لەشم تەڕ کەم
٨ – وتی عاشق دەست بۆچی لە زولفم بەرنەدەی ئەمشەو
وتم تا کەی ڕەفیقی عەقرەبی جەرڕار‌و ئەژدەر کەم
٩ – ئەگەر بێ[٨] ماچی لێوی دولبەرت تۆ دەس‌کەوێ (ئەحمەد)
حەرام بێ گەر ئیتر یادی بەهەشت‌و حەوزی کەوسەر کەم

---

(١) – گ : سیلسیلە
(٢) – طرة : مووی ناوچاو
(٣) – گ : لەگەڵ من زۆر
(٤) – گ : بۆستانم. ئو: بۆستان
(٥) – ئو : هەتا کەی من لەدووریی تۆ بێم‌و بچم جانا
(٦) – ئو : بۆچی
(٧) – ئو : چونکی   (٨) – گ : بێ‌زو

— **میهر** : خۆشەویستی ، وەفا .

— **گوڵڕوخان** : گوڵڕوان .

— **سیلسیلە** : زنجیرە . تورڕە (طرة)

— **بۆستان** (**بستان**) : باخچە . لیباس : بەرگ . ئەخزەر : سەوز ، کەسك .

— **نیگەهبان** : ئاگادار ، پارێزەر .

— **بالش** : **سەرین** .

— **عەقرەب** : دووپشك . جەرار : کوشندە . ئەژدەر : مار

١ — تا حەیاتم بێ ، لە دڵا شەرتە میهرت دەرنەکەم
رۆژ پەرستم تا بمێنم سوجدە بۆ ئەختەر نەکەم
٢ — پێی وتم دوێنێ رەقیبم سەیری دولبەر بۆ ئەکەی
شەمشەمە کوێرەم کە روو بۆ شەمسەکەی خاوەر نەکەم (١)
٣ — بێت و گەر دەستم کەوێ ماچی دەمی تۆ چارەکەم
رووڕەشم گەر تەرکی ئاوی زەمزەم و کەوسەر نەکەم
٤ — لەو زەمانەی دیومە من ، موژگان و ئەبرۆی دولبەرم
رەبی لاڵ بێ (٢) ، گەر تەوافی خەنجەر و نەشتەر نەکەم
٥ — عەرزی یارم کرد کە بۆچ پەرچەم لەسەر روخسارتە
پێی وتم : بەزمە لەبەرچی عوود لەسەر مەجمەر نەکەم
٦ — رەسمی عاشق واز لە رۆح هێنانە بۆ دڵداری خۆی
رووڕەشم گەر من لە رێتا تەرکی رۆح و سەر نەکەم
٧ — بێت و بۆم دەستدا (٣) تەماشای پەرچەم و روخساری تۆ
شێتم ئەر تەرکی وەنەوشەو لالەیی ئەحمەر نەکەم
٨ — یار بە ئیستیهزاوە فەرمووی ماوی بەم دەردانەوە
لافی عەشقی تۆ درۆیە ؛ من ئەبێ باوەر نەکەم

---

(١) — ز : شەمشەمەکوێرەم کە من روو بۆ شەمسی خاوەر نەکەم
(٢) — ئو : لاڵ بم
(٣) — ز : دەسدا

١ — **ئەختەر** : ئەستێرە
٢ — **شەمس** : رۆژ . خاوەر : **رۆژهەڵات**
٥ — **عوود** : **لە درەختێکی بۆنخۆش دەبڕێ و دەسوتێنرێ . مەجمەر** : **مەقەلی** ، **ئاگردان** .
٦ — **رەسم** : رێ و شوێن .
٧ — **لالەیی ئەحمەر** : **گوڵاڵە سوورە**
٨ — **ئیستیهزا** : **گاڵتە پێکردن** .

(٣٣)

١ – مەکەن مەنعم کە وەك مەجنون خەریکی هاتوچۆی کێوم
پەشێوی لەیلی [1] کوردم تاکو ڕۆحم دێنە سەر لێوم

٢ – وەتەن فەرمووی بە خەندەی نازەوە هەرووەك پەری وامە [2]
ئەما [3] حەیفێ کە چەند ساڵە ئەسیری پەنجەیی دێوم

٣ – هەمیسان پێی وتم ئەوسا مەکانی شەخسی عاقڵ بووم
فەقەت چیبکەم ئەمە چەند موددەتە بێ ساحێب و خێوم

٤ – دەخیلتان بم وەکو عارەب ، تۆخوا مەمگۆڕنەوە هەرگیز
بە ڕوپیەو پارە هەرچەند ئێستەکە مشتێ چڵ و چێوم

٥ – بەجارێ ئەمڕۆ جاهیل غاڵبە ، عاقڵ بووە مەغلووب
ڕەفیقان سا نیشانمدەن قوڕێ تا بێم و بپێوم

٦ – لە داغی دەهری دوون شەرتە بەسەرما گەر بڕووخێ چەرخ
گەلێ نامەردم ئەر شانم لەبەر ئەو بارە بزێوم

٧ – لە عەرسەی شیعردا ، (ئەحمەد) عەجایب شەهسوارێکە
لە مەیدانا بزانە ئەسپی خۆم چۆنی دەئاخێوم

---

(١) – گ: بە شێوەی لەیلەی
(٢) – گ: هەرووەك پەری وایە
(٣) – گ: ئەمان

– مەکان: جێگە . موددەت : ماوە ، کات . ساحێب : خاوەن ، خودان .
– غاڵب: سەرکەوتوو . مەغلووب : ژێرکەوتوو
– دەهر: زەمان ، چەرخ . شەرتە : مەرجە .
– عەرسە: کۆڕ ، مەیدان . دەئاخێوم : لێدەخوڕم ، دەیهاژووم .

١ – من سیارۆژی دوو زوڵفی هەروەکو زونناری تۆم
قور بەسەر دڵ پڕ لە خوێنی لێوی وەك گوڵناری تۆم[١]

٢ – گەر وجوودم خەستەیە یا زەردە ڕەنگم چاوەکەم
من گرفتاری فسوونی چاوەکەی بیماری تۆم[٢]

٣ – گەر بە قەهرۆ تۆ دەرم کەی سەد کەرەت لەم قاپی‌یە
دەست لە تۆ هەڵناگرم هەر عەبدو خزمەتکاری تۆم

٤ – نایەڵێ لەو گەنجی حوسن و دولبەرە بەهرەم بێ[٣]
دایما مەشغووڵی دەفعی زوڵفی وەك ڕەشماری تۆم

٥ – من بە ئومێدی ویسالی تۆ لە ڕێگەی دوورەوە
هاتووم لوتفت بێ ، قوربان[٤] غەریبی شاری تۆم

---

(١) – ع : پڕ لە خوێنی دیدەیی بیماری تۆم
(٢) – ع : حەڵقە کوژراوی خەدەنگی غەمزەکەی غەدداری تۆم
(٣) – ع : نایەڵێ لەو گەنجی حوسنەت بەهرەیەکم دەس‌کەوێ
(٤) – ع : هاتووم ڕەحمت بێ گیانە

١ – سیا : ڕەش . زوننار : پشتێنی کەمەری قەشە ، یا گەردنبەندێ کە بەخاچەوە بەملدا خوارەوە .
٢ – وجوود : لەش ، تەن . خەستەیە : نەخۆشە ، ناساغە .
فسوون : سیحر .
٣ – بە قەهرۆ : بەقەهرەوە ، بە ڕقەوە .
٤ – گەنج : گەنجینە ، خەزنە .

١ — من کە کوردم حەز بە (. . . . . . .)[١] کوردستان ئەکەم
ئارەزووی دەوری نەرەتقبی حاکمی بابان ئەکەم
٢ — ناوەجاخە ئەوکەسەی خزمەت بکا بۆ غەیری خۆی
تا بە مردن شەرتە من هەر بەندەیی خۆمان ئەکەم
٣ — میللەتی من هەروەکو شێری ژیانن بۆ نەبەرد
ئێستەکە من چۆن ئیتاعەی (. . . . . .) ئەکەم
٤ — گەر لە غەیری میللەتی خۆم بێ‌و ئومێدی چاکە کەم
شێت‌و بێ‌عەقڵم لە شەیتان ئیددیعای ئیمان ئەکەم
٥ — گەر لە موژگان‌و بڕۆی دولبەر تەمای لوتفم بێ
من لە نووکی شیرو خەنجەر ئارەزووی دەرمان[٢] ئەکەم
٦ — لا بە توخوا نامەوێ دیجلەو فورات‌و نیلی تۆ
من بە فرمێسك ئێستەکە تەشکیلی سەد سیروان ئەکەم
٧ — جەژنی قوربان ساڵی جارێ خەڵکی قوربانی ئەکەن
بۆ وەتەن من ڕۆژی سەدجار ڕۆحی خۆم قوربان ئەکەم
٨ — شێتی چاوی لەیلی کوردم ، بۆیە وا مەجنوون سیفەت
خۆم بەدایم ڕووت‌وقووت‌و سەرسەری‌و عوریان ئەکەم
٩ — سەیری کەن[٣] بەمشتە قەومی کوردەوە مانەندی شێر
گاهێ حەملە ڕوو بەرووی ئێران ، گەهێ توركان ئەکەم
١٠ — داخی کوردی فەخرە ئێستە بۆ دڵی من کافی‌یە
بۆچ مەگەر شێتم خەیاڵی ڕوتبەوو فەرمان ئەکەم
١١ — کوردم‌و بۆ کوردی (ئەحمەد) سەعی ئەکەم تا بەمزووە
ئیتتیحادی کوردی خۆمان‌و سنەو بۆکان[٤] ئەکەم

(١) — گڵ : لە خاکی پاکی. لە هەندێ شوێندا بەرزایی خاکی، وڵاوە
(٢) — گڵ : دوورنان
(٣) — ئو : سەیرلەکەن
(٤) — گڵ : بۆتان

١ — تەرەققی : پێشکەوتن.
٣ — نەبەرد : جەنگ ، لەمەوارە.
٨ — عوریان : ڕووت‌وقووت.
١٠ — بەمانا داخ‌و خەفەت ، با سووتاندن با کێور جیا دێت. کالێبە : بەسە.
١١ — یتتیحاد : یەکگرتن.

(٣٦)[1]

١ – بێت و بەنازەوە کە بڵێ مەیلی ڕاو ئەکەم
بۆ دەنکە خاڵەکەی ملی خۆم تووشی داو ئەکەم

٢ – ئەی گیانەکەم بە چاوی ڕەشت سوێند ئەخۆم بە دڵ
بۆ دینی چاوی تۆیە کە هەر چاوەچاو ئەکەم

٣ – با ، بێنێ بۆنی سنگ و مەمەت ، کەی منی هەژار
ئیتر خەباڵی بۆنی وەنەوشەو گوڵاو ئەکەم

٤ – لۆمەم مەکە کە من ئەمەوێ ڕووبەڕووت بم
بێ بەرگ و ڕووت و قووتم و مەیلی هەتاو ئەکەم

٥ – بێت و دەسم بدا لە دەسی پیاوی ناوەجاخ
حەو جار بە ئاوو قوڕ دەس و پەنجەم گلاو ئەکەم

٦ – بەم حاڵە ژین و بەرزیی کورد گەر هیوام بێ
شێتم بزانە من کە خەیاڵی پلاو ئەکەم

(١) -- بە خەتی خۆی نووسیویە - کوردیی بێعارەبی

١ – دەس و پەنجە گلاو کردن : ئەوەیە کە موسولمان سەگ خۆی لە شوێنێکی بدا دێت ئەو شوێنە حەوت جار بە ئاوو قوڕە سوور دەشوا و بەوە گلاوی دەرئەکا .

(٣٧) [١]

١ – گریەو گڕەی تەنوورە [٢] بڵێسەی هەناوەکەم
سیروانو تانجەرۆیە خورەی ئاوی چاوەکەم

٢ – شێواوی موویی خاوی کەسێکم بە ڕۆژو شەو [٣]
بۆیە پەشێوە ئێستەکە ، بیرە بڵاوەکەم

٣ – ڕۆژێ بە پێکەنینەوە فەرمووی دە بڕەوە [٤]
بۆ پاسی نیوەشەو سەگە قول هەڵکراوەکەم

٤ – دیسان وتی : شەکەر لە دەمت دێنە دەر ئەگەر
ژەهریش بخۆیتەوە کە بیێ بێنی ناوەکەم

٥ – ئەم کۆمەڵی گوڵاڵە کە ئاڵن لە کێو کەژ [٥]
ئاویان دراوە گشتی بە خوێنە ڕژاوەکەم

٦ – تۆبی خودا دەسا وەرە ئەی نووری چاوەکەم [٦]
سارێژکە زامی لەت‌لەتی جەرگە براوەکەم [٧]

٧ – باوەڕ مەکەن بێن بە . . . . کوردی شارەزوور
بێ‌ترس ئەڵێم لەڕاستی دڕاوە کڵاوەکەم

---

(١) – شاعیر ئەم پارچەیەی بە خەتی خۆی نووسیوەتەوەو لەسەرووریەوە نووسیویە «کوردیی بێ‌عارەبی»

(٢) – گ : گریەو کزەی دەروونە (٣) – گ : شێواوی مووی خاوی کەسێکم منی هەژار

(٤) – گ : دەسا وەرەوە (٥) – گ : کە سوورن لە دەشتو کێو

(٦) – ئو : توبیو خوا دەسا وەرە بینایی چاوەکەم

(٧) – دێڕێك لە چاپەکەی گیوی موکریانیدا هەیە ، لە هیچ شوێنێکدا تەنانەت لە دەستخەتەکەی خۆیشیدا نەبوو .

ئەی گیانەکەم بە چاوی ڕەشت سوێند ئەخۆم کە من
بۆ دیبی چاوی تۆیە کە هەر چارەچاو ئەکەم
(وەك دەبینین ئەم دێڕە لە قەسیدەیەکی‌تری شاعیردا هەیە)

٣ – پاس : پاسەوانی ، پاراستن .

١ – له سایەی ماچی لێوت مەیلی عەنناب‌و شەکەر ناکەم
که ڕووی تۆ دەرکەوێ قەت ڕوو له ڕووی شەمس‌و قەمەر ناکەم
٢ – ئەگەر بێن‌و گەدایی کۆیی دڵدارم بەقیسمەت بێ
بە دڵ بادی شەهنشاهی‌و سوپاهو کەڕڕوفەڕ ناکەم
٣ – خوا بیکا ئەگەر ڕۆژێ قەدەم بێنێتە سەرچاوم
تەنەززول بۆ جەواهیر سورمەوو کوحلولبەسەر[١] ناکەم
٤ – بە تیغی ئەبرووانی خۆی ئیشارەی کرد که بۆ قەتڵم[٢]
لەبەر ئەو مژدە ئەسڵەن مەیلی قەڵغان‌و سوپەر ناکەم
٥ – قەلەندەر مەشرەبی‌و[٣] دێوانەیی خۆشە له دنیادا
بە فەقری خۆم ڕەزام ئەسڵەن خەیاڵی زیوو زەڕ ناکەم[٤]
٦ – نزیکیی پیاوی ئەحمەق باعیسی فەوتانی ئینسانە
هەتا عومرم بێ قەت من ڕەفیقیی پیاوی کەر ناکەم
٧ – که من مائیل بە خێرم خیلقەتەن[٥] (ئەحمەد) بەخۆڕایی
وەکو ئینسانی جاهیل مەیلی فیتنەو شۆڕو شەڕ ناکەم

(١) – کحل البصر
(٢) – گ : کاتێ ئیشارەی کرد لەبۆ قەتڵم لو: ئیشارەی کرد لەبۆ قەتلم
(٣) – ئو : مەشرەبڕ (٤) – گ : بە فەقری خۆم ئەمن ئەسلەن خەیاڵی زیوو زەڕ ناکەم
(٥) – ئو : خیلقەتا

١ – عەنناب : شیلان ، چیلان . شەمس : ڕۆژ . قەمەر : مانگ
٢ – بەقیسمەت بێ . بەنسیب بێ ، بە بەش بێ . کەڕو فەڕ : هاتوبردە .
٣ – قەدەم : پێ .
تەنەززول : سەرشۆڕی . له قسەی خۆ هاتنە خوارەوە .
کوحلولبەسەر : کلی چاو .
٤ – قەتل : کوشتن
٥ – قەلەندەر مەشرەب : دەروێش سروشت . فەقر : هەژاری .
٦ – باعیس : هۆ . ٧ – خیلقەتەن : له سروشتدا

(٣٩)

١ – نیگارا سا بە لوتفی خۆت شەوێ تۆ بێرە بالینم
لە غەمدا وا لە جیسمم[1] وەختە دەرچێ گیانی شیرینم
٢ – بە یادی ڕوومەت‌و خاڵت هەموو شەو تا بە سبحەینێ
منم[2] مەشغووڵی تەعدادی گرۆهی ماەو پەروینم
٣ – هەموو عالەم لە بەرچاوم وەکو دەیجوورە ئەی جانا
ئەگەر بێت‌و خوا نەیکا ئەمن یەك لەحزە نەتبینم
٤ – زەلیل‌و دڵ حەزین‌و بێکەس‌و مەهجوورو داماوم
لە هیجری قامەتی سەروت هەمیشە مات‌و غەمگینم
٥ – وتم : قوربانی تۆ بم (ئەحمەد)ی بێچارە فەرهادە
وتی : عاشق بە ڕەعنایی منیش زیاتر لە شیرینم

---

(١) – ئو : وا لە حەپسم
(٢) – ن : ئەمن

١ – نیگار : دڵدار ، نەقش ونیگار . بالین : سەرین . جیسم : لەش ، تەن
٢ – سبحەینێ : سبەینێ ، سبەهی ، بەیانی . مەشغووڵ : خەریك .
تەعداد : ژماردن . گروە : تاقم . دەستە . ماە : مانگ ، هەیڤ . پەروین : کۆ
٣ – عالەم : جیهان ، خەڵك . دەیجوور : تاریك ، شەوەزەنگ، لەحزە : تاو ، کات ، گاڤ .
٤ – حەزین : غەمبار ، مەهجوور : واز لێهێنراو ، بەجێهێڵراو .
هیجر : دووری ، لێ‌دوورەوەبوون . قامەت : باڵا
٥ – ڕەعنا : ژنی خۆبەشت‌زان‌و خۆئارایشت‌کەر . باڵا جوان‌و ڕەنگین ، ناوی گوڵە .

(٤٠)

١ – گەر لە مەحبووسی خەلاس بم دوشمنانم پەت ئەکەم
سووری سەر ئەبڵەق لە فەرجی دایکیانا رەق ئەکەم

٢ – بۆ ئەمەی[1] تەرکی خراپی و موفسیدی و بەدزاتی[2] کەن
رەنگ و رووبان گشت بە رەنگی خاسەرەنگ خەت خەت ئەکەم

٣ – روو بە شارو مولکی ئامەد (من أشاء) دائەنێم
عاقلانە تەرکی رێگای ناحەزو نەگبەت ئەکەم

٤ – دۆستانی خۆم بە پارەو ماڵی دنیا شاد ئەکەم
حاسیدو موفسید هەموو نابووت و بێسەرووەت ئەکەم

٥ – خەڵقە ئەمڕۆ چونکە حەپسم رێگەیی دەسم نی یە
ناتوانم هیچ بکەم مەجبوورم هەر غەیبەت ئەکەم

---

(١) – ز : بۆئەوەی
(٢) – ز : بە .

٣ – دێڕی یەکەم لای (ز) نەبوو . پارچەکەش هەر لای ئەوو لە دەستنووسەکەی خۆیدا هەبوو . خەتەکە باش نەبوو بە مەزندە بەمجۆرەیە . (من أشاء) ئەوی لەمەڕێیە . ئامەد بەمانا هاتوو و داهاتر بەختە .
(ئەمەد) ناوی مێژوویی (دیاربەکر)ە .

(٤١)

١ - ئەمەوێ من شەووڕۆژ خادیمی دەرگاهی بم
لەبەر ئەو دامەنەدا خاکی گوزەرگاهی بم

٢ - سوحبەتو گاڵتە بە فەرزینو بە فیلو ڕوخ ئەکەم
من کە پیادەی جلەوی ئەسپی شەهنشاهی بم

١ — خادیم: خزمەتکار. گوزەرگاه: بەردەباز، ڕێبازی تێپەڕبوون.

٢ — فەرزین: وەزیری شەترنج. پیادە: نەفەر. ئەمانە هەموو ئامێرو بەردی شەترەنجن.

١ – سا بێنە توخوا ساقی مەیو شیشەوو فنجان
ئەم بەزمە موعەتەر بکە[١] تۆ وەك گوڵی خەندان
٢ – گریانی منو ڕوومەتی تۆ ئەی بتی ڕەعنا
تەمسیلی ئەکەن شەونمو گوڵ سوبحی[٢] بەهاران
٣ – خۆت شێت کە ئەگەر تالبی مەسعوودیبو بەختی
چەند زەحمەتی دی[٣] ئادەمی بێچارە لە شەیتان
٤ – لەم مەنتیقەدا فەرقی نیبە ئێستە موساوین
یەکسان ئەنوێنێ، ڕەوشی وەحشیبو ئینسان
٥ – مەعنایی وەها لێکئەدەنۆ بەعزێ موەززەف
قانوون ئەوەتە کەشفی بکەن باخەڵۆ گیرفان
٦ – تاریکیی زوڵفت[٤] بووەتە باعیسی کوفرم
سا دەرخە توخوا مەسحەفی[٥] ڕووت ئەی مەهی تابان
٧ – گریانی دڕۆی سۆفیبو لێهاتنی[٦] حاڵی
دەروێش بە فیدای زەمزەمەیی[٧] نەعرەی مەستان

---

(١) – ئو : کە (٢) – ز : تەمسیل ئەکا شەبنەمو گوڵی حەجبی (٣) – ز : دەسی
(٤) – ز : دوو زوڵفت (٥) – ز : مەلحەفی (٦) – ز : خۆفیو لێهاتنر (٧) – ز : زەمزەمەمو

١ – موعەتەر بکە : عەتراوی ، گوڵاوی بکە.
٢ – تەمسیلی ئەکەن : وێنەی ئەنوێنن. سوبح : بەیانی
٣ – تالب : ئارەزووکەر ، داخوازکەر. مەسعوودی : بەختەوەری
٤ – مەنتیقە : ناوچە. فەرق نی یە : جیاوازیی نی یە. موساوین : چوونیەکن ، یەکسانن .
٥ – ئەدەنۆ : ئەدەنەوە. بەعزێ : هەندێ. موەززەف (موظف) : فەرمانبەر. قانوون . یاسا ، کەشفی بکەن : دەری بخەن. بینوێنن.
٦ – باعیس : هۆ. مسحەف : کتێبی پیرۆز. قورئان. مەهی تابان : مانگی ڕۆشن .
٧ – لێهاتنی حاڵ : جەزبە. نەعرە : هەرباد، بانگ، بڵند، هاوار. مەستان : سەرخۆشان .

(٤٣)[(١)]

١ – باعیسی هێزی دڵۆ پشتو پەنای یەکسان
یانەیی سەرکەوتنی قەومی نەجیبی کوردەکان

٢ – واسیتەی ڕێگەی نەجاتی قەومی دڵ سووتاوی کورد
ئەی نیساری مەقدەمی تۆ بن بەجاری ڕۆحو گیان

٣ – پێو قودوومت خێر بێ یارەبی بڵند بێ پایەکەت
شادو مەمنوونن بە تەشریف هاتنی تۆ پیرو جوان

٤ – تۆ چرای بۆ ڕێگەیی تاریکی بەختی قەومەکەت
ئەی بناغەی عیلمو سنعەت وەی سەبەب بۆ حوڕ ژیان

٥ – میللەت ئێستە چاوەڕوانە بۆ نەتیجەی هیممەتت
وەختی خۆ دەرخستنە جێگای هیوایی گشتمان

---

(١) – ئەم قەسیدەیە بۆ یانەی سەرکەوتنی کوردان لە بەغدا نووسراوە.

١ – باعیس : هۆ.
٢ – واسیتە : هۆ. نەجات : ڕزگاری. نیسار : بەخشکراو ، بڵاوکراوە. مەقدەم : هاتن.
٣ – پێوقودوومت : هاتنت.
٥ – نەتیجە : ئەنجام. هیممەت : هەوڵو کۆشش

١ — مانگی ڕەمەزان هاتەوە بۆ بەختی شەڕی من
ڕەنگ زەردو زەعیفە گوڵەکەی سیم بەری من
٢ — بێ بادەوو بێ ساقی بو[1] بێ بەرگو نەوایە
مەحزوون و پەرێشانە دڵی دەربەدەری من
٣ — گەر بێت و دەرم کەی بەخوا ڕۆژی دووسەد جار
هەر خاکی دەری تۆیە نیگار تاجی سەری من
٤ — فەرمووی بە من ئێستاکە لە غەم زارو زەعیفی
جا لایقی بۆ حەلقەیی دەوری کەمەری من
٥ — یارم بە نەزاکەت وتی دەردی دڵی زارت
دەرمانی نی یە غەیری لەبی وەك[2] شەکەری من
٦ — لەو ڕۆژەوە وا دولبەرەکەم ڕۆیوە خەڵقە[3]
بێ نوورە لەبەر گریەوو زاری بەصەری من
٧ — بولبول وەکو (ئەحمەد) نی یەتی زەمزەمەوو شۆر
عالەم هەموو بێدارە لە ناڵەی سەحەری من

- ن : بێ بادەیی ساق
-- ك ، ئو : گوڵ
ك ، ئو : خەڵکە

زەعیفە : لاوازە . سیم بەر : پەرەزیوین .
نەوا : ئاواز ، ئاهەنگ ، ناوی مەقامێکی کۆنی ڕۆژهەلاتی یە ، بە سەرو سامان و ڕەونەقیش هاتووە .
دەر : دەرگا
لایق : شایان ، شایستە ، هێژا
بەنەزاکەت : بەناسکی . غەیری : بێجگە . لەب : لێو .
نوور : ڕووناکی . بەصەر : چاو . دیدە : بینین .
بێدار : بێ خەو . سەحەر : بەری بەیان .

١ - قیامەت هەڵئەسێ بێت‌و قیامێ کا نیگاری من
زەمانە نێکەئەدا ئەمرۆ نیگاهی چاوی باری من [١]

٢ - وتی : باوەش بە باڵای سەرودا کەو ، گوڵ بەبۆنو کە
کە تەمسیلی ئەکەن ئەو دوانە بۆسینو [٢] کەناری من

٣ - بە نازو عیشوە دیسان هاتە جواب ، فەرمووی پیاڵەو مەی [٣]
بزانە فەزڵی ئەمرۆکە کە دیت چاوی خوماری من

٤ - گرفتارن لە داوی پێچ‌وتابی زوڵفی موشکینت
هەزار عاشق نەوەك تەنها دڵی زاری هەژاری من

٥ - گوڵ‌و نەسرین لە خاکم سەوز ئەبن گەر بێت‌و ئەو یارە
لە رۆژێکی خەزانا بێتە سەر قەبرو مەزاری من

٦ - دڵم هاوینە بۆ وەسڵی ، بەڵام ئەو مەیلی [٤] زستانە
خەزانی بۆیە کرد خەڵقینە [٥] عومری وەك بەهاری من

٧ - هجوومیان کرد رەقیبان وەك رەوی [٦] سەگ دەوریان لێدام
مەگەر شمشێری ئەبرۆی ئەو بکا ئێستا کە چاری من

٨ - بە خەندەی نازەوە فەرمووی . فرێدە تۆ بەی‌و لیمۆ
تەبیعەت دەسێ خستووی جوونە مەمکی وەك هەناری من

٩ - برۆ ئەی وشکە سۆفی ، با موبارەك بێ لە تۆ جەنەت
من‌و پیاڵەی شەراب‌و وەسڵی شۆخی باوەفاری من [٧]

---

(١) - ز: نیگای چاوی دباری من
(٢) - ز: ئەوا داوانە بۆ سینەو
(٣) - ز: پیاڵەی من
(٤) - ز: فەسڵی
(٥) - ز: خەڵقی
(٦) - ز: رەوە
(٧) - ز: ناوداری

- قیامێ کا : هەڵسێ. نیگاە : تەماشا کردن
- گوڵێ بەبۆنۆکە : گوڵێ بەبۆنەوەکە : بۆسین : ماچ‌ومۆچ
- پێچ‌وتاب : پێچ‌وتاو. موشکین : میسکاوی.
- وەسڵێ : پێ‌گەیشتن.
- بەی : بەهێ. تەبیعەت : سروشت.

١ - شەمسەیە كوولەكەیی ڕۆحمو ئیمانی من[١]
شەمسەیە باعیسی ژینو سەرو سامانی من

٢ - شەمسەیە مایەیی[٢] كەیفو فەرەحم ڕۆژو شەو
شەمسەخانە بەخودا شەمعی شەبوستانی من

٣ - شەككەری لێوی ئەوە مەرهەمی[٣] قەلبی زارم
قەددی مەوزوونی ئەوە سەروی گولستانی من

٤ - پێی وتم شەمسە، خەجاڵەت بووە شەمسی خاوەر
لەودەمەی دیوی‌یە ئەو سوبحی گریبانی من

٥ - بە سەری تۆ قەسەم ئەی یوسفی كەنعانی من
لێوی شیرینتە تووتیی شەكەرئەفشانی من

٦ - شەمسە تۆ لازمە من وەختێ كە مردم جانا[٤]
قەت فەرامۆشی نەكەی سنعەتو عیرفانی من

٧ - حوببی تۆ كافی‌یە بۆ (ئەحمەد)ی بێچارەیی خۆت
لوتفی تۆیە بەخودا ڕوتبەوو نیشانی من

---

(١) - گ : شەمسەبە مابەی خۆشی ، هەم تەرەبو مانی من
ك : شەمسەبە مابەی خۆشیو تەرەبو مانی من

(٢) - ك : واسیتەی (٣) - ك : مەلحەمی (٤) - ك : گیانە

- ئەم شیعرانەی بۆ (شەمسەخان) نووسیوە كە كچی گەورە یەتی .

١ - ئیمان : باوەڕ

٢ - فەرەح : خۆشیو شادی . شەمع : مۆم . تاریكستانی:

٣ - قەددی مەوزوون : باڵای ڕێك‌وپێك .

٤ - خەجاڵەت بووە : شەرمەزار بووە . شەمسی خاوەر : ڕۆژی ڕۆژهەڵات

٥ - قەسەم : سوێند . تووتی : باڵندەیەكە قسەئەكات . شەكەرئەفشان : شەكر ڕێژ، شەكر بڵاو

٦ - سنعەت : كردەوە. ٧ - حوبب : خۆشەویستی . كافی‌یە : بەسە . ڕوتبە :

١ — وەعدەیی فەرموو ، کە بێتە کولبەیی ئەحزانی من
بەڵکە ڕۆشن کا دو چاوم یوسفی کەنعانی من
٢ — لابە توخوا پرتەوی شەمع و چرا ، لەم مەحفەلە
چونکە ئەمشەو هاتە[1] مەجلیس ماهەکەی تابانی من
٣ — ئەشکی چاوم جارییە دایم لە هیجری قامەت[2]
بەڵکو بێتە نازو لەنجە سەروەکەی بوستانی من
٤ — سەیری چەند شێتە تەبیبم هەر موداوای[3] من ئەکا
چونکە نازانێ کە ماچی دولبەرە دەرمانی من
٥ — پێی وتم بەم تیغی ئەبرۆمە سبەینێ ئەتکوژم[4]
تۆ ئەبێ شاد بی کە بوویتە تۆچەکەی قوربانی من
٦ — سایەیی[5] گێسووی چلیپات لابدە جانا لە رووت
بۆچ[6] بەزوڵمەت دائەپۆشی چاوەکەم قورئانی من

- ز : دیتە
- ز : ئەشکی چاوم جا بەخوڕ دێ را لە هیجرەت قامەتت
- ن : هەمداوایی
- ز : ئەبرۆ مەە جەبینە ئەتکوژم
- ز : ساقیا
- ئو : بەو

- وەعدەیی فەرموو : پەیمانی‌دا . کولبەیی ئەحزان : ماڵە کاولە پڕ لە خەفەتەکەم .
یوسفی کەنعان : یوسفی کوڕی یەعقووبی پێغەمبەر .
- شەمع : مۆم . مەحفەل : کۆڕ
- بوستان : باخچە
- تەبیب : پزیشك .
- تیغ : چەقۆ ، برندە . قۆچی قوربان : قوربانی
- سایە : سێبەر . گێسوو : پرچ . چلیپا : خاچ ، سەلیب . زوڵمەت : تاریکی .

١ – سەیری کەن خەڵقینە ئوخوا حاڵەتی زاری وەتەن
چەند پەرێشانە لەبەر غەفڵەت هەموو کاری وەتەن

٢ – وەختی تێکۆشانە ئەی قەومینە غەفڵەت تا بەکەی
وا خەزانی کردووە ئێستێکە گوڵزاری وەتەن

٣ – خۆ وەتەن ئەمڕۆ نەخۆشە ئەم تەبیبی حازیقە
چی ئەبێ بیکا موداوا قەلبی بیماری وەتەن

٤ – کوانێ خەڵقینە لەکوێن فیرقەی مونەووەر تینەتان
چونکە ئەو فیرقە ئەزانن دەردو ئازاری وەتەن

٥ – من بە باخ و گولستانی جەنەتی ناگۆڕمەوە
خاکی ئەو جێگەی کە کوردە نەشتەری خاری وەتەن

١ – حاڵەتی زار : پەشێوی . گریان . غەفڵەت : بێئاگایی ، بێهۆشی . وەتەن : نیشتمان .
٢ – خەزان : پایز ، گەڵاڕێزان
٣ – تەبیبی حازیق (حاذق) : پزیشکی شارەزا . موداوا : چارەسەر ، تیمار .
قەلب : بەمانا دڵ و لەشیش دێ.
٤ – فیرقەی : دەستەی ، تاقمی . مونەووەر تینەتان (طینه) : سروشت ڕووناکبیر .
٥ – جەننەت : بەهەشت . نەشتەر : دەرزی ، سوژن . خار : دڕک ، دڕی

١ – چاوەکەم دووریێ لە رووت‌وا چاوەکانم ژان ئەکەن
هەر لە سورمەی خاکی رێگات ئارەزووی دەرمان ئەکەن

٢ – یەعنی ئاوی دیدەکانی من لە دووریی قامەتت
وا بەخور دێن هەر لە نەهری ئاڵجەرۆو سیروان ئەکەن

٣ – پەرچەم‌و لێوو دەمی شیرینی یاری نازەنین
هەر لە زوڵمات‌و لە ئاوی چەشمەیی حەیوان ئەکەن

٤ – جانفیدای ئەو دولبەرانەم وا بە خەندەی لێویان
بێ‌موداوا زامی قەلبی عاشقان دەرمان ئەکەن

٥ – ئەو کەسانەی خادیمی دەرگای نیگارن دایما
گاڵتەوو سوحبەت بە تەختی قەیسەرو خاقان ئەکەن

٦ – لادە شاعیر[1] تۆ لە باسی عەشقبازی‌و سەبری‌کە
چۆن خەریکن چەند کەسێ ئێستا وەتەن وێران ئەکەن

٧ – جاهیلان بۆ ئیستیفادەی زانی خۆبان رۆژو شەو
لەم موحیتە مەنعی عیلم‌و سنعەت‌و عیرفان ئەکەن

٨ – رووڕەشی دنیاو قیامەت ئەو نەفامانەن کەوا
هەجوی قەوم‌و میللەتی خۆبان بە پارەو نان ئەکەن

٩ – ئاسمان ئێستا وەها چەرخاوە جاهیل غاڵبە
گوربەوو رێوی خەیاڵی مەرتەبەی شێران ئەکەن

١٠ – چەن کەسێکی تازە پیاکەوتوو لە کوورە دەرچوون
پیاو کە چوو بۆ ئیش لەپێشا بۆقڵەمەی گیرفان ئەکەن

١١ – خەڵقە[2] بەعزێ کەس لە ئینسانی چی‌یان دیوە زەرەر[3]
وا هەمیشە مەشقی وەحشی‌و پەیرەوی حەیوان ئەکەن

(١) – گ : عاشق
(٢) – گ : خەڵکە
(٣) – ئو : خیرەد

١ — **سورمە** : کل.
٢ — **نەهر** : ڕوبار، چەم
٣ — **زوڵمات** : تاریکی. چەشمەیی حەیوان.
٤ — **جانفیدا** : گیانفیدا. خەندە : زەردەخەنە.
٥ — **خادیم** : خزمەتکار. قەیسەرو خاقان : پاشای ڕۆمو چین
٧ — **جاهیلان** : نەزانان. ئیستیفادە : سوود. لەم مرحبتە : لەم ناوچەیە.
٨ — **مەنع** : قەدەغە. عیلم : زانست. سنعەت : پیشەسازی. عیرفان. زانین، زانست، **تەسەوف**
٩ — **غاڵبە** : سەرکەوتووە. گوربە : پشیلە مەرتەبە : پلە.
١٠ — **تازە** پیاکەوتوو : تازە بە ناهەق پێگەیشتوو، بە ڕێکەوت پێگەیشتوو. بڕڵەمە : **فەحس،
گەڕان**.
١١ — **زەرمەر** : زبان : مەشق : پێڕەو.

(٥١)

-١-

١ - شاعیرانی کورد بەسە بەس باسی زوڵف‌و چاو بکەن
کەم خەیاڵی پەرچەم‌و کاکۆڵی ئاڵۆزاو بکەن
لابدەن کەم باسی سونبول یا لێی لاولاو بکەن
ئێوە تەدبیرێکی حاڵی قەومی دڵسووتاو بکەن
زووبەزوو تا ئێش لە دەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٢-

ئێوە تەعریفی مەی‌و پیاڵەو گوڵ‌و سەهبا ئەکەن
دائیما هەر باسی لەنجەو قامەتی ڕەعنا ئەکەن
سەرخۆشی خۆشە، وەیا شەربەستی؟ بۆچی وائەکەن
تا کو کەی ئێوە قسەی وا پووچ‌و بێ‌مەعنا ئەکەن
زووبەزوو تا ئێش لە دەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٣-

بێکەس‌و بێ‌پشتیوانین ڕێگەمان دوورە وەرن
حەیفە ئێوە وا ئەسیری دەستی چەن قەومی کەرن
بۆچی نازانن لە توخمی کاوەیی ئاسنگەرن
هەڵێکەن . . . . . کوردی ئەم ئیدارە لابەرن
زووبەزوو تا ئێش لە دەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٤-

هەڵێکەن . . . . . . کوردی مەقسەدم تالان نی‌یە
پارە تەحسیل کردن‌و ڕووت‌کردنی کاروان نی‌یە
غەیری مەکتەب بۆ تەداوی ئێمە هیچ دەرمان نی‌یە
هیچ سیلاح چاتر لە عیلم‌و سنعەت‌و عیرفان نی‌یە
زووبەزوو تا ئێش لە دەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٥-

حەفە من شەو تا بەیانی ئارەزووی گریانمە
شێت نەبووم وا دایما هەر مەیلی نور پێوانمە
ڕۆڵە مردوو نیم بزانن شیوەنی کوردانمە
بێت و تەحلیلی بکەن دیجلەش تنگاوی وانمە
زووبەزوو تا ئیش لە دەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٦-

وەك قەلاییکی تەبیعی وابە شاخ و داخمان
قەت لە بن نایە بە خواردن میوەیی ناوباخمان
جەنەتن شاری سلێمانی و سنەو سابلاخمان
ئیتتیفاقێ با بکەین لابەین لە دڵدا داخمان
زووبەزوو تا ئیش لە دەس دەرنەچووە سا هەوڵێ بدەن

— سەونبول : سومبول ، جۆرە گوڵێکە
— تەعریف : وەسف ، ستایش .
— مەقسەد : مەبەس . پارە تەحسیل کردن : پارە پەیدا کردن . مەکتەب : قوتابخانە . سیلاح : چەك
— مەیل : ئارەزوو : تەحلیلی بکەن : لێی بکۆڵنەوە .
— تەبیعی : سروشتی . جەننەت : بەهەشت . ئیتتیفاقێ با بکەین : با ڕێکەوین

١ - نموونەی چاوو روونی مانگ‌و پەروین
نەخۆشە دڵ، لە لێوت بێنە هەنگوین
٢ - لەسەر دینت ئەگەر تۆ موستەقیمی
دە ئەمرم پێ بکە لاچم لەسەر دین
٣ - پەشێوە بولبولی دڵ بۆ گوڵی رووت
فیدانم بۆچ ئەکەی زوڵفت بە پەرژین
٤ - گوڵاڵەی بێستوون ئێستەش بەهاران
ئەڵێن پێت ماجەرای فەرهادو شیرین
٥ - چ شیرینە خوایا ئەو نیگارەم
بە باڵای ئەو براوە نازو تەمکین
٦ - نیگار شین پۆشە بۆیە ئاسمانیش
هەمیشە رەنگی شینە وا دەکا شین
٧ - لە لای من دەرسی خوێند بولبول کەوا شەو
هەتا سبحەینێ ناوەستێ لە ناڵین
٨ - وەکو رەشماری زامار پێچ ئەخۆم من
کە دیم وەستاوە زوڵفت چین لەسەر چین
٩ - بە ماچی لێوی تۆ ئەبدەم ئەگەر بێ
قبووڵی کەی لە من تۆ چین‌و ماچین
١٠ - خوایا چی ئەبێ زستانی مەیلی
لە حەق (ئەحمەد) بکەی تاوێ بە هاوین

١ - پەروین : کۆ (ئەستێرەیە)
٢ - موستەقیم : راست
٥ - تەمکین : توانا
٦ - شینی یەکەم رەنگەو (شین)ی دووەم شیوەن یا ماتەم . لێرەدا بووە بە جیناس .

١ – دوێنێ دولبەرێکم دی کە وەك شمشادی بوستانە
سوئالم کرد کە بۆچی ڕووت ئەڵێی مانگی درەخشانە

٢ – ئەوە مەمکە وەیا نارنجە، یا سێوی خوراسانە
ئەوە ڕوونە، وەیا مانگە، وەیا خورشیدی تابانە

٣ – ئەوە موژگانی تۆیە، یا وەکو تیرێکی دڵدۆزە
ئەوە باڵای تۆیە یا بەقوربان سەروی بوستانە

٤ – ئەوە دەمتە نیگار یا نوقتەیی مەوهومە ئەی دولبەر
ئەوە لێوە، وەیا یاقوتە، یاخۆ قووەتی جانە

٥ – ئەوە زولفی ئەتۆیە وا لەدەوری ڕووت ئەدا حەڵقە
وەیاخو[١] زولمەتی کوفرە لە دەورەی نوری ئیمانە

٦ – ئەمن بولبول، ئەتۆ گوڵ، سا بکە ڕەحمێ بە حاڵی دڵ
لەداخی خاڵی ڕووی تۆ حاڵەکەم یەکجار[٢] پەرێشانە

٧ – سەرم وەك گۆ، لە جێگەی بازییا داناوە ئەی جانا
سەری زولفت لە بۆ چەوگانی[٣] بازی میسلی چەوگانە

٨ – بە حەرفی موددەعی قوربان لە من عاجز نەبی چاکە
ڕەقیبی سەگ سیفەت حیلەو دەسیسەی میسلی شەیتانە

٩ – دڵم هاوین سیفەت بۆ دیدەنی یار گەرمە[٤] ئەمرۆ من
ئەما یارم لە عاشق من ئەلێی سەردی یی زستانە

١٠ – مەدوو (ئەحمەد) بەخۆرایی . لە تەعریفی نیگاری خۆت
هەموو عالەم ئەزانێ دولبەرت سەرخێڵی خووبانە

---

(١) – ن . ئو : یاخود
(٢) – ن . ئو : ئێجگار
(٣) – ئو : چەوگان
(٤) – ن : گەر نە

١ – شمشاد : شمشال. سوتالکرد : پرسیم. درەخشان : ڕووناك ، تابان

٢ – خورشید : ڕۆژ. تابان : ڕۆشن ، ڕووناك

٣ – دلسۆز : کار له دل کەر ، دل‌ئازاردەر

٤ – مەوهووم : نادیار : خەیالی. بەوەهم. فورصت : هێز. جان : گیان

٧ – گۆ : تۆپ. بازی : یاری. چوگان : گۆچان : کاشوو. قاشوو

٨ – موددەعی : داواکەر ، دوژمن. ڕەقیب : ناحەز ، حەسوود .

١٠ – خووبان : چاکان ، جوانان .

١ – جەمال : جوانی. مەه : مانگ. سیمین : زیوین .

٢ – عوششاق : عاشقان ، دلداران. موژگان : برژانگ. سیا : ڕەش

٣ - هومس : کەوان. هوما : باڵندەیەکی ئەفسانەیی‌یە ، دەڵێن سێبەری بەر هەرکەس کەوێ بەختیار ئەبێت .

سەیف : شیر ، شمشێر. خونریز : خوێنڕێژ. هیلال : مانگی یەکشەوە .

٤ – درود : دووکەل. مەجمەر : شوێنی جەمر ، شوێنی پشکۆی ئاگر ، ئاگردان .

٥ – کولبە : خانە. بەردەباز : ڕێگە ، نوولەڕێی کە بە بەرد دەکرێتەوە .

٦ – توڕڕە (طرە) : مۆر ، کاکۆل. عوود : درەختێکی بۆنخۆشە . عەنبەر : شتێکی بۆنخۆشە .

٧ - لالەزار : بەشوێنێك ئەڵێن کە گوڵاڵەی زۆری لێ ڕوابێ .

٨ -- شەبنەم : شەونم ، ئاورنگ ، خوناڤ. ماه : مانگ . ئەختەر : ئەستێرە .

١٠ – بەحر : مانگی چواردە ، تەواو. مینا : شووشە ، ئاوێنە ، بلوور ، ناوی گوڵیشە

١١ – چا : چاڵ. زەنەخدان : چەناگە. زەمزەم : ناوی بیرێکە نزیکی کەعبەیە . زەمی ئەکەم : لەسەری زیاد ئەکەم. توس (طوس) : توسی نەوزەر : تووسی کوڕی نەوزەر یەکێکە لە پاڵەوانی داستانی ڕۆژهەڵات لە سەردەمی کەیکاوس و کەیخوسرەودا .

١٢ – خەمبرو : چەمابەوە .

١٣ – نەخل : دارخورما. مراد : مەبەس : ئاوات .

١ - ئەو زیایە[١] وا لەدوور دیارە[٢] مەقامی دولبەرە
باوەکو شەوقی جەمالی ئەو مەهی سیمین بەرە
٢ - بۆ جگەر لەتکردنی عوششاقی موژگانی سیای
ناوکی تیرە[٣] وەیاخۆ نووکی تیژی نەشتەرە

٣ - ئەبرووە یا قەوسە ، یا[٤] باڵی هومایە پێم بڵێ
سەیفی خونرێزە[٥] ، هیلالە ، دولبەرا[٦] یا خەنجەرە
٤ - دوودی ئاهی سینەکەم ئەمشەو لە هیجرت چاوەکەم
وا سەری گرتووم گەلێ زیاتر لە دوودی مەجمەرە

٥ - فەرموو تەشریف بێنە کولبەی عاشقت ئەمشەو بەناز
حازرە بۆ بەردەبازی رێگەیی تۆ ئەم سەرە
٦ - قەت بە بۆنی زوڵفی تۆ نابێ گوڵاڵەو یاسەمەن
عەنبری توررەی تۆ نە وەك عوودە ، نە میسلی عەنبەرە

٧ - لالەزارە دامەنم ، جانا بەخوێنی ئاڵی ئەشك
وەختی سەیرانو تەماشایە دەخیلت بم وەرە
٨ - خوێ لەسەر روخساری جانانە لە بەرچاوم ئەڵێی
هەر لەسەر بەرگی گوڵە شەبنەم[٧] ، لەسەر ماه ئەختەرە

٩ - سەیفە یا قەوسە وەیا باڵی هومایە پێم بڵێ
یا هیلالی یەك شەوە یا تاقی ئەبرۆی دولبەرە
١٠ - روومەتت بەدرە[٨] ، ملت مینایی سافە بێ غەشە
دەم قوتووی دانەی دوری دەریایە ، لێوت شەککەرە
١١ - چای زەنەخدانت بڵێم وەك زەمزەمە زەمی ئەکەم
ئەبرووت زیاتر لە تیغی دەستی نووسی[٩] نەوزەرە

١٢ — وا بە عومری جوانەوە پیر بووم قەدم خەم بوو لە غەم
دولبەرا دووربینی چاوم ئێستە ئەمسەر ئەوسەرە

١٣ — نائومێدو بەشبڕاو (ئەحمەد) لە دنیادا ئەتۆی
نەخلی ئومێدی مرادی تۆیە دایم بێبەرە .

---

(١) — ضیاء
(٢) — ز : دوور دیارە .
(٣) — ن . ئو : تیرن .
(٤) — :ز : وەیا
(٥) — ز : خونڕێژە .
(٦) — ز : هیلالی دولبەرە .
(٧) — ئو : ئەونم .
(٨) — ز : بەردە .
(٩) — طوسی

١ — ضیاء : ڕووناکی . مقام : جێگە ، پایە . شەوق : تیشک .

١ – نەخۆش کەوت نێرگسی بێچارە بۆ ئەو چاوە بیمارە
قەدی نوشتایەوە عەرعەر کە دی باڵای ئەو یارە

٢ – برینی سەردڵی[١] دیسان بەناسۆر کەوتەوە ناڵە[٢]
لە داخی لێوی ئاڵی ئەو نیگارەی بێچووە عەییارە

٣ – کە تای زوڵفی نواند سونبول ، خەجاڵەت بوو لەناو باخا
فیراری کردو رووی‌کردە بیابان وێڵ و بێچارە

٤ – نواندی گەردنی خۆی ، گەردنی مینای شکان دیسان
موسوڵمانی نەهێشت حەڵقەی سەری ئەو زوڵفە زوننارە

٥ – کە دی گۆنایی ئاڵت گوڵ لە باخا دڕێنی ئەم وەختە
یەخەی خۆی دادڕی سەر تا بە پێ وەك شێت و پەتیارە

٦ – ملی کەچکرد وەنەوشە ، کەوتە بەر پێت وەك قەباحەتبار [٣]
کە دەرکەوت خاڵی لێوت تێگەیی شێت و خەتابارە

٧ – لەمەوپێش قافیە بەندەم . ئەمێستا بوو بە عەبدی من
کە مەجبوورم بهێنم ناوی ئەو مەحبووبە نازارە[٤]

٨ – لە زوڵفت لازمە دیسان بدووم لێم مەگرە مەحبووبم[٥]
کە باسێکی درێژو دوورە گەرچی ئێستە تێکرارە

٩ – بە بۆنی عەنبەرە ، وەك عەقرەبی جەرڕارە نێشی ئەو
بە پێچ و حەڵقەیا حەڵقە بڵێم بەو زوڵفە ڕەشمارە

١٠ – بڵێم بۆنی گوڵاوو عەترە ئەو زوڵفە کە هێشتا کە
خەتایێکی عەزیمە گەر بڵێم وەك میشکی تاتارە

١١ – وتم ماچێ کەرەم فەرموو بە (ئەحمەد) . بەندەیی خۆتە
وتی چیبکەم لە دەستی ئەم کورە بەگزادە بێعارە

- **ن** : سەردی دڵی .
- **ن** : لاڵە .
- **ئو** : قەباحەنکار
- **ئو . ز** : نازدارە
- **گ‌ك** : لازمە بدرێم‌و دبسان مەگرە لێم گیانا

- **قەد** : باڵا .
- **بێچووە عەیار** : زرنگ ، هات‌وچۆکەر ، چالاك ، زۆرزان .
- **خەجاڵەت** بوو : شەرمەزار بوو ، فیراری‌کرد : ڕای‌کرد
- **زوننار** : پشتێنی کەمەری قەشە . گەردنبەندی خاچ .
- **قەباحەتبار** : گوناهبار . خراپەکار . خەتابارە : هەڵەیە ، هەڵەی‌کردووە .
- **قافیەبەندەم** : عەبدی قافیەم .
- **تبکرارە** : دووبارە کراوەیە .
- **عەقرەبی جەرڕار** : دووپشکی کوشندە . نێش : چزوو . هەموو شتێکی تیژ وەك خەنجەر یا چەقۆ .

١ - **خەتا** : هەڵە ، گوناه . عەزیم (عظیم) : گەورە .

١ - دولبەرێکم هەیە سیمین بەرو[١] خۆش رەفتارە
چاوی وەك نێرگسی شەهلا هەمودەم بیمارە
٢ - ئەبرووی قیبلەیە ، خاڵی حەجەرولئەسوەدە ئەو
پەرچەمی میسلی سەلیب ، زوڵفی ئەڵێی[٢] زوننارە
٣ - رووی گوڵەباخە نیگارم بە خوا حەیفە کە ئەو[٣]
هاورەفیقی شەوو رۆژی درکو هەم خارە
٤ - ساحێبی عیشوەیە غارەتگەری ئیمانی مەیە[٤]
دڵ رەقو زاڵمە بێمیهرو وەفاو عەییارە
٥ - رونیەتی[٥] ئاهویی چینو نیگەهی ئافەتی دین[٦]
دەمی وەك فندقو[٧] لێوی هەر ئەڵێی[٨] گوڵنارە
٦ - بۆ فریبی دڵی (ئەحمەد) هەمودەم ئەو شۆخە
حازرە یا رەبی ، ئەو دولبەرە چەن مەککارە

---

(١) - لە دەستخەتەکەی خۆیدا ئەم وشەیە بە ئیملای کۆن نووسراوە (برو) ئەمە لە نوسخەی (ز)دا بوو بە ئەبرۆ.

(٢) - ز: ئالی (٣) - ن: کەوا (٤) - ئو: منە (٥) - ز: ڕوویەتی (٦) - ز: ا

(٧) - ئو: فندقە ز: دەمی وەك فندق تەرە (٨) - ز: ئالی (٩) - ئو: ئەو شۆخە چە
ز: ئەو شۆخە یارەبی چەنێ

١ - سیمینبەر: لەش وەك زیو
٢ - حەجەرولئەسوەد (الحجر الأسود): ئەو بەردەڕەشەیە کە لە دیواری کەعبەدایەو حاجیان زیارەتی ئەکەن.
میسلی: وەکو سەلیب: خاچ
٣ - خار: درك.
٤ - غارەتگەر: هێرش‌بەر، لێسەندەرەوە.
٥ - رونیەت: بینین. ئاهوو: ئاسك، مامز، ئافەت: بەلا
٦ - فریب: فریو، فریودان، مەککار: مەکرکەر.

١ – بە خوا شیشەی[1] دڵم دایم لە بادەی عەشقی تۆ کەیلە
لە داخی سەروی بالآت ئەشکی چاوم هەروەکوو سەیلە
٢ – موحەققەق درکو داڵی دەشتی بەکراوا بە گوڵ نادەم[2]
کە چونکە جێگەیی نازو خەرامی[3] حەزرەتی لەیلە
٣ – نیگار سالاری موڵکی نازکیو حوسنە لە عالەمدا
لە زومرەی ماهڕوویانا شوکور ئەو ماهە سەر خەیلە
٤ – ئیتر با قوڕبەسەر من[4] دەستەئەژنۆ گۆشەگیری کەم
ئەڵێن یاری دڵئازارم لە حەق ئەم بەندە بێمەیلە
٥ – لە سایەی تیغی ئەبرۆی تۆوە[5] جێگەی جەننەتە (ئەحمەد)
ڕەقیبی سەگ سیفەت ئەلحەمدولیللا مەسکەنی وەیلە

– ز : شێتە
– ن . ئو : بەکراوایە گوڵنارم
– ئو : غەرامی
ر : شوێنی
– ز : قوڕبەسەر کەم
– ز : تۆکە

بادە : مەی ، هەرشتێ مرۆڤ مەستبکا ، پیاڵەی مەی .
دەشتی بەکراوا – دەشتێکە لە بەردەمی هەڵەبجەدا ، بەرەو زەڵم . خەرام : بەهێواشی ڕۆیشتنە
لەڕووی نازو ویقارەوە . بۆ مژدەو شادمانیش دەوترێ .
زومرە : دەستە ، تاقم . ماهڕوویان : مانگڕوویان .

١ – بە بەردی فیرقەت(١) شیشەی دڵی بێچارە مەشکێنە
لەناو زومرەی رەقیبان عاشقی ئاوارە مەشکێنە
٢ – ئەگەر رۆحو دڵو ئیمان تەڵەبکا بیدەرێ عاشق
کە تیفلو(٢) خوردساڵە ئەت دڵی ئەو یارە مەشکێنە
٣ – دەخیلم ئەی نەسیمی سوبحگاهی مەسکەنی دڵمە(٣)
پەرێشانی مەکە تۆ زوڵفی ئەو نازدارە مەشکێنە
٤ – بە قەتڵو(٤) کوشتنت موختارە عاشق شۆخی شیرینت
لەسەر رۆحو دڵت فەرمانی ئەو سالارە مەشکێنە
٥ – کە من پەروانەیی شەمعی(٥) سەری(٦) دوو کوڵمی تۆم جانا
دڵی (ئەحمەد) بە فیتنەی ئەو سەگی پەتیارە مەشکێنە

---

(١) – ن : میحنەتت
(٢) – ز : تیفلی
(٣) – گ : جانان
(٤) – گ : کە خۆی بۆ
(٥) – گ : کە من پەروانە شەمعێکی
(٦) – ئو : سەروی

١ – **فیرقەت** : دووری ، لێجیابوونەوە .
٢ – **تیفل (طفل)** : **منداڵ. خوردساڵ** : منداڵ ، کەمساڵ
٣ – **سوبحگاه** : **بەیانی** ، بەرەبەیان . **مەسکەن**: خانە.
٤ – **قەتل** : **کوشتن** . **موختار**: **هەڵبژێرراوە** ، یا هەڵبژاردن **دراوەتە دەستخۆی** . **لێرەدا تەوریەشێ** بۆ ناوی شاعیر خۆی.

١ - عەجەب سیڕڕێکە بۆچ بولبول خەریکی نالەیی زارە
کەچی مەحرورمە ئەو ، دایم رەفیقی غونچە هەر خارە
٢ - لە هەر وەقتێکدا نێرگس ببینم چەند لە لام خۆشە[١]
کە چونکە ئەو گوڵەیش نەختێ شەبیهی چاوی دڵدارە
٣ - هیلالی یەك شەوەم دی سوجدەبەر بووم بێ‌تەئەممول من
موبارەك بوو لەلام چونکە ئەڵێی تاقی برۆی یارە
٤ - لە خەڵوەتخانەیی دڵما بەغەیرەز[٢] یادی تۆ جانا[٣]
نیبە باوەڕ بفەرموو چونکە جێی یارە نە ئەغیارە
٥ - لە سیحەت[٤] دائیما بێزارمو مایل بە بیماریم
لە ڕۆژێکۆ کە دیومە غەمزەیی ئەو چاوە بیمارە
٦ - مەکە مەنعم لە عەشقی گوڵڕووخان زاهید دەخیلت بم
بە دەستی من نیبە چییکەم دڵی بێچارە ناچارە

) - ع : لەوەختێکا کە من نێرگس ئەبینم زۆر لە لام خۆشە
) - ع : بەغەیری .
) - گیانە
) - ع : ساغی

- سڕ : نهێنی . مەحرووم : بێبەری .
- شەبیهی : لەوجووری ، وەکو
- ئەغیار : غەیرە ، بیگانە .
- سیحەت (صحة) : لەش‌ساغی . لە ڕۆژێکۆ : لەو ڕۆژێکەوە .

(٥٩)

(بۆ عەلی کەمال)

١ – ئەمشەو لە غەمی تۆ دڵەکەم زارو زەبوونە
مەجرووحە[١] دڵم دیدە کە[٢] ئالوودە بە خوونە

٢ – ئەڵێی قەدەکەم ئێستە لەبەر حەسرەتی باڵات
وا خەم بووە حانا[٣] کە ئەڵێی حەلقەیی نوونە

٣ – ئەو تاوو شەرارەی کە ئەڵێن وا لە سەقەردا
عوشرێکە لە میعشاری گڕو سۆزی دەروونە

٤ – هەنسە وەرە لای عاشقی سەرگەشتەیی وێڵت
سەیری‌کە کە چەن شێت‌و چ سەرخۆش‌و جنوونە

٥ – بنوارە چ غەرڕایە (کەمالی) هەموو شیعرم
عەیبی منی بێچارە بەخوا پارە نەبوونە

(١) – ع : زامارە
(٢) – هەموو . خۆی نەبێ نووسیویانە : دیدەکەم
(٣) – ع : گیانە.

١ – **مەجرووح** (مجروح) : بریندار ، زامدار . ئالوودە :
٢ – **خەم‌بووە** : (خەم) چەماوەتەوە. حەلقەیی نون : چەماوەتەوە وەك‌ نیوەی **نوون** .
٣ – **شەڕارە** : گڕو کڵپە. سەقەر : جەهەننەم ، دۆزەخ. عوشر : دەیەك. **میعشار** : **دەیەك** . بە
حەشتری کەم‌شیریش دەوترێ
٤ – **جنوون** : شێتی. لێرەدا بەمانا (شێت)ە
٥ – **غەڕڕا** : جوان ، بەرز. کەمالی : نەخەللوسی عەلی‌کەمال باپیری شاعیرە .

١ – برسی بە شەو تەماعی قوبووڵی و پلاّو ئەکا
بیٚنانی یە خەیاڵی بەشەر وا بلاّو ئەکا
٢ – گاهیٚ خەیالٚو فکری لە خوودەو سدارەبە
گاهیٚ ئومێدی مشکی‌بو نەپلەو کلاّو ئەکا

لەو کەسانەی بەرهەمی شاعیریان لایە تەنیا کاک مومتاز حەیدەری بەدەنگ بانگەوازەکەمانەوە هات . قەسیدەیەک و دوو چواریی شاعیری بۆ ناردین . تەنیا ئەمیان لە هیچ نوسخەیەکدا نەبوو . زۆر سوپاسی ئەکەین . هەندیٚ هۆی تەکنیکی لەم لاپەرەیەدا چەسپاندی .

(٦١)[1]

١ - باعیسی کەیفو سروری من شەرابو بادەیە
مایەی ژینو حەیاتم ساقی پێکی[2] سادەیە

٢ - ئەشکی چاوی من شەرابە، قەلبی زارم وەك کەباب
فەرموو تەشریف بێنە جانا بەزمەکەت ئامادەیە

٣ - نایەوێ ئەسڵەن ڕەفیقی من نیگاری نازەنین
من فەقیرو ڕووتو قووتم، ئەو نەوەی شازادەیە

٤ - خوێنی سیاوەحشە بەقوربان ماچی لێوی ئاڵی تۆ
چی بو تا کەی نابڕێتۆ ڕۆحەکەم ئەم مادەیە

٥ - هێندە عاجز بوو لە من ئەو شۆخە ڕووی گێڕایەوە
بوو بە هاوڕازی ڕەقیب ئێشم گەیشتە ڕادەیە

٦ - گیانەکەم قوربانی تۆ بم[3] تۆ بە شمشێری بڕۆت
بیکوژە (ئەحمەد) ئەگەرچی مردنی بێ‌وادەیە

---

(١) - لە دیوانە چاپکراوەکاندا تەنیا دێڕی یەکەمو دووەمو شەشەمی ئەم پارچەیە هەیە.
(٢) - ساقیەکی
(٣) - ع. گ : تۆ بێ سا بە شمشێری.

١ - سروور : خوشی . شادی. پێك : پیاڵەی، جامی شەراب
٢ - قەلب : دڵ.
٤ - سیاوەش کوڕی کەیکاوسو باوکی کەیخوسرەوە. کوژرانی بووە بەهۆی شەڕێکی گەورە لەنێوان ئێرانو توورانا . نابڕێتۆ : نابڕێتەوە.

١ – سەیری ئەم بەختی ڕەش و نەحسە چ ناهەموارە
یاری چەن ساڵەمە[1] ئیستاکە لە من بێزارە

٢ – خۆم فیدای نێرگسی شەهلا ئەکەم ئێستا شەوو ڕۆژ
چونکە وەك دیدەیی ئەو یاری منە بیمارە

٣ – هەر گوریزانە لە من دەستی ڕەقیبێ ئەگرێ[2]
ئەی خوا دولبەری من بۆچی ئەوەند غەددارە[3]

٤ – بەم سەرسەری بو سەری پیری یەوە جێگەیی من مەیکەدەیە
سەیری ئەم عاشقە چەند سەرسەری و بێعارە

٥ – حەقیەتی عاشقی بێچارە لە دین وەرچەرخێ[4]
چونکە ئەو پەرچەمە پڕپێچە ئەڵێی زونارە

٦ – زوڵم و جەوری وەکو زوححاکە خەریکی قەتڵە
حەڵقەیی زوڵفی لەپێش چاوم ئەڵێی ڕەشمارە

٧ – شێری نەر ئێستە ئەسیری دەسی ڕێوی حیزە[5]
ئیشی ئەم چەرخە تەماشاکە چ کەچڕەفتارە

٨ – ملی کەر پڕ لە زەڕو زێوەرە ئەسپی نەژدی
لەڕو لاوازو لەجەر کەوتووە وا زامارە

٩ – بە سەری تۆ قەسەم ئەی یاری دڵئازاری من
قیسمەتی من هەموو هەر دەردی دڵ و ئازارە

١٠ – بتکوژێ، بتبڕێ[6] ئەو شۆخە دەخیلم عاشق
زویر مەبە هەرچی بکا ساحێبە خۆی موختارە

١١ – مەنعی (ئەحمەد) مەکە زاهید کە هەمیشە مەستە
عەفوی ئەو ڕۆژی جەزا سەهلە خوا غەففارە

(١) — ع : ساڵەکەم
(٢) — ن : دەگرێ
(٣) — ن : عەیارە
(٤) — ع : وەربگەڕێ
(٥) — ع : ئەسیرە بەدەس ڕێوی یەوە .
(٦) — ع : نیری

٣ — گوریزانە : هەڵاتووە . ڕاکردووە .
٤ — مەیکەدە : مەیخانە .
٨ — زێوەر : زینەت . شتێ کە بۆ جوانی دەکرێ بە خۆدا .

١ – له پەنجەی بگرە خوێنی جەرگی من هەر بۆ حەنا چاکە[١]
لەبۆ[٢] تەسکینی قەلبی زاری من[٣] لونفێکی وا چاکە

٢ – فیدات بم تۆ کە ئێستا بوویت بە هەمرازی[٤] ڕەقیبانت
ئیتر بۆ ئێمە دایم نالەوو شۆرو نەوا چاکە

٣ – وتم قوربانی تۆ بم لادە زولفی خۆت لەسەر ڕوخسار[٥]
وتی بۆ پاسەوانی گەنجی وا هەر[٦] ئەژدەها چاکە

٤ – بە ئومێدی ئەوەی جانا[٧] کە بۆنی زولفی تۆی لێ بێ[٨]
سەرو ماڵم بکەم قوربانی ڕێی بادی سەبا چاکە

٥ – وتم من ڕۆحی خۆم قوربانی ڕووی تۆکرد دەسا ڕەحمێ
وتی نازانی تۆ پەروانە بۆ دەوری چرا چاکە

٦ – زەمانە چونکە خۆی ئەسلەن بەقای[٩] بۆ کەس نی‌یە تاسەر
تەماشاکەن هەمیشە بۆ کەسانی بێ‌وەفا چاکە

٧ – لە وەزعی چەرخی دوونپەروەر مەبە تۆ عاجز ئەی (ئەحمەد)
کە چەن ڕۆژێ لە[١٠] بۆ ئەشخاسی سپڵەو[١١] بێحەیا چاکە

---

(١) – ع : جەرگی زارم وەك خەنە چاکە . (٢) – ع : کە . (٣) – ز ، زارەکەم .
(٤) – ع : هاوڕازی (٥) – ع : ڕووت (٦) – ع : حوسنم (٧) – ع : گیانە
(٨) – ن : لێ‌دێ (٩) – ن : ئەسڵەن وەفای (١٠) – ع : ڕۆژێکە
ع : بێنێ ع : هەرگیز وەفای (١١) – ن : سفلە

١ – حەنا : خەنە
٣ – گەنج : گەنجینە . ئەژدەها ، مار .

١ - خوا چبکم لە دەس جەورو جەفای ئەو شۆخە بێباکە
چ دڵ ڕەنجێنو غەددارە ، چ مەحبوبێکی سەففاکە

٢ - وتم بەو تیغی ئەبرۆتە دڵم لەتلەت بووە قوربان[1]
کەچی فەرمووی ئەگەر بیشتکوژم تۆ هەر بڵێ چاکە

٣ - لە عەشقی خووبڕوویان مەنعی من هەرگیز مەکە واعیز[2]
بە دەستی خۆم نیێە بەخوا ئەمە دەردێکی زگماکە

٤ - بەڵێ بازاری دەهرە وا یەکێ سۆفی یەکێ شێخە
یەکێ جێگەی خەراباتە ، یەکێ بێهۆشی تریاکە

٥ - بەسەر شانا کە وەختێ ڕادەکێشێ زوڵفی پڕچینی[3]
لەپێش چاوی منی سەودازەدە وەك ماری زوححاکە

٦ - دڵم دەرهاتو ئەو دڵدارە بێڕەحمە نەهات ئەمشەو
چ بەختێکی ڕەشو نەحسم هەیە توخوا تەماشاکە

٧ - لە ڕۆژی حەشر ئەگەر خوێنم لە تۆ داوا بکەن جانا[4]
فیدای ئەو لێوە بم[5] شاهید نیێە لەو جورمە[6] حاشاکە

٨ - لە دنیادا ڕەفیقی پیاوی کەر هەرگیز مەکە (ئەحمەد)
لە دەست ئینسانی جاهیل[7] تا قیامەت پڕ بە پێ ڕاکە

---

(١) — ع : گیانە (٢) - ع : زاهید (٣) - ع : چین‌چینی
(٤) — ع : لە تۆ داوائەکەن جانا (٥) - ع : چاوەبم (٦) - ن . ئو : وەجهە
(٧) — ع : ئەحمەق

١ — سەففاك (سفاك) : خوێن‌ڕێژ
٣ — خووبڕوویان : ڕووچاکان . ڕووپاکان . جوانان
٤ — خەرابات : مەیخانە . تریاك : ئەفیون
٧ — جورم : گوناه
٨ — جاهیل : نەزان

١ – تۆ کە یارم بی ئیتر غیلمانو حوورم بۆ چی‌یە
روو ئەگەر دەرخەی تەجەللای کێوی توورم بۆ چی‌یە

٢ – نالەیی سینەم وەکو نەی ، سەر وەکوو سەنتوورە بۆت
من بە غەم شادم ئیتر کەیفو سروورم بۆ چی‌یە

٣ – گەر خوا ییکا موتالای موسحەفی رووی تۆ بکەم
دولبەرا ئینجیلو تەوراتو زەبوورم بۆ چی‌یە

٤ – گەردنی سافت لەپێش چاوم ئەگەر بێ جیلوە کا
کافی‌یە بۆ من ئیتر میناو بلوورم بۆ چی‌یە

٥ – بێ وجوودی تۆ لەلام وەك دۆزەخە باخی جینان [1]
گەر نەبێ تەشریفی تۆ من شارەزوورم بۆ چی‌یە

٦ – چی ئەبێ جارێ بلێی تۆ بەو رەقیبەت دولبەرا [2]
لاچۆ سەگباب بەسیەنی کەلبی عەقوورم بۆ چی‌یە

٧ – سەیری‌کەن یارم کە من لەم شارە رۆییم پێم‌ئەلێت [3]
تۆ بەسەر چوویت تێپەریت من یاری دوورم بۆ چی‌یە

٨ – قامەتت بۆ من وەکو رۆژی قیامە چاوەکەم [4]
(ئەحمەد) ئیتر حەشرو نەشرو نەفخی سوورم بۆ چی‌یە

(١) – ع : بەهەشت (٢) – ع : چاوەکەم (٣) – ع : ئەلێ (٤) – ع : گیانەکەم

١ – غیلمانو حوور : کوڕو کچی فریشتەی بەهەشت .
٢ – تەجەللای کێوی توور (طور) : دەرکەوتنی ئاگری خوایی لە کێوی توور . ئەمە ئیشارەتە بۆ ئەو حیکایەتەی مووسا کە لە کتێبە پیرۆزەکاندا باسکراوەو لە ئەدەبی تەسەووفدا زۆر ئەوترێتەوە .
٢ – سینە : سنگ . نەی و سەنتوور : دوو ئامێری مۆسیقان
٣ – موتالا (مطالعة) : خوێندنەوە
٥ – جینان : بەهەشت
٦ – کەلبی عەقوور : سەگی گازگر .
٨ – نەفخی سوور (نفخ الصور) : فوو بەکەڕەنادا کردن لە رۆژی قیامەتدا .

١ - شەمسی خاوەر بەدری پڕ، یا ڕوومەتی گوڵنارتە
لەعلە یا یاقوونی تەڕ یا لێوی گەوهەربارتە
٢ - نوورو زوڵمەت پێکەوەن توخوا نیگارا پێم بڵێ
یا مەگەر کوڵمی لەتیفو زوڵفی عەنبەر وارتە[1]
٣ - دەنگی عوودو تارە یا ناڵەی نەیی[2] دڵ کونکونە
یا وەکو ناڵەو[3] فوغانی عاشقی غەمبارتە
٤ - ئاگرت بەردایە جەرگی عالەمی ئیسلام چی یە[4]
تۆ مەگەر هیندووی کەوا ئاتەشپەرستی[5] کارتە
٥ - چاوی مەخموورت کە هەڵئەبری بە سەد ئەفسوونو ناز
عالەمێ جانا[6] پەشێوی نێرگسی بیمارتە
٦ - وەختی لوتفو ڕەحمە ئێستا دەرحەقی عوششاقی خۆت
فرسەتە سادەی زەمانی گەرمی یی بازارتە
٧ - پێی وتم بۆ چاوی تۆ عەینی[7] جەواهیر سورمەیە
تۆزی ئەم ڕێگەی منە چونکە گوزەرگەی[8] یارتە
٨ - حەقتە تۆ جانا[9] کە داوای مەسلەکی زوححاك ئەکەی
شاهیدی ئەم ئیدیعانە[10] زوڵفی وەك ڕەشمارتە
٩ - گاهێ گەر ئیسلامو گاهێ کافرم مەنعم مەکە
گشت خەتای میحرابی ئەبرۆی[11] پەرچەمی زونارتە
١٠ - موشکیلە دەستکەوێ ڕۆژێ نیگاری بێ ڕەقیب
شێتی تۆ (ئەحمەد) تەماعی غونچەیی بێ خارتە

---

(١) - ز : بارتە
(٢) - ز : یا ناڵەیی دڵ
(٣) - ن . ئو : ناڵەی
(٤) - ع . ز : ئیسلامەوە

(٥) — ع . ز . ئاگرپەرستی
(٦) — ع : گیانە
(٧) — ع : هەروەك
(٨) — ع : گوزەرگای
(٩) — ع : گیانە کە داوای موڵکی زوححاکی بکەی
(١٠) — ع : ئیددیعایەت .
(١١) — ع : ئەبرۆ

— نوور و زولمەت : تاریکی و ڕووناکی

— هیندوو : هیندستانی . دەستەیەکن لە هیندی ، بە موسوڵمانەکانیان ناووترێ هیندوو .
ئاتەشپەرست : ئاگرپەرست .

(٦٧)[١]

١ - قووتی دڵم[٢] بە ماچی دەمو لێوی ئاڵتە
ژینم بە مەدحی غەمزەیی دوو چاوی کاڵتە

٢ - سبحەینێ[٣] زوو لە مەشریقەوە رۆژ کە دێتەدەر
رەنگە بڵێم کە شوبهی[٤] شوعاعی جەمالتە

٣ - فەرمووی بەسە دە بیرەوە بەسیە ناکۆکی
بۆ وەسڵی من بە سۆزی دەروون ناڵەناڵتە

٤ - هەرکەس کە عاشقی من[٥] ئەبێ چاری مردنە
ئەی شێتە تۆ خەیاڵی شتێکی مەحاڵتە

٥ - نایدەم بە تاجی خوسرەوی ئەو دەرکو قاپی یە
جارجار کە گوێم لە جوێنو قسەی توندو[٦] تاڵتە

٦ - یار تینووە بە خوێنو لە تەگبیری قەتڵی یە[٧]
(ئەحمەد) ئەوەندە شێتە خەیاڵی ویسالتە

---

(١) - لە نوسخەی (ز)دا نووسراوە کە ئەم پارچەیەی لە کەشکۆڵدا بە خەتی شاعیر دیوە .
(٢) - ز : دەمم
(٣) - ز : سبەینێ
(٤) - ز : شەبەهی
(٥) - ن . ز : عاشق من
(٦) - ئو : تونگ
(٧) - ز : یار تینووە بە خوێنی لە تەگبیری قەتڵ نی یە

١ - قووت : خۆراك .
٢ - شوعاع : تیشك .
٦ - واتە یار ئەوەندە رقی لە تۆیەو بە خوێنی سەری تۆ تینووەو تەگبیری کوشتنی تۆ ئەکات . کەچی تۆ
هێندە شێتی خەیاڵی پێگەیشتن وا لەسەرتا .

١ – دوو دیده‌یی مه‌خموورت غاره‌تگه‌ری[١] ئیمانه
بۆ زوڵفی په‌ریشانت حاڵم چ په‌ریشانه

٢ – بۆ عاشقی بێچاره‌ت وه‌ك ڕۆژی حه‌شر وایه
گه‌ر بێت‌و ده‌می ده‌رخه‌ی ئه‌و سوبحی[٢] گریبانه

٣ – وه‌ك خاكی ڕه‌هت جاڕا كه‌وتووم له سه‌ری ڕێگه‌ت[٣]
شایه‌د كه به سه‌رما بێت ئه‌و گه‌ردشی دامانه

٤ – ئه‌م سه‌رمه له مه‌یدانه گۆی‌بازی‌یه ئه‌ی دولبه‌ر
چونكه كه سه‌ری زوڵفت وه‌ك حه‌لقه‌یی چه‌وگانه[٤]

٥ – هه‌رچه‌نده وجوودی من سووتاوی غه‌می تۆیه
ماچی له‌بی ڕه‌نگینت[٥] بۆ من وه‌كو ده‌رمانه

٦ – دایم له غه‌می باڵات دوو دیده‌یی خونبارم[٦]
نمناكه فیدای تۆ بم هه‌ر پیشه‌یی گریانه

٧ – تۆ پادشه‌هی حوسنی ئه‌ی ئافه‌تی جان‌و[٧] دڵ
عاشق وه‌كو مه‌ملووكت ئاماده‌یی فه‌رمانه

٨ – فه‌رمووی به من ئه‌ی (ئه‌حمه‌د) حازر به له بۆ كوشتن
ئازاد به له ده‌ردو غه‌م وا مه‌وسیمی قوربانه

ع : تالآنكه‌ری (٢) – ع : چاكی (٣) – ع : وه‌ك خاكی سه‌ری ڕێگا كه‌وتووم منی بێچاره (٤) – ع : گۆچانه (٥) – ع : ده‌می شیرینت (٦) – ع : خوێنبارم ع : جادو

گریبان : یه‌خه‌ی كراس
ڕه‌ه : ڕێگا . گه‌ردشی دامان :
گۆی بازی : تۆپی یاری . چه‌وگان : گۆچان
نمناك : ته‌ڕ ٧ – پادشه‌هی حوسن : پاشای جوانی . مه‌ملووك : به‌نده . كوێله
مه‌وسیم : كات ، وه‌رز

١ - به میراتی له دڵمۆ داغی ڕەش بۆلاله جێماوه
که وەقتێ سەوز ئەبێ(١) ئەو بۆیە وا ناوجەرگی سووتاوه

٢ - بەسۆزو ناڵه دەنگی بولبولێ(٢) من دێنه گوێم ئەمشەو
مەزەنه شیوەنی بۆ عاشقێکی تازه کوژراوه

٣ - وتی شێتی که باڵای من ببێ تۆ سەیری عەرعەر کەی
له جێی بێ زوڵفی من بێ بۆچی تۆ چاوت له لاولاوه

٤ - فیدای ئەو زوڵفه بم وەك سونبولی تەر سەر هەتا پێی تۆ
له دەوری قامەتی سەروت به پێچو حەڵقه ئاڵاوه

٥ - سبەینێ چوویە باغو خاڵی ڕووی تۆی دی خەجاڵەت ما
وەنەوشە بۆیە ملکەچ ئیستە وا مەحزوونو داماوه

٦ - چلۆن تەبری دڵم ڕزگار ئەبێ جانا له دەستی تۆ
که خاڵت دانەیەو حەڵقەی ئەسیری زوڵفت وەك(٣) داوه

٧ - تەمەننام کرد که ماچێ تو کەرەم فەرمووی به بەندەی خۆت
وتی بێدەنگ به نابینی ڕەقیب لەولاوه وەستاوه

٨ - وتم تا کەی له حەق من چاوەکەم تۆ بێوەفاو مەیلی
وتی نازانی (ئەحمەد) ئێستەکه بێمروەتی باوه

---

(١) - ئو : سەوزه بێ
(٢) - ز : بولبولی
(٣) - ن . ئو : وەکو

٢ - مەزەنه (مظنة) : مەزنده ، ڕەنگه ، وا بیرئەکرێتەوه
٧ - تەمەننامکرد : ئاواتم خواست

(٧٠)

١ – شیفای دەردی دڵە ماچی دەمی وەك شانی هەنگوینە
بە عیشوە پێکەنینی ئەو نیگارە باعیسی ژینە

٢ – کە دیویە ئەو غەزالە ئێستە بەرگی شینی پۆشیوە
ئەمە چەن وەختە بۆیە ئاسمانیش بەرگی وا شینە

٣ – لە دڵما نەقشی ناوی تۆ لە دیدەم بەژنو باڵاکەت
کە دیم ئەو ڕەسمو تەسویرە چ ئیحتیاجم بە بینینە

٤ – خوا سەد شوکری تۆ دایم کە ئەو دڵدارە بێ ڕەحمە
بە خوێنی ئاڵی جەرگم دەستو پێی ئێستاکە نەخشینە

٥ – سەری زوڵفی وەکو سونبول دو دیدەی نێرگسی شەهلا
دوو کوڵمی بەرگی گوڵ ئەلحەق نیگارێکی بە تەمکینە

٦ – نموونەی عەشقی من بوو ئێستە وا مەشهووری دنیایە
ئەڵێن فەرهادی کۆکەن کوشتەیی موژگانی شیرینە

٧ – بنازم ، سونبولی زوڵفت کە ئاڵاوە بە باڵاتا
لە سەر تا پێ هەموو هەر حەڵقە حەڵقەو چەمبەرو چینە

٨ – خەیاڵی وایە مەشق ناڵەوو گریانی عاشق کا
کە هەوری نەوبەهاران بۆیە وا مایل بە بارینە

٩ – هەمیشە لوتفی یار دەرحەق ڕەقیبانەو بەڵام بۆ من
قسەی خۆشی جنێوو حیددەتو بێ لوتفی یو قینە

١٠ – لە دووریی ڕووی گوڵی تۆ بولبولی دڵ ئێستە ئەیبینی
لە سینەی شەرحە شەرحەمدا خەریکی شینو ناڵینە

١١ – لە ڕۆژی حەشردا جێی جەننەتە (ئەحمەد) کە کوژراوی
دەسو تیرو کەوانی دولبەری بێ میهرو ئایینە

١ - **شیفا** : چابوونەوە .

٢ - **غەزال** : ئاسك .

٥ - **بەتەمكینە** : بەتوانایە ، دەسەڵاتدارە .

٦ - **کۆکەن** : کۆمەڵکەن ، کێوهەڵکەن .

٧ - **چەمبەر** : حەڵقە ، جوغز (دائیرە) ، ئێسقانی ژووروی سنگ (ترقوة)

٩ - **حیددەت** (حدة) : تیژی .

١٠ - **شەرحە شەرحە** : پارچە پارچە

١١ - **بێ میهر** : نادۆست ، بێ خۆشەویستی ، بێ وەفا

١ — دێته گوێم دەنگێ بە سۆزو شیوەنو گریانەوە
نالەیی دڵمە لە حەسرەت خاکی کوردوستانەوە

٢ — لانەوازو بێکەس‌و مەزلوومن ئێستە قەومی کورد
گا بە دەستی تورکەکان‌و گا بە دەس ئێرانەوە

٣ — ئیسمی ویجدان‌و عەدالەت بێ‌موسەممایەو درۆ
بۆ سیاسەت ئەم قسە کەوتۆتە سەر لێوانەوە

٤ — ڕاستە گەر ئیسمی عەدالەت بۆچی منداڵانی کورد
ویڵ‌و سەرگەردان بسووڕێنۆ بە سەر کێوانەوە

٥ — هێندە حیزە بەختی کورد بۆ کوشتن‌و تالانیان
کۆمەڵێ هاتوون بە سواریی(...........)

٦ — حاڵی کورد ئێستا لە بەینی تورک‌و ئێران‌و(.....)
بێچوە تەیرە کەوتووەتە داوی منداڵانەوە[1]

٧ — ئەم قەراری عوسبە وا خەڵقی ئەڵێن بۆ کورد ئەبێ
هەر قسەی ڕوونەو قسە ناچێتە ناو گیرفانەوە

٨ — ئەمڕۆ با وا بێ بەڵام ڕۆژێ ئەبێ ئەولادی کورد
دێنەوە مەیدان بە عیلم‌و سنعەت‌و عیرفانەوە

٩ — نەوجوانانی وەتەن تەوحید ئەکەن ئەم میللەتە
هەر لە کرماشان هەتا ورمێ‌و سنەو بۆکانەوە

١٠ — ڕێك ئەخەن وەزعی بەتی[2] وان‌و جزیرەو باشقەلا[3]
عەقرەوو زاخۆ دەبەستن ڕێك بەقەد بۆتانەوە

١١ — خانەقین‌و مەندەلی ، خاکی لورستان یەك بە یەك[4]
وەك وەسا ئەدروون بە باڵای مەنتیقەی بابانەوە

١٢ — لەشکرێکی مونتەزەم بۆ سەندنی حەق ڕێك ئەخەن
جوان‌و ڕازاوە بە تۆپی لاکەلی ئەڵمانەوە

١٣ – بەچکە شێرانی عەشایر بۆ ڕاوی دوشمنان
هەروەکو ڕۆستەم ئەکەونە هات‌وچۆو جەولانەوە

١٤ – پاش ڕاوی موددەعی دەس‌پێ‌ئەکەن تەعمیری مۆڵك[٥]
ڕێگەیی ئاسن ئەچێتە شاخی هەورامانەوە

١٥ – کێوو کەژ گشتی ئەبێتە باغ‌و جادەو قەیسەری[٦]
بۆ تەماشای دەستە دەستە دێن لە ئینگلستانەوە[٧]

١٦ – لادە (ئەحمەد) تۆ لە باسی میللەت‌و سا پێی بڵێ
تاکو ساقی زوو بدا بادە بەدەم مەستانەوە

١٧ – پێی بڵێ بەو ساقی‌یە ، بەو حوسن‌و نازو[٨] دولبەری
داغی خۆی ناوە بە جەرگی یۆسفی کەنعانەوە

١٨ – بێتە جیلوە تا بە یادی پاشەڕۆژی قەومی کورد
زەمزەمەو شادی بخاتە مەجلیسی ڕەندانەوە

١٩ – ئەم دڵی[٩] زامارمە تاوێ لە غەم فاریغ ببێ
بسرەوێ یەکدەم لە ناڵەو شین‌و ڕۆر پێوانەوە

---

(١) – لە دەستخەتەکەی خۆیدا ئەم دێڕە نەبوو
(٢) – ز : جەمعیەتی
(٣) – ن : جزیرە سەربەسەر
(٤) – ز : مەندەلی‌و گۆران‌و لوڕڕو باجەلاّن
(٥) – ز : خاکی وەتەن تەعمیر ئەکەن
(٦) – ن : باغ‌و قەسری گەوهەرین
(٧) – ز : ئەمریکانەوە
(٨) – ن : نازی
(٩) – ن : دڵەی

٢ – لانەواز : دەربەدەر ، چەند سەدە کوردستان لەنێوان دوو دەوڵەتی عوسمانی و ئێراندا بەشکرابوو .
٣ – ئیسم : ناو . موسەمما (مسما) : ناو لێنراو.
٤ – بسوورێنو : بسوورێنەوە .
٧ – عصبة الامم : رێکخراوەیەکی سیاسی نێودەوڵەتان بوو پاش جەنگی یەکەمی جیهان دامەزرا ، کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانی ئێستا جێی گرتەوە .
٩ – تەوحید ئەکەن : یەك ئەخەن .
١٠ – وەزعیەتی : باری ، حاڵی
١١ – وەسا : وەستا
١٢ – مونتەزەم : رێکوپێك
١٤ – تەعمیر : ئاوەدانکرانەوە
١٨ – رەندان : چاکان ، زیرەکان ، چاپوکان

١ - بەهارە ئەمرو ، وا کێوو بیابان گشتی رەنگینە
هەموو فەرشی چەمەن ئیستە[١] لە دیبائی رەیاحینە
٢ - گوڵە ، گوڵباغە ، سەوڵە ، نێرگسە ، شمشادی بوستانە
وەنەوشەو شەستپەڕو گوڵ ئانەشینو[٢] سەروو نەسرینە
٣ - هەمووکەس دەستی یاری خۆی لەناو دەستا لە گوڵزارا
بە دەنگی بەربوتو چەنگو خەریکی بادە نۆشینە
٤ - بەغەیرەز من نەبێ ئەمرۆ لە گۆشەی حوجرەیێ تاریك
هەمیشە دەستە ئەژنۆمو بەشەم[٣] گریانو هەم شینە
٥ - گرفتارم بە دەردی عەشقی دڵداری کەوا[٤] ئەمرۆ
بە خوێنی عاشقان دایم بەری پێی سوورو رەنگینە
٦ - لە عەشقی یاری غەدداری دڵ ئازارم[٥] هەموو ئانێ
روخم[٦] زەردو سەرم گێژو دڵیشم ماتو غەمگینە
٧ - دڵم بۆ باغی رووی ئەو بولبول ئاسا زۆر پەشێو حاڵە
رەهی مەسدوودە[٧] چونکە زولفەکانی میسلی[٨] پەرژینە
٨ - لەبۆ سەیدی دڵی عاشق هەمیشە رشتەیێ زوڵفی
شکەنجو پێچو تابو حەڵقە حەڵقەو پر خەمو چینە
٩ - ئەمن ئەمڕۆ لە عەشقا جێ نشینی تەختی[٩] فەرهادم
نیگاری نازەنینیشم لەسەر رەفتاری شیرینە
١٠ - ئەگەرچی تۆ نەخۆشو زارو بیماری ئەما[١٠] (ئەحمەد)
لە لەعلی لێوی یار ماچێ لە بۆ ئەم دەردە تەسکینە

(١) - ز : بەکسەر

(٢) - ز : گولاڵە

(٣) - ز : پەشمم

(٤) - ن . لو : دلدارێکی وا

(٥) - ز : غەمدارو دڵئازارم

(٦) - ن . لو : ڕەنگم

(٧) - ز : کە ڕێم گیراوە

(٨) - ن . لو : عەینی

(٩) - ز : بەختی

(١٠) - ز : بەڵام

١ - فەرش : ڕاپەخ : دیبا : ئاوریشم .

ڕەیاحین : کۆی (ڕێحان)ە . هەموو گیایەکی سەوز . بە ڕووەکی (ڕێحان)یش ئەڵێن .

٣ - بەربوت (بربوط) ، چەنگ : دوو ئامێری مۆسیقان .

٦ - ڕووخ ، رۆخ : ڕوو

٧ - ڕەهی مەسدوودە : ڕێگەی گیراوە .

٨ - سەید (صید) : ڕاو ، شکار ، نێچیر (ك . ل)

١ – ڕەفیقان ئەم دڵەم ئەمشەو عەجەب حاڵی پەرێشانە
وەکو بولبول لە عەشقی گوڵ خەریکی شینو گریانە
٢ – ئەوەند گەوهەر لە دوو چاوم ئەبارێنم لە هیجرانا
نیگار داوێنی من ئەمڕۆ وەکو دەریایی عوممانە
٣ – ئەگەر یار ڕوو دەپۆشێ حەق بەدەستیە[1] چونکە مەعلوومە
پەری دایم لە بەرچاوی هەموو مەخلوقێ پەنهانە
٤ – تلووعی خۆر ئەکا زاهیر کە گۆشەی نیمتەنی[2] لادا
وڵات ڕووناك ئەکا هێشتا ئەڵێی سوبحی گریبانە
٥ – لە نەشئەی بادەوە وەختێ سەری کوڵمی ئەکا عارەق
بیعەینی[3] ئەو دەڵێی بەرگی گوڵە[4] ئەو ئاوی بارانە
٦ – ئەگەرچی دڵ بە تیری عەشقی تۆ زامارو مەجرووحە[5]
فیدات بم خەندەیی لێوت لەبۆ ئەو دەردە دەرمانە
٧ – دەخیلم لەیلەکەی ئەسڵم بکە ڕەحمێ بە حاڵاتم
کە ئەم عاشقتە وەك مەجنوون جێگای کێوو بیابانە[6]
٨ – بە ناری ڕوومەتی ئەو شۆخە جەرگو دڵ کە سووتاوە
مەکەن مەنعم کە من پەروانەم ئەو شەمعی شەبوستانە
٩ – بەفیتنەی ئەو ڕەقیبەت من لە بەزمت دەرمەکە قوربان
مەبە ئیخفال بە وەسواسەی ڕەقیب هاودینی شەیتانە
١٠ – وەرە با بچینە ناو گوڵزارو جانا چەند قەدەح نۆش کەین
بەهارە وا لە گشت لایەك سەدای مورغی خوش ئەلحانە
١١ – لە عەشقی ڕوویی گوڵئاسات[7] هەموودەم (ئەحمەد) ئەی دولبەر
بە بانگی بەرز ئەناڵێنێ وەکوو بولبول غەزەلخوانە

(١) - ز : ئەگەر یار ڕووی بپۆشێ حەقی بەدەستە
(٢) - ز : چادری .
(٣) - ز : بە .
(٤) - ز : گوڵەو
(٥) - لە نوسخەی (ز)دا تا ئێرە نووسراوە. (ن) لەوی وەرگرتووەو دێڕەکانیتری کردووە بە پارچەیەکی جیاواز .
(٦) - ن : ئەوا ویڵی بیابانە
(٧) - ن : گوڵی ئێستا

٢ - هیجران : دووری
٣ - مەعلوومە : دیارە ، زانراوە . پەنهان : نادیار ، نهێنی .
٤ - تلووعی خوَر : ڕۆژهەڵاتن . نیمتەن : نیوەلەش ، پارچە جلێکە .
١٠ - قەدەح : پیالە . موزع : باڵندە .

١ — دڵی [١] وەك هوزاری حەزینی من شەوو ڕۆژ بە ئاەو ناڵەیە
بە ئومێدی چاوی مەستی تۆ، بەنەمای مەی‌و پیاڵەیە
٢ — لە غەم‌و فیراقی قامەنت، لە دوو چاوی پڕ لە خوێنی من
کە بەخور هجووم ئەکا سروشك وەکو ئاوی کانی نەواڵەیە
٣ — بە نیگاەو غەمزەیی دولبەرم کە ئەڵێ غەزالی خەواڵووە
سەبەب چی‌یە بە ڕۆژو شەو کە ڕەفیقی ئەو گەماڵەیە
٤ — مەهی ئەوجی نازو نیعمەتە شەهی مولکی عیززو شەوکەتە [٢]
خەتی دەستی کاتبی قودرەتە [٣]، خەتی عاریزی قەباڵەیە [٤]
٥ — وەرە سەیری باخی ڕوومەتی، وەرە سەیری گوڵشەنی قودرەتی
قەدو قامەتی وەکو نەی‌شەکەر، بە نازکی گوڵە ژاڵەیە [٥]
٦ — دڵی (ئەحمەد)و من [٦] بێ‌نیشان، سەرو ماڵی عالەمی ئینس‌و جان
بە فیدایی ئەو خەت‌و خاڵەیە، بە فیدایی ئەو خەت‌و خاڵەیە

---

(١) — ئو : دڵ
(٢) — ز : بە ئەوجی نازو نیعمەتە شەهی مولك‌و عیززەت‌و شەوکەتە
(٣) — ز : کاتب تورەتە . (٤) - ئو : ز : کە قەواڵەیە (٥) — ز : لەبی نازکی گوژاڵەیە
(٦) — ن : فەنی

١ — هوزار : بولبول . حەزین : خەبار
٢ — فیراق : دووری . لە یەك جیابوونەوە. هجووم ئەکا : هێرش ئەبا : نەواڵە : شوێنێکی نزمە لەناو کۆمەڵە بەرزی‌و هەردێکدا . گەماڵ : سەگی گەورە .
٤ — ئەوج : لووتکە ، ترووپك . عیز (عز) : ناز . شەوکەت : لە کوردیدا بەمانای شۆخی‌و بەرزی دێت . کاتب : نووسەر . قودرەت : توانا (لێرەدا کاتبی قودرەت مەبەس خوداوەندە) . عاریز (عارض) : چارە ، ڕوخسار . گۆنا . قەباڵە : سەنەد
٥ — نەی‌شەکەر : قامیشی شەکر . لەب : لێو ٦ - ئینس‌و جان : ئینسان‌و جنۆکە

تێبینی : شاعیر بە خەتی خۆی ئەم پارچەیەی بەم‌چەشنە نووسیوەتەوەو لەژێریا نووسیوویەتی : (متفاعلا ، متفاعلا ، متفاعلا) .

١ — له حەسرەت لێوی لەعلت ئەشکی چاوم ئێستە گوڵڕەنگە
بە یادی چاوی مەستت دڵ هەمیشە مایلی بەنگە

٢ — تەماشاکە کە دێمە باسی تەعریفی دەمت جانا
شوکور هەرزان ئەکا شیعرم ئەگەرچی قافیە تەنگە

٣ — بە سورمە ئاوی داوە ئەو نیگارە خەنجەری ئەبرۆی
شەهیدی غەمزەیی خوێنڕێژی بۆیە ماتو بێدەنگە

٤ — هەزار هاوارو داد ناگانە گوێی ، تەئسیری لێ ناکا
دڵی ئەو شۆخە بێڕەحمە لەراستی من وەکو سەنگە

٥ — لەوەی خەڵکی ئەڵێن پێم عاشقو ڕیسوای تیبە پەروام
نەسیبی عاشقی بێچارە دایم لۆمەوو نەنگە

٦ — موسەللەح بوو بە شمشێری برۆو پەیکانی مورگانی
موحەققەق تورکی مەستی چاوی یارم مایلی جەنگە

٧ — بنازم[1] چەندە خۆشە تەعزیەی عاشق لەسەر قەبری
لە جێی شیوەن ، زرەی فنجانو دەنگی بەربوتو چەنگە

٨ — دەخیلم بیرە سەیری مەجلیسی ڕەندان دەمێ زاهید
تەماشاکە سەفایە ، سەیرە ، بەزمە ، ڕەزمە ، ئاهەنگە

٩ — تەواو نابێ بە (ئەحمەد) ئەی کەمالی مەدحی رووی دولبەر
لە عەرسەی وەسفی یارا پێی خەیاڵم ئێستەکە لەنگە

---

(١) — ئو : بەنازم

١ – **مایل** : ئارەزووکەر . **بەنگ**: حەشیشە .
٢ – **شوکور** : سوپاس .
٣ – **سورمە** : کل .
٤ – **تەئسیری لێ ناکا** : **کاری تێ ناکا**. سەنگ : بەرد ، کەڤر .
٥ – **نی یە پەروام**: باکم نی یە
٦ – **موسەللەح بوو**: **چەکدار بوو** ، خۆی چەکدار کرد .
پەیکان : نووکی رم . **موژگان** : **برژانگ**. موحەققەق : ڕاست ، دڵنیا . **تورك** : **شۆخ و جوان** .
٧ – **تەعزیە** : پرسە ، **دڵدانەوە**
٨ – **ڕەند** : پیاو چاك ، **بەخشندە** ، ئازا . دەمێ : کاتێ . زاهید : ئەوەی **تەرکی دنیای کردووە** .
٩ – **کەمالی** : عەلی کەمال **باپیر ئاغای شاعیر**. عەرسە : مەیدان ، گۆرەپان .

١ - (بانگی کوردستان)ە وا دنیای ئیحیا کردەوە
زامی قەلبی کوردی بێچارەی مداوا کردەوە
٢ - باعیسی پێشکەوتنی ئەم قەومەیە ئەو مەتبەعە
ئەلحەق ئەمڕۆ خاکی کوردستانی زێبا کردەوە
٣ - سەد شوکور وا لەشکری عیرفانو عیلمو عاقڵی
شاری پڕشۆری جەهالەتیان کە یەغما کردەوە
٤ - لایەقی تەحسینو فەخری قەومی کوردە چونکە وا
ئەم جەریدە پیرو فەرتووتیشی بەرنا کردەوە
٥ - بانگ و هاوارێکی بەرزە بانگی کوردستان ئەکا
مێشکی دنیای پڕ لە دەنگ و شۆڕو غەوغا کردەوە
٦ - ژەنگ و تاریکی ی جەهالەت وا لەدڵدا دەردەکات
قەلبی مەحزوونی هەموو کوردی موسەففا کردەوە
٧ - لاچووە تاریکی یی هەوری جەهالەت ئێستەکە
نەجمی ئیقبالی هەموو کوردانی ڕەخشا کردەوە

بانگی کوردستان. ژ ٣، ٢١ ئابی ١٩٢٢

١ - بۆ ڕۆژنامەی **«بانگی کوردستان»** نووسراوە. لە ژمارە ٣، ٢١ی ئابی **١٩٢٢دا بڵاوکراوەتەوە**.
ئیحیا کردەوە : **زیندوو کردەوە**. مداوا کردەوە : دەرمان کردەوە.
٢ - باعیس **(باعث)** : **هۆ. مەتبەعە** (مطبعة) : چاپخانە. زێبا : جوان
٣ - بەغما : **تاڵان**
٤ - تەحسین : **بە چاك** زانین، **ئافەرین**. فەخر : شانازی. جەریدە : ڕۆژنامە. **فەرتووت : پیر**،
داتەپیو. بەرنا : ورپا
- غەوغا : **دەنگەدەنگ** (لێرەدا)
- موسەففا **کردەوە** : پاککردەوە، پاڵاوت.
- نەجم : **ئەستێرە**. ئیقبال : **بەخت**، دوارۆژ. ڕەخشا : ڕۆشن، ڕووناك، **تێکەڵبوونی ڕەنگی سپی و سوورە و** بە پەڵکە زێڕینەش دەوترێت.

(٧٧)

١ — سەرو ماڵم فیدای ئەو چاوە کاڵە
دڵم پڕ خوێنە بۆ ئەو لێوە ئاڵە

٢ — کە ئەو شۆخە لە حەق من میهرەبانە
ڕەقیب حیلەو دەسیسەی تۆ بەتاڵە

٣ — لە ئۆلکەی دولبەریدا یارم ئەمڕۆ
شوکور شاهنشەهی حوسن‌و جەماڵە

٤ — بە شمشێری بڕۆت ئەی یاری بەدخوو
دەخیلە بمکوژە خوێنم حەڵاڵە

٥ — لە لام بێ‌قەدرە نەسرین‌و وەنەوشە
ئەگەر دەستم کەون ئەو زوڵف‌و خاڵە

٦ — بە دنیا دڵ مەبەستن ئەی ڕەفیقان
گەلێ دامادی دی ئەم پیرە زاڵە

٧ — وەفاو خووبان‌و سەبرو عاشق زار
نەبیزاوە ئەمە ئەمری مەحاڵە

٨ — فیدات بم چۆن بنووسم شەرحی حوسنت
لە نەعریفی، زوبانی خامە لاڵە

٩ — لە دنیا هاتن‌و دەرچوون لە لای من
بەڕاستی (ئەحمەدا) هەروەك خەباڵە

---

(١) ز : داماوی.

٢ — **میهرەبان** : بەڕەحم ، بەسۆز
٣ — **ئۆلکە** : ناوچە، وڵات ، قەڵەمڕەو. حوسن‌و جەمال : جوانی‌و شەنگی
٦ — **پیرەزاڵ** : زاڵی پیر (لێرەدا مەبەس لەم جیهانە کۆنەیە)

١ - لە خەو هەڵسن[١] درەنگە میللەتی کورد خەو زەرەرتانە
هەموو تەئریخی عالەم شاهیدی فەزڵو هونەرتانە
٢ - دەسا تێکۆشن ئەی قەومی نەجیبی[٢] بێکەسو مەزڵووم
بەگورجی بیبرن[٣] ئەو رێگە دوورەی وا لەبەرتانە
٣ - بخوێنن، چونکە خوێندن[٤] بۆ دیفاعی[٥] تیغی دوشمنتان
هەموو ئانو زەمانێ عەینی قەڵغانو سوپەرتانە
٤ - بەخۆرایی لە دەستی بەرمەدەن ئەم خاکە مەحبووبە[٦]
کە تۆزی وەك جەواهیر سورمەوو کوحلی بەسەرتانە
٥ - بەسەر خاکا[٧] ئەگەر نازیش بکەن حەقتانە کوردینە
تەماشای سێبەری ئەو شاخو کێوەی[٨] وا لەسەرتانە
٦ - بە بێقەدری بەسەریا رامەبوورن حورمەتی بگرن
گوڵاڵە سوورەی[٩] ئەم سەحرایە[١٠] خوێناوی جگەرتانە
٧ - دەمێکە ئەم وڵاتە وا ئەسیری پەنجەیی جەهلە
لە سایەی عیلمەوە ئەمڕۆ ئیتر نۆبەی زەفەرتانە
٨ - زوبانی[١١] حاڵی (ئەحمەد) هەر ئەڵێ وریا بن ئەی میللەت[١٢]
بزانن بەردی ئەم شاخانە ئەڵماسو گوهەرتانە

(١) – گ : هەستێ

(٢) – گ : نەجیبو

(٣) – ئو و ز : ئەنعەکەن

(٤) – ع : خوێندن

(٥) – لە زۆر نوسخەدا نووسراوە بۆ (دیفاعی). بەڵام لە دەسخەتەکەی خۆیدا (دەماغی) بوو

(٦) – گ . ئو : شیرینە

(٧) – ز – لە کەشکۆڵەوە : بەسەر چەرخا

(٨) – ز : کێوانە. لە زۆر نوسخەو لەبەرکردنا وایە بەڵام لای خۆی (کێوە) بوو

(٩) – ز : گوڵاڵەی سووری.

(١٠) – دەشتەش هەیە. لای خۆی سەحرا بوو

(١١) – گ : زمانی

(١٢) – گ : ئەی‌خەڵکە

١ – زەرەر (ضرر) : زیان. فەزڵ (فضل) : چاکە، دەست‌باڵایی .

٣ – عەینی : وەکو.

٤ – جەواهیر : گەوهەر. سوورمەو کوحل : کل

٧ – ئەسیر : بەخسیر، دیل. زەفەر (ظفر) : سەرکەوتن.

١ - خەڵقە وا فەسڵی بەهارەو من گەڵاڕێزانمە

پێمو تازە تەمەنناى وەسڵی گوڵ ڕوویانمە (١)

٢ - وامەزانە ڕۆحەکەم تەنهام لە کونجی عوزلەتا

عەکسی ڕووی تۆ مەجلیس ئاراو زینەتی ئەیوانمە (٢)

٣ - بەسیەتی زاهید حیکایەی جەننەتو ڕۆژی جەزا

بەرگی خوێنیم نیشانەو حوججەتی غوفرانمە

٤ - تەرکی کەم چاکە بەهەشتی بەزمی (٣) جانانە ئیتر

چونکە وەك ئادەم ڕەقیبی سەگ سیفەت شەیتانمە

٥ - ئەی نیگاری بێوەفا ئەی شۆخی هەورامی نەسەب

دوور لە تۆ کەی مەیلی گەشتی گوڵشەنی تارانمە

٦ - قامەتم گەروا خەمەو حاڵم پەریشانە ڕەفیق

تێبگە تەمسیلی ئەبرۆو پەرچەمی جانانمە

٧ - گەر بڵێی دەستم کەوێ من خاکی بەردەرگانەکەت (٤)

کەی هەوای تەختو سەریری قەیسەرو خاقانمە

٨ - هەر کە دیم شەونم لەسەر ڕوخساری گوڵ دوێنێ لە باغ

یادی ڕووی تۆم کردو (٥) بۆیە ئارەزووی گریانمە

- ز : گوڵڕوویانمە
- ن : تۆ : دیوانمە
- ز : تەرمی
- ئەم نیوە دێڕەم لە (ن) وەرگرت . لە دەستخەتەکەی خۆیدا نووسراوە «تا کە بۆم دەستدا نیگارا خاکی بەردەرگانەکەت» ، بەڵام هەر لەوێدا کوژێنراوەتەوەو بووە بە «گەر بێ دەستم کەوێ»
- ز : کردووە من .

١ – فەسڵ : وەرز . تەمەننا : ئاوات ، هیوا . وەسڵ : پێگەیشتن

٢ – عوزلەت : کەنارگیری ، تاقەوەبوون . عەکس : وێنە

مەجلیس ئارا : مەجلیس ئەرازێنێتەوە . زینەت : جوانی ، ڕازاندنەوە .

ئەیوان : هەیوان ، دیوەخان ، مەجلیس .

٣ – ڕۆژی جەزا : ڕۆژی پاداش و سزا ، قیامەت . غوفران : لێبوردن . حوججەت . بەڵگە . کاك حەمەبۆر ئەڵێ ئەم دێڕە لەسەر گۆڕەکەی نووسرابوو .

٤ – واتە چۆن شەیتان دوژمنی ئادەم بوو ، خۆی بۆ نابۆوە ڕەقیبیش بۆ من وایە .

١ – چارشێوی هەڵبڕی[١] لە سەری[٢] خۆی بەشەرمەوە
یار پێکەنی بە ڕوومەوە دوێنێ بە نەرمەوە
٢ – فەرمووی بە من کە ئێستە لەبەر غەم زەعیفی تۆ
حەقتە بێی بەحەڵقە بە دەوری کەمەرمەوە
٣ – ڕووناکی چاوی من بە مولاقاتی تۆ ئەبێ
ڕۆحم فیدایی تۆبە بە نووری بەسەرمەوە
٤ – (گفتا پدر[٣] تو پیر شدی ترك عشق كن)
پێم وت دڵم جوانە لە عەشقی پسەرمەوە[٤]
٥ – هەروەختێ دێتە[٥] بەر نەزەرم ڕۆژی وەسڵی تۆ
ڕەقس و سەما ئەکەم بە دڵی پڕ کەدەرمەوە
٦ -- لەم ڕۆژەدا نەماوە ڕەواجی هونەر خوا
مەحروم بکا بە خۆم و بە عیلم و هونەرمەوە
٧ – ئاوارە بووم و کەوتمە چۆڵی و لە یار جودام
چیبکەم بە دەستی عەقڵی دڵی دەربەدەرمەوە
٨ – شمشێری ئەبرووانی ئەگەر دەرنەخا نیگار
ڕۆحم فیدای ئەکەم بە زرێم و[٦] سوپەرمەوە
٩ – بولبول سیفەت خەریکی نوغانم بە ڕۆژ و شەو
هەر ناڵەمە لە عەشقی گوڵی سیم بەرمەوە
١٠ – وێران و چۆڵە موڵکی دڵی (ئەحمەد)ی هەژار
ئەمڕۆ لەبەر غەمی بێ بێ دادگەرمەوە

(١) – ز : هەڵبڕیوە.
(٢) – گ : لەسەر
(٣) – ز : برو
(٤) – گ : پەرمەوە.
(٥) – ز . گ : وەختێ کە
(٦) – ز . گ : بە زرێو

١ – چارشێو : پەچە
٢ – زەعیف : لاواز
٣ – مولاقات : بینین ، بەیەكگەیشتن . نوورى بەسەر : نوورى چاو .
٤ – (وتی بابە تۆ پیربووی واز لە دڵداری بێنە) ، پسەر : کوڕ
٥ – بەر نەزەر (نظر) : بەرچاو . کەدەر : خەم ، ناخۆشی ، پەشێوی .
٦ – ڕەواج : برەو . مەحوم بکا : لەناوببەرێ.
٩ – سیمبەر : زیوین . لەش وەك زیو سپی .

(٨١)

١ – غەزالەی چینە یاخۆ پیاڵەیی سەهبایە[1] ئەو چاوە
شەرابی نابە یاخو نێرگسی شەهلایە ئەو چاوە

٢ – ئەریێ[2] مایەی حەیات و[3] قووتی ڕۆحە[4] لێوی ڕەنگینت[5]
وەیا غارەتگەری دینی فەتیێ و مەللایە ئەو چاوە

٣ – موسەللەح بوو بە موژگانی[6] سیاەو تیغی دوو ئەبرۆ
مەزەننە[7] مایلی فیتنەو[8] شەڕو دەعوایە ئەو چاوە

٤ – بە گۆشەی چاوی تۆ نابن ستارەی تارمی ئەفلاك
لەسەر ئەرزو سەما بێمیسل و بێهەمتایە[9] ئەو چاوە

٥ – بە تیغی ئەبرووانو تیری موژگانی[10] سیاهی خۆی
لەبۆ قەتلی دڵی عاشق ، چ بێپەروایە ئەو چاوە

٦ – غولامی ئاستانەت (ئەحمەد)ی بێچارەیە جانا[11]
شەهی ئیقلیمی حوسن و ئامیرو مەولایە ئەو چاوە

---

(١) – ع : ئاهوویی سەحرایە (٢) – ع : بەڵێ . (٣) – ن : ژیانو (٤) – ن : گیانە
(٥) – ع : شیرینت (٦) – ع : برژانگی (٧) - بەخەتی خۆی (مظنە) نووسراوە
(٨) – ز : فیتنەو (٩) – ع : هاوتایە (١٠) – ع : برژانگی (١١) – ع : بێچارەیە قوربان

١ – غەزالە : ئاسك . سەهبا : مەی . ناب : نایاب
٢ – حەیات : ژیان
٣ – مەزەننە (مظنة) : مەزندە ، وابزانم
٤ – ستارە : ئەستێرە . تارم (طارم) : قات ، دەستە ، پلە .
٥ – سیاە : ڕەش
٦ – ئاستانە : شوێن ، بەردەرگا . ئیقلیم : هەرێم ، وڵات . ئامیر (امر) : فەرمانڕەوا . مەولا : گەورە .

١ - ئەم دڵەم وادیارە مەیلی ڕووی گوڵی یاری هەبە
بولبول ئاسا بۆیە دایم ناڵەوو زاری هەبە
٢ - گەر لە دەس جەوری رەقیبان[1] من بناڵم حەق نیبە
چونکە مەعلوومە کە گوڵ بوو، دائیما خاری هەبە
٣ - وا لە عەشقی پرتەوی سەر کوڵمی ئاڵت چاوەکەم
سینەکەم شوعلەو بڵێسەی کوورەیی ناری هەبە
٤ - فەرموو بێرە حوجرەیی دڵ خەڵوەتە بۆ بەزمی تۆ
غەیری تۆ قوربان نە نامەحرەم نە ئەغیاری هەبە
٥ - ئەشکی چاوم وا لە حەسرەت لەعلی لێوت دەم بەدەم
جاریەو سوورو سوێرە، رەنگی گوڵناری هەبە
٦ - دڵ لە خەوفی زوڵفی تۆ بۆ گەنجی رووت رێگەی نیبە
چونکە دەوری ئەو تەلیسمە جوونی رەشماری هەبە
٧ - (ئەحمەد)ی بێچارە بۆ وەسڵت ئەناڵێ رۆژو شەو
رەنگی زەردو ئاهی سەردو قەلبی بیماری هەبە

---

(١) - ز: رەقیب

١ - بولبول ئاسا: وەك بولبول
٢ - جەور: زوڵم، زۆرداری، خراپەکاری.
٣ - کوورەیی نار: کوورەی ئاگر.
٤ - حوجرە: ژوور. خەڵوەت: خۆ تەنیا گرتن. نامەحرەم: بێگانە، کەسێ کە دەستووری لێ بشکێ. ئەغیار: بێگانە.
٥ - لە حەسرەت، لە داخی، لەناو. جاری: ڕژێنەر
٦ - گەنج: گەنجینە

١ - بۆچ زەمانە هەر لەگەڵما مەیلی غەدداریی هەیە
بۆچ فەلەك دایم خەیاڵی مەردومئازاریی هەیە
٢ - زاڵمە بێمرووەتە خەسمی کەسانی عاقڵە
فیتنەیە ئەو کافرە[1] هەر مەیلی خوێنخواریی هەیە
٣ - من نەخۆش‌و خەستەوو زارم لە ڕۆژێکۆ کەوا
چاوی مەخمووری نیگارم مەیلی[2] بیماریی هەیە
٤ - من خەیاڵی گەردنی ساقی‌و مەی‌و بادەم بەسە
خواجە هێند بێعەقڵە هەر دەردی جل‌و باری هەیە
٥ - تەرکی دین‌و مەزهەبم کرد من کە دیم زوڵفی نیگار
حەڵقە حەڵقەو پێچ پێچە شکڵی زوونناری هەیە
٦ - تەرکی کە توخوا ڕەفیقی زاهیدی بێعەقڵ‌و هۆش
چونکە ئەو شێت‌و نەزانە عیللەتی ساریی هەیە[3]
٧ - خوێنی پاکی لاوی کوردانە ڕژاوە[4] کێوو کەژ
بۆیە وا ئێستاکە سوورە ، ڕەنگی گوڵناری هەیە
٨ - بۆ دڵم خۆش بێ بە ڕەنگی ئەم بەهارەو فەسڵی ئەو
من موحەققەقە ئەمیش هەر شێوەکەی یاری هەیە
٩ - شێت‌و شەیدا بە ئەگەر وەسڵی نیگارت مەتڵەبە[5]
دوژمنی ئەو شەخسە بە وا بەختی هوشیاری هەیە
١٠ - دەستەئەژنۆ قوڕ بەسەر گریانە پیشەی ڕۆژو شەو
(ئەحمەد)ی بێچارە عەشقی شیوەن‌و زاری هەیە

(١) – ع : زاڵمە

(٢) – ع : ڕەنگی

(٣) – لە چاپەکەی کەمالیدا ئەم دێڕە لادراوە

(٤) – ع : پژاوە

(٥) – ع : مەتڵەبە

١ – غەدداری : زۆرداری ، خراپەکاری . مەردووم ئازاری : ئازاری خەڵك .

٢ – خەسم . (خصم) : دوژمن ، ناحەز

٣ – لەمڕۆژێکۆ : لەڕۆژێکەوە . مەخموور : مەست .

٤ – خواجە : جۆرە کەسێکی مەڵبەندی بووە .

٦ – عیللەتی ساری : نەخۆشییەك کە بۆ خەڵکی تر دەچێ .

٩ – مەتڵەب : مەبەس ، ئارەزوو .

١ - دولبەرم[١] دیسان لەگەڵ من عاجزیو قینی هەیە
بۆیە دیدەی[٢] ئەشکبارم ئارەزووی شینی هەیە

٢ - ئەو گوڵاڵەی وا لە کێوی پێسنوونا سەوز ئەبێ
چەن لەتیفو ئاڵە[٣] ڕەنگی لێوی شیرینی هەیە

٣ - ڕوومەتو خاڵت لەپێش چاوم نیگاری نازەنین
هەر لە عەینی ڕەنگی ماهو[٤] شکڵی پەروینی هەیە

٤ - من کە دیم تاقی دوو ئەبرۆی[٥] قیبلەگاهم کەچ بووە
تازە بۆ من زاهیدیش ئومێدی ئاینی هەیە

٥ - ڕوومەتی تۆ باغە ئەمما بۆ دڵی بولبول سیفەت
مەنعە[٦] بۆی چونکە لە زوڵفت دەوری پەرژینی هەیە

٦ - سەیری چەن شێتە تەبیب ئێستا مداوای من ئەکا
من کە کوشتەی دەستی تۆم ئەو ئارەزووی ژینی هەیە

---

(١) - ز : دلم
(٢) - گ : چاوی
(٣) - گ : جوانە
(٤) - گ : هەر بەعەینی ڕەنگی مانگەو
(٥) - گ : ئەبرۆت
(٦) - زۆر نوسخە : مانیعە

١ - دیدە : چاو : ئەشکبار : فرمێسکاوی .
٢ - لەتیف : جوان
٣ - شکڵی پەروین : ڕێنەی سورەیا (ثریا) . کۆمەڵە ئەستێرەیەکی بچووکە لە یەك شوێندا کۆدەبنەوەو وەك یەك ئەستێرە دەنوێنن .
٤ - قیبلەگاه : کەعبە . کەچ بووە : خوار بووە .
٥ - ئەمما : بەڵام ، لێ . بولبول سیفەت : وەك بولبول .
٦ - تەبیب : پزیشك . مداوا : چارە ، بیماری

١ — بێوەفا مارف بەجارێ بۆچ لە بیرت چوومەوە
بۆچی نازانی ئەمە چەن ڕۆژە من هاتوومەوە
٢ — ئەی نەفام چۆن شێر ئەسیری پەنجەیی ڕێوی ئەبێ
شاهبازت دیوە تا ئەمڕۆ بە چنگی بوومەوە
٣ — هاتمەوە بەڵکو[١] کە چەند وەقتێ لە غەم فاریغ بم
چاوی فەتتانیم کە دی دیسان لەسەرخۆ چوومەوە
٤ — ئەهلی ئەم شارە لە وەقتێکۆ کە تۆ وونبووی لە من
مات و بێدەنگن بە شێخ و جوولەکەو مالوومەوە
٥ — زۆر ئەترسم تۆ نەبینم با[٢] بڕۆمۆ چاوەکەم
نامرادو دەربەدەر بم بەم دڵەی مەحرووومەوە
٦ — پێی ئەڵێم (ئەحمەد)لەبەرچی قامەتت واخەم بووە[٣]
بۆچی ئێستاش وای بە داخی تاقەکەی ئەبرووومەوە؟

---

(١) — گ : ئێرە
(٢) — گ : باز
(٣) — گ : پێی ئەڵێم بار بۆچی (ئەحمەد) قامەت وا خەم بووە؟

١ — مارف : میرزا مارفی شاعیرە
٢ — بووم : کوندەبەبوو
٣ — لە غەم فاریغ بم ، بێخەم بم .
٥ — فەتتان : فیتنەئامێز .
٤ — مەبەس شاری هەڵەبجەیە کە شاعیر لە بەغداوە هاتۆتەوە ئەوێ . مالووم : پێشەوای ئایینی جوولەکەکانە .
٥ — وەقتێکۆ — برۆمۆ — بە شێوەی هەڵەبجەو نارجافە ، لە وەقتێکەوە ، برۆمەوە .
مەحرووم : بێبەری .
٦ — خەم بووە : کەچبووە ، شکاوە . خەم بە (تاق)ی تەلاریش دەوترێت .

(٨٦)

١ — خاڵی ڕووت داخی دڵی زامارو[١] بماری منە
ڕوومەتت گوڵ ، قامەتی تۆ سەروی جۆباری منە

٢ — ئەی تەبیب بۆچی موداوای زامی جەرگی من ئەکەی
باعیسی ژین و حەیات و سیحەتم یاری منە

٣ — پیێ وتم عاشق لە گەنجی حوسنی من بەهرەت نی یە
پاسەوانی ئەم تەلیسمە زوڵفی ڕەشماری منە

٤ — من وتم دولبەر[٢] لەبەرچی لالە دڵ خوێنینە وا
پیێ وتم عاشق بە لێوی ئاڵی گوڵناری منە

٥ — ئەی ڕەفیقان ، گەر ئەپرسن ئەم برینانە چی یە
تیرەبارانی نیگاهی شۆخی غەدداری منە

٦ — لابە توخوا عوودو عەنبەر ، باعیسی دەردی سەرە
بۆنی زوڵفی ئەو نیگارەم موشکی تاتاری منە

٧ — مردن و سووتان و فوڕپێوان وەزیفەی (ئەحمەد)ە
تەرکی سەرکردن لە عەشقا چاوەکەم کاری منە

---

(١) — ع : مەحزوونو
(٢) — ع : گیانە

١ — جۆبار : جوگە ، جۆ.
٢ — سیحەت : لەش ساغی.
٣ — مار لەئەفسانەدا پاسەوانی گەنجینە دەکات.
٦ — موشك : میسك ، ئەو شتە بۆنخۆشەیە کە لە ناوکی ئاسکەوە پەیدا دەبێت .

١ - ئەی حەسەن ئەم کاغەزەم تەبریکی عەیش و شادی یە
پڕ لە مەعنایە ئەگەرچی بۆ موبارەك بادی یە
٢ - کەیفە، بەزمە، دەنگی سازە، نالەیی عوودو نەیە
جەژنە ئەمڕۆ، ماچ و مووچە، مەوسیمی ئازادی یە
٣ - هەرکەسێ لەم ڕۆژەدا بێدەنگ و عاجز دانیشێ
ئەحمەق و شێتە بەجیددی ئیشی ئەو گەوادی یە (١)
٤ - نووکی تیرت بۆچی کول بوو، تیغی تیژت بۆ شکا
چی لە تۆ ڕووی‌دا بڵێ پێم بۆچ سوپەر فوولادی یە
٥ - ڕەنگ سپی بوون لەرزە لەرزی دەست و ئەژنۆ پێم بڵێ
قاعیدەی تۆبە وەیاخود شێوەیی دامادی یە (٢)
٦ - سا (حەسەن) ئەمشەو وەکو پیاو دەس بە شیرو تیغی تیژ
ئیسنبلاکە زووبەزوو ئەو قەلعەیی شەدادی یە
٧ - دوورسمین و مووشکانی (٣) تۆ ئەگەر نازانی خۆت
(ئەحمەد)ی خاڵۆت هەمیشە پیشەیی ئوستادی یە

---

(١) - ع : بەڕاستی کاری ئەو ناکاری یە (٢) - ئو : دامادی یە (٣) - ع : مووقلیشان

١ - حەسەن : حەسەن فەهمی بەگی عەلی بەگی مەحموودپاشای جاف ە، کە خوشکەزای شاعیرە و ئەم دێڕانەشی بە بۆنەی ژنهێنانی ئەوەوە نووسراوە . کاغەز : نامە، ڕەشبەڵەك (ك . ق . تەبریك : پیرۆزبایی . موبارەك بادی، موبارەك بایی، پیرۆزبایی .
٢ - مەوسیم، کات، وەرز
٣ - بەجیددی (جد) : بەڕاستی .
٤ - فوولاد : پۆڵا .
٥ - قاعیدە : ڕێ و شوێن . داماد : زاوا
٦ - ئیسنبلاکە : داگیرکە . قەلعە : قەڵا
٧ - مووشکاف : موو بڕ، مووشکێن . ئوستاد : مامۆستا .

١ - نێرگسی شەهلا غولامی دیدەیی مەخموورتە
گوڵ وەکوو بولبول هەمیشە [١] عاشق‌و مەجبوورتە
٢ - نۆشی دارووی لێوی نۆیە ئەی تەبیبی [٢] حاڵزان
باعیسی ژین‌و حەیاتی عاشقی ڕەنجوورتە

٣ - ڕۆژ کەوا ڕووزەردە [٣] سەرگەردانە هەر دێت‌و دەچێ [٤]
شێت‌و سەرگەشتەی فیراقی ڕوومەتی پڕ نوورتە
٤ - بۆ خەرابیی‌و غارەتی مەعموورەیی دڵ چاوەکەم [٥]
نێپی موژگانت [٦] بەدایم لەشکری مەنسوورتە

٥ - پێی ڕەتم هۆشت بێ ئەو ڕێگە وا من پیا ئەڕۆم
نۆزی ئەو دەرمانی چاوی پڕ لە خوێنی سوورتە
٦ - گەر حەقیقەت بینی عاشق لا بە [٧] نەعلەینی حەیات
جێی تەجەللای حوسنی ئەو دڵدارە کێوی توورتە [٨]

٧ - تۆ کە شیرینی زەمانی من کە فەرهادی غەریب
حەیفە بۆ تۆ خوسرەوی خووبان ڕەقیب شاپوورتە
٨ - بۆچی عاشق شێتی تۆ وا مەیلی فیردەوست هەیە
بەزمی ئەم‌شەو جەننەتولئەعلایە دولبەر حوورتە

٩ - گەر نیگاهێکت لەگەڵ مندا بێ عەیبی چی‌یە
تۆ سولەیمانی زەمانی عاشقیشت موورتە [٩]
١٠ - مەنعی تۆ ناکەم کە بێباکانە خوێن‌ڕێژی ئەکەی
موقتەزای ئەحواڵ‌و نەبعی سەرکەش‌و مەغروورتە [١٠]

١١ - ئەم قەسیدە وەختیٚ هاتە خزمەت بیخوێنەوە
عەرزوحاڵی بەندەیێکی بیٚنەوای مەهجوورتە[11]

١٢ - ئەی دڵە بەسیە هەنا کەی تۆ خەریکی هاتوچۆی
موشکیلە[12] وەسڵی نەمەنای مەتڵەبێکی دوورنە

١٣ - بەسیەتی تا کەی[3] لە حەق ئەم بەندە بیٚلوتفی[4] ئەکەی
(ئەحمەد)ی بیٚچارە تەنها عاشقی مەغدوورتە .

---

(١) - ع : عەزیزم .
(٢) - ع : حەکیمی .
(٣) - ع : زەردو .
(٤) - ع : هەر بێی و ئەچی .
(٥) - ع :گیانەکەم
(٦) - ع : موژگانت
(٧) - ئو : لایە
(٨) - ئەم دوو دیٚرە لە (ع)دا نیە .
(٩) - ئەم دوو دیٚرەش لە (ع)دا نیە .
(١٠) - ئەم دیٚرە لە (ع)دا زیادە .
(١١) - ع : مەجبوورتە .
(١٢) - ع : موشکیلەی
(١٣) - ع : تۆ تا کەی .
(١٤) - ع : لوتفی بیٚ .

١ - مەجبوورتە : ناچارتە .
٢ - دارو : دەرمان
٤ - غارەت : هێرش . مەعموورەیی : ئاوایی . مەنسوور (منصور) : سەرکەوتوو .
٦ - لابە ئەعلەینی حەیات : دوو کەوشی شەرمت داکەنە .
٧ - لێرەدا کۆمەڵیٚ تەشبیهی تێدایە بە چیرۆکی شیرین و فەرهاد .
٨ - فیردەوس : بەهەشت . جەنەتولئەعلا (جنة الأعلى) : بەرزترین شوێنی بەهەشتە . (ئەعلەین)، ئیشارەتە بۆ ئایەتی (فاخلع نعليك إنك بالواد المقدس طوى)
٩ - سولەیمان : سولەیمانی حەکیم . موور : مێروولە .
١٠ - موئتەمزای ئەحوال : بەپێی کات و بار . تەبع : سروشت . مەغروور : لەخۆبایی .

١ — دڵی زارم بەدایم بەستەیی زنجیری گیسووتە
وجوودی وەك کەتانم لەتلەتی شوعلەی مەهی ڕوونە

٢ — دڵم دایم کەوا زامارە ئەی شۆخی دڵئازارم
هەمیشە خەستەوو[1] مەجرووحی شمشێری دو ئەبروونە

٣ — وەکوو شەمع ئەر دەمێ ئەگریم و گاهێ وام لە شەوقا من
هەموو سیحرو دەسیسەی عیلم و مەکری چاوی جادووتە

٤ — لە بازاڕی مەحەببەتتدا[2] من ئێستا زۆر[3] بە سەرمایەم
ڕەقیبی سەگ سیفەت ئەلحەمدولیللا ئێستە نابووتە

٥ — بچۆ بیمارخانەی عەشقی ئەو شۆخە تەماشا کە
لەلایێ نالەوو دەنگی نەخۆشە ، لایێ تابووتە

٦ — ئەگەر سەد ساڵ جەفاکەی دولبەرا من بەندە فەرمانم
کە چونکە من ئەزانم دائیما بەدخوویی هەر خووتە

٧ — نیگارم تووتیبە بۆ خۆش زوبانی و لەنجەوو عیشوە
ئەما[4] حەیفێ کە ئەو شۆخە لەگەڵ زاغی سیا[5] جووتە

٨ — ئەگەر (ئەحمەد) بەدایم عاشقی مەجنوون سیفەت ڕوونە[6]
مەکە مەنعی هەموو تاوانی شەوق و شوعلەیی ڕوونە

. ئو : خەستەی . (٢) - ن : مەحەبەتڕا . (٣) - ن : زوو .
: بەلام . (٥) - ز : ڕەشە . (٦) - ز : خەمخۆرتە .

ستە : بەستراو ، ئالوودە . مەهی ڕووت : مانگی ڕووت .
ستە : نەخۆش . مەجرووح : بریندار
: ئەگمر . جادوو : سیحر
ەبەت : خۆشەویستی .
: قەلەڕەشکە . سیا : ڕەش

(٩٠)

١ — ئەی وەتەن جەننەتی یا ڕەوزەیی ڕیزوانی تۆ
باعیسی کەیفی دڵە باغ و گوڵستانی تۆ

٢ — تۆزەکەت سوورمەیە بۆ چاوو عەبیرە خاکت
ڕاستە گەر بێت و بڵێم قیبلەیی کوردانی تۆ

٣ — ئەم گوڵاڵانە کە لەم کێوو کەژە خەیمە ئەدەن
هەموو تەمسیلی ئەکەن خوێنی شەهیدانی تۆ

٤ — جێگەیی فەخری هەموو قەومی نەجیبی کوردی
ڕۆح و دڵ پارەوو ماڵ گشتی بەقوربانی تۆ

٥ — بەچکەکانت هەموو جەنگ ئاوەرو ساحێب فیکرن
هەر بژیت حەقە بڵێم دایەیی شێرانی تۆ

٦ — دەستەیەك لەو بەچە شێرانە کە وون بووبوون لێت
سەد شوکور هاتنەوە ژێر سێبەری سەیوانی تۆ

٧ — لە گوڵستانی وەتەندا هەموو وەختێ (ئەحمەد)
نەغمەخوانە بۆ وەتەن بولبولی خۆشخوانی تۆ

١ – ڕەوزەیی ڕیزوان : (روضة الرضوان) : باخچەیەکی بەهەشتە
٢ – عەبیر : دەرمانێکی بۆنخۆشە. یا کۆمەڵی دەرمانی بۆنخۆشی تێکەڵە.
٣ – تەمسیلی ئەکەن : ئەنوێنن.
٥ – جەنگ ئاوەر : جەنگاوەر، ئازا لە جەنگدا. ساحێب : خاوەن.
٦ – سەیوان : خێوەت ، چادر، چەتر.

— دڵ پەرێشانم لە حەسرەت پەرچەمی شێواوی تۆ
ڕۆژی ڕەش کردم بەجارێ زوڵفی ئاڵۆزاوی تۆ

١ — پێی وتم وریا بە خۆڵی زێڕی ئەم کەوشی منە
وەك جەواهێر سورمەیە بۆ چاوی پڕخوێناوی تۆ

٢ — لام یەقینە بێ سوئاڵو جواب بەهەشت جێگەی منە
دیارە جێی جەنانی عەدنە ڕۆحەکەم کوژراوی تۆ

٤ — ئەودەمەی دێن و ئەپرسن لێم مەلائیك مەزهەبم
من بە خوێنی دیدە ئەینوسم لە سینەم ناوی تۆ

٥ — هەوری بەهمەن وا دیارە[1] شیوەنو نەعرەی منە
گرمەگرمو هاتنی بارانەکەی تاوتاوی تۆ

٦ — سەروی باڵات چەندە مەوزوونە لە باخچەی حوسندا
پێوە پێچراوە سەراپا زوڵفی وەك لاولاوی تۆ

٧ — شەمعی ڕووت دەرخە فیدانم ، (ئەحمەد)ی بێچارەیە
وەك پەپوولەی بێ نەوایە شێتو دڵسووتاوی تۆ

غ ، ئو : مەشقی شێوان

ام یەقینە : دڵنیام . سوئاڵ : پرسیار . جەواب : وەڵام ، پاسوخ .
ەلائیك : فریشتەکان
ەوری بەهمەن : هەورێ کە بەفر دێنێ .
ەوزوونە : ڕێك وپێکە .
ێ نەوایە : بێ دەنگە .

١ — ئەی دڵە بەسیە تەپوکۆ چینە ئارامت بێ
تێپەری ئەووەختە ئیتر دولبەرا رامت بێ
٢ — سەرسەریو ئەوباشو بەدئەتواری وەك تۆ چۆن ئەبێ
ببیە پیاوێکی زەریفو شوهرەتو نامت بێ
٣ — بولبولی دڵ تا بە کەی ناڵەو فوغانی بێسەمەر
زۆر مەحاڵو موشکیلە شۆخی گوڵئەندامت بێ
٤ — چەرخی بەدبەختی وەهای هێناوە[1] قەت مومکین نی یە
دولبەرو ساقیو شەرابو موتریبو جامت بێ
٥ — چونکە عاشق تۆ شەهیدی تیغی ئەبرۆی دولبەری
حەیفە گەر ترست لە رۆژی مەحشەری شامت بێ
٦ — چەندە خۆشە مورغی دڵ بۆ دانەیی خاڵت بچێ
تا ئەبەد مەحبووسی بەندی حەڵقەیی دامت بێ
٧ — بەختەکەی تۆ نووستووە زەحمەت مەکێشە (ئەحمەدا)
غەیری ئیمکانە لەدنیادا دەمێ کامت بێ

١ — **تەپوکۆ** — دڵەکوتێ، فرمێری دڵ
٢ — **ئەوباش** (کۆی: وەبش، وبش)ە: بەدئەتوار: بەدڕەفتار. زەریف: **ڕێك وپێك**. شوهرەت: **ناوبانگ**. نام: ناو.
٣ — **بێسەمەر**: بێبەر.
٤ — **موتریب**: گۆرانی بێژ، گۆرینده.
٥ — **وتراوە که دەشتی شام جێگەی رۆژی مەحشەرە**
٦ — **مورغ**: باڵندە، مەل. دانە: دانەوێڵە. دام: داو.
٧ — **غەیری ئیمکانە**: لەتوانادا نی یە، ناگونجێ.

١ — هەدەف مەعلووم نی‌یە دڵ ویڵ و سەرگەردانە بۆ یاریْ
خوایا سا نەسیبی کەی پەری ڕوویێکی عەیاریْ

٢ — ئەزانی بۆچی کەچ‌خوڵقم لە عالەم هەر گورێزانم
ئەمە بەبێنکە وا لێم گوم بووە شۆخێکی غەدداریْ

٣ — بەهاران دایما هەر سوجدە بۆ(١) نێرگس ئەبەم وەك شێت
کە چونکە پێوەیەتی شێوەیی چاوێکی بیماریْ

٤ — زوبانی حاڵی بولبول هەر ئەڵێ ئەی گوڵ فیدای تۆ بم
ئەگەر مومکین نی‌یە وەسڵت بە دیاری بمدەریْ خاریْ

٥ — ئەگەر یادی سەری زوڵفت لەبیرم دەربچێ جانا
لە سەحرای عەشقی تۆدا بمگەزێ یا ڕەبی ڕەشماریْ

٦ — حەیات لام پەشمە ، مردن شادی‌یو کەیفە لەلام ئەمڕۆ
خوا بیکا ئەگەر بێت بۆ مەزارم یارەکەم جاریْ

٧ — نەما ئیمان‌و دینی قیبلەگاهی کەچ بووە (ئەحمەد)(٢)
لە تاقی ئەبرووانی دولبەرێکی شۆخ‌و نازاریْ(٣)

---

١ — ئو : بەر
٢ — ئو : نج : کەچ‌بووە (ئەحمەد) لەبەر دووری
٣ — ئو : نازداری

— هەدەف : ئامانج
— گورێزان : ڕاکردوو ، هەڵاتوو

(٩٤)

١ - لەگەڵ دڵ شەرتی من وایە هەتا ڕۆژێ حەیاتم بێ
بەشی ئەو دەردو غەم بێت و منیش مانەم خەلاتم بێ

٢ - بە تەختی قەیسەرو کەیخەسرەوی نادەم ئەگەر دولبەر
قبووڵم کا بە بەندەی خۆی لە جێی مووچەو بەراتم بێ

٣ - ئەگەر ماچی دەمی ڕۆژێ خوا بیکا بەقیسمەت بێ
بە زەهرم بێ[(١)] ئەگەر من ئارەزووی نوقڵ و نەباتم بێ

٤ - وتم ئەی بت لەلام پەشمن هەموو ئایین و دینێ من
بە یادت ڕەنگە مەیلی پەیڕەوی عوززاوو لاتم بێ

---

(١) - ن: بن.

١ - شەرت: مەرج
٢ - بەرات: بەخشش
٣ - بە قیسمەت بێ: بە نەسیب بێ، بێ بە بەشم. زەهر: ژەهر.
٤ - عوززا و لات: دوو بتن لە کاتی بتپەرستیدا لە کەعبەدا بوون.

١ - دەمێکە یار کە ناپرسێ لە حاڵی عاشقی زاری
لە بیری چۆنەوە چەن وەختە[1] وا عەبدی وەفاداری

٢ - لە لام وابوو کە یارێکی وەفادارو[2] وەفاجۆیە
بەسەهوا چووم‌و نەمزانی وەهایە ڕەسم‌و ئەتواری

٣ - ئەگەرچی بێوەفاو مەیلە ، بەڵام ڕۆح‌و دڵم سەد جار
بە قوربانی نیگاهی دیدەوو لێوی شەکەرباری

٤ - ئیتر بۆچیمە من ئیمان‌و دین‌و مەزهەب‌و ئایین
ئەگەر دەستم کەون حەڵقەی چلیپای[3] زوڵفی زونناری

٥ - لەلام بێقەدرە من بۆنی وەنەوشەو یاسەمین ئەمڕۆ
کە دێتە بەر خەیاڵم پەرچەمی وەك موشکی تاتاری

٦ - نیشانەی خوێنی ئاڵی عاشقی کوژراوی ئەو یارەن[4]
سەری پەنجەی حەنایی یو لیباسی سووری[5] گوڵناری

٧ - وتی (ئەحمەد) لەعەشقا ئێستە وا مەشهوورە ئوستادی
تەماشا کە چلۆن بردم دڵی زارت بە عەیاری

- ئو : چەند وەقتە.
- ئو : وەفاداری
- ئو . ز : چلیپی
- گ : یاری من
- ز : بەرگی

عەبد : بەندە ، کوێلە

وەفاجۆ : باوەفا . بەسەهواچووم : هەڵەم‌کرد . ڕەسم‌و ئەتواری : ڕەفتارو ڕێ‌وشوێنی

چلیپا : خاچ ، سەلیب ، ئەو دارەیە کە حەزرەتی عیسای پێدا کرا ، یا پێدا داکوترا و بەکینایە بۆ زوڵفی دولبەر بەکاردێت.

١ - سەبا عەرزی خلووسی و بەندەگیم و هەم دوعاخوانی
ببە بۆ خزمەتی شاهی موحیتی گشت سولەیمانی
٢ - بلّیّ قوربانی تۆ بم ئەی سەلاحەددینی ئەییووبی
بە زۆری پەنجە وەك حەیدەر، بە سیما یوسفی سانی

٣ - لە دەست کافر نەجاتمان بوو، بیحەمدیللاهی وەلیننە [١]
لە سایەی دەست و تیغ و هیممەتی تۆ شێری یەزدانی
٤ - خوداوەندا بە لوتفی خۆت لە چاوی بەد بەدووری کە
بە جاهی سەییدی مورسەل، بە رۆحی شاهی گەیلانی

٥ - لەپاش ئەم ئیختیراماتە، بلّیّ بەو شاهی دەورانە
چ جورمێکی هەیە (ئەحمەد)، کە کردووتە بە زیندانی
٦ - ئەگەر شایەد لە خزمەتتا خراپەی ئەو بووە سابیت
بە لوتفی خۆت عەفووی کە چونکە هەر خۆت ساحێب ئیحسانی

٧ - کە جورمێکی [٢] نییە تا کەی، لە حەپسا دانیشیّ قوربان
لە تەنهایی لە فیکری [٣] چۆتەوە ئادابی ئینسانی
٨ - ئەگەر داوای کەفیلی لیّ ئەفەرمووی حازرە، یاخود
مولّك [٤] تەئمین ئەکا سەد جار، بە ئایین و بە ئیمانی

٩ - هەتا مردن، وەکو بەندە، لە خزمەت شاهی کوردستان
حەیاتی خۆی فیدا کا بۆ هەموو ئەمرێك و فەرمانی
١٠ - من ئەم حەپسەم لە لا فەخرە، بەشەرتیّ سەروەری کوردان
لە حەق ئەم بەندەیەی خویە، بمێنیّ لوتفی جارانی

١١ – به زاتی پاکی بیٚهه‌متا ، به نووری ئه‌حمه‌دی مورسه‌ل
جه‌نابت سوێند ئه‌دەم قوربان ، به گشت ئایاتی قورئانی
١٢ – به لوتف‌و مه‌رحه‌مه‌ت ئه‌م به‌نده‌یه‌ی خۆته عه‌فو نه‌رموو
ئه‌تۆ سه‌رفی نه‌زه‌ر فه‌رموو ، له جورم‌و سه‌هوو نسیانی
١٣ – له لوتفی تۆ زیاتر هیچ په‌ناهێکی نی‌یه (موختار)
به کاری هیچ نه‌هاتن دۆسته‌کانی ، خزم‌و خوێشانی

---

(١) – بحمدالله والمنة .
(٢) – گ : که جورمیشی
(٣) – گ : له‌بیری
(٤) – ئو : مه‌لیك

١ – خلووس : ئیخلاس : دڵسۆزی .
٢ – حه‌یده‌ر : ئیمامی عه‌لی . یوسف : یوسفی که‌نعان .
٥ – جورم : گوناه .
٧ – ئادابی ئینسانی : ره‌فتاری مرۆڤانه
١٢ – نیسیان : له‌بیرچوونه‌وه .

١ – ئیزنی دام دولبەر کە بچمە زیارەتی[١] دەرگانەکەی
شەمعی ڕەخشان وا قبووڵی کرد شوکور پەروانەکەی
٢ – ئاسمان حەقیە[٢] بەخیل بێتو فڕێدا مانگ و خۆر
لەو دەمەی یار خۆی نواندو هاتە ناو هەیوانەکەی

٣ – یار دەربخست[٣] ڕوومەتی خۆی، کۆمەڵی عاشق ئیتر[٤]
لازمە ئێوە بزانن کەعبەیە سەربانەکەی
٤ – حەقیەتی ئەو شۆخە ئیمزا دابنێ: جەللادی دڵ
ئەی دڵ و گیانم فیدایی تورڕەوو[٥] عینوانەکەی

٥ – وەختی وەسڵە گەه بە توندی، گەه بە خەندەو پێکەنین
دڵ ئەلاوێنێ چ خۆشە خەندەوو گریانەکەی
٦ – یار ئەگەر بێت و بڵێ زوححاکی تازەم[٦] حەقیەتی[٧]
شاهیدن بۆ موددەعای[٨] دوو ئەژدەهای سەرشانەکەی

٧ – مژدەیە مەجنوون کە لەیلا هاتووە بۆ تەجروبەت
تا بزانێ چۆنە حاڵی عاشق و دێوانەکەی
٨ – جەژنە لای عاشق کە مەعشووقەی بەنازو پێکەنین
دێتە سەیری تا بزانێ، چۆنە قوربانەکەی

٩ – موو لە پەنجەم بێتەدەر[٩] گەر دەستیەم بۆ پیاڵە من
گەر بێ دەستم کەوێ دوومەڵکی وەك فنجانەکەی
١٠ – خوێنی چاوی کوردەکانە بۆ وەتەن شیوەن ئەکەن
بۆیە وا لێڵاوو سوورن تانجەرۆو سیروانەکەی

١١ — وەعدەیی دابوو کە دڵ خۆشکا سەراسەر قەومی کورد
حەیفی کرد[١٠] وا زوو شکاندی وەعدەوو پەیمانەکەی
١٢ -- مەزهەبو دینی لە قەبرا لێی بپرسن وا[١١] ئەڵێت
خاکی کوردستانە (ئەحمەد) مەزهەبو ئیمانەکەی

---

(١) — ز : چاك ئەزانی دولبەرم هاتوومەبەر .
(٢) — ز : حەیفە .
(٣) — ز : لەسفق
(٤) — ز : ئەسیر .
(٥) — طرة .
(٦) — ن : تازیم
(٧) — ن : لایقە
(٨) — ن : بۆ ئەو .
(٩) -- ئو : دەربچیٚ .
(١٠) — ن : حەیفە کورد
(١١) — ئو : چل .

١ — شەمعی ڕەخشان : مۆمی ڕۆشن ، ڕووناك ، درەخشان ، تابان ، ڕەخشا
٤ — توڕڕە (طرة) : مۆر ، ناوچەوان . عینوان : ناونیشان ، هەیبەت
١١ — وەعدە : پەیمان

١ – ئەیِێ ئێستە خەریکی بادەنۆشین بم لەبەر شادی
که یار ئەتوانێ بێتە کولبەیی عاشق بە ئازادی
٢ – دڵم سەد پارە بێ یارەبی گەر بێتو لەبیرم چێ
لە مردندا فەرامۆش کەم شەهادەت گەر نەکەم یادی
٣ – بە نووکی تێشەیی ناخون لەسەر سینەم بە یادی تۆ
ئەکێشم نەقشی[1] شیرین حەیفە گوم بێ نەقشی فەرهادی
٤ – چ فیرعەونێکە دولبەر بۆ جەفا نەمروودە شاگردی
لەکوێ فێر بوو خووایا[2] عیلمی سیحرو مەکری شەددادی
٥ – مەکەن باوەڕ ڕەفیقان گەر ڕەقیب لوتفی لە حەقتان[3] بێ
چلۆن چاکەی لە دەست دێ شەخسی پیس و سوفلەوو[4] عادی
٦ – وتی (ئەحمەد) ئەگەرچی پیری تۆ هێشتاکو شاگردی
تەماشاکە چلۆن بردم دڵی زارت بە ئوستادی

---

(١) – ز : نەخشی .
(٢) – ئو . ز : خودایا
(٣) – گ : لەگەڵتان
(٤) – گ : سپڵەوو

١ – بادەنۆشین : مەیخۆری .
کولبە : خانە ، خانووی بچووك ، دووکان ، خانووی دنیایی .
٢ – سەد پارە : سەد پارچە ، سەد پەڕ .
٣ – تیشە : تەشوێ .
٤ – فیرعەون : ستەمگەر ، بەفیز ، لەقەبی پادشایانی کۆنی میسرە . نەمروود : پاشایەکی بابل بوو ، ئیددیعای خوایەتی کرد ، ئیبراهیمی فڕێدایە ناو ئاگرەوە . شەدداد : یەکێکە لە پاشایانی عەرەبی عاد . ئەڵێن شاری ئیرەم ئەو دروستی کردووە .
٥ – سوفلە : نەوی ، دوون . ڕەنگە (سپلە)ش کە لە هەندێ نوسخەدا هاتووەو بەمانای بێ وەفا بەکاردێ هەر لەو مانایەوە هاتبێ ، ناکەس ، پەست سروشت .

١ – چەرخی بەد ، تاکەی لەبەر من فیتنەو غەوغا ئەکەی
بۆ لەبەر من هەردەمێ دەرگاهی میحنەت وا ئەکەی
٢ – ئەختەری ئینسانی ئەحمەق شەو لە شەو ڕووناك ئەکەی
ڕۆژی بەختی عاقڵان تاریكو هەم ئاوا ئەکەی
٣ – پێم بڵێ تۆ بۆچ ملی کەر پڕ لە تەوقی زەڕ ئەکەی
عاقڵی بێچارە بۆچی دایما ڕیسوا ئەکەی
٤ – سەیری بەختی نەحسی من کە هەر گوریزانی لە من
دولبەرا تۆ بۆچی مەشقی ئاهووی سەحرا ئەکەی
٥ – دولبەرم فەرمووی ئەگەر دەستت بگانە باخەڵم
تۆ بەتەحقیق هەروەکو مووسا یەدت بەیزا ئەکەی
٦ – خۆ ئەگەر ئیمرۆ منی بێچارە قەیسی عامیریم
تۆش بەقوربان ئێستە ئوستادیی هەزار لەیلا ئەکەی
٧ – تۆ بە خەندەو لێوی خۆت مردوو لە گۆڕ زیندوو ئەکەی
دەك بەقوربانی دەمت بم موعجیزەی عیسا ئەکەی
٨ – پێی وتم عاشق حەقیقەت شێتی چونکە ئێستەکە
بادەیی چاوم بیێ مەیلی مەیو سەهبا ئەکەی
٩ – قامەتی من حازرە ، باسی قەدی شمشاڵ ئەکەی
گەردنم مینایە تۆ بۆ ئارەزووی مینا ئەکەی
١٠ – خۆزگە ئەمزانی هەتا کەی تۆ بە ئیفسادی ڕەقیب
(ئەحمەد)ی بێچارەیی خۆت شێتو هەم شەیدا ئەکەی

١ – پەشۆکا دڵ کە دی زوڵفی پەشێوی کەوتە سەر شانی
یەخەی خۆی دادڕی گوڵ هەر کە دی چاکی گریبانی
٢ – شوکور وا جەژنی قوربانە لەسەر فەرموودەیی دولبەر
وەکو مەڕ بۆ بەلاگەردانی ئەو ئەمکەن بە قوربانی
٣ – دڵی سووتاوە وەك من خاڵی لەعلی لێوی ڕەنگینی
بەڵێ بەختی ڕەشە وەك من سەری زوڵفی پەرێشانی
٤ – گەلاڕێزانی کرد گوڵ هەر کە دەرکەوت ڕوویی ڕەنگینی
لەبەر بالای ئەوا کەوتۆتە سوجدە ڕوویی بوستانی
٥ – ئەمە چەند وەختە مەستو سەرخۆشم بێ نەشئەیی بادە
لە ڕۆژێکۆ کە دیومە دیدەیی مەخمووری فەتتانی
٦ – ڕەفیق هیچ غەممەخۆ، خۆش ڕابوێرە ، فرستەتە ئێستە
بزانە تۆ لە دنیادا لەبۆ چەن ڕۆژێ میوانی
٧ – لە زیندانا هەتا ڕۆژی قیامەت دائەنیشت عاجز
ئەگەر ڕووی تۆی ئەدی بۆ یەك دەقیقە شۆخی کەنعانی
٨ – دڵو دینت فڕاندم ، ڕۆحی شیرینیش ئەبەی جانا
لە بەختی (ئەحمەد)ا چەن ڕۆژە زۆر مایل بە تالانی

١ – **گریبان : گرێوان ، یەخەی** کراس.
٢ – **نەشئە : شەوق ، گەشە ،** زەوق
٧ – **شۆخی کەنعانی : یوسفی** کەنعانی .

(١٠١)

١ – دڵی خوێناوە بولبول بۆ لەبی وەك لەعلی ڕوممانی
لە باڵایی ئەوا پەستە قەدی سەروی گوڵستانی[١]

٢ – بە ئیمای چاوی حاڵی کردم ئەبفەرموو مەگەر بمری
تەنەززول کەم کە بێمە سەر مەزاری تۆ بەمیوانی

٣ – قەزا ئەم فرسەتەی دام چوومە بەردەرگانەکەی ئەمڕۆ
سەروزێری[٢] زوبانی هەر جنێو بوو بۆ ڕەقیبانی

٤ – بەویش حەتتا بەخیلم برد کە جوێنی دا بە ئەغیاری
نەسیبی من نەبوو ئەو جوێنە تا خۆم کەم بە قوربانی

٥ – وتم حاڵت چلۆنە هامجەلیست کێیە ئەو فەرمووی
دیارە هەر درك هاودەمیە گوڵ، بۆچ شێتی، نازانی ؟

٦ – گەدایی و سواڵکەری بەرماڵەکەی، دەستم کەوێ ڕۆژێ
خوا نەیکا کە من بیدەم بە تەختو تاجی سوڵتانی

٧ – دڵی سەودازەدەی (ئەحمەد) گرفتاری کەسێکە وا
کە دی وا حەڵقە حەڵقە زوڵفەکانی کەوتە سەرشانی

---

(١) – ئو : بۆستانی
(٢) – ن : سەرەوژێری

١ – لەعلی ڕوممانی : لەعل ، لال ، بەردێکی بەنرخی سوورە وەك یاقووت وایە ، لێرەدا لەعلی هەنار ڕەنگ کراوە بە وێنەی لێو.
٢ – ئیما : ئیشارەت . مەزار : گۆڕ.
٥ – هاوجەلیس : هاودەم.

١ – کە من گوڵزاری ڕووی تۆم بێ لە سەیری گولستانم چی
قەدو باڵای تۆ خۆش بێ لە سەروی بۆستانم چی
کە عیشقی تۆ لەسەرمایە لە تانەی واعیزانم چی
موقەددەر گەر نەبێ ئاخر لە میهری مەهڕوخانم چی
لە ناڵە ناڵی نیوەی شەو لە ئاهی بەربەیانم چی
٢ – دڵم دایم لە عیشقی تۆ نیگارا مەستو حەیرانە
هەمیشە کاری شینو ناڵەرو ئەفغانو گریانە
مەدالیاو مەنسەبی ئەو ماچەکەی سەرکوڵمی جانانە
نیشانەی ئیفتیخاری من لە سینەم داغی هیجرانە
بڕۆ ئەی ناسیحی موشفیق لە ڕوتبەو با نیشانم چی
٣ – ئەوا دێوانە بووم قوربان لە عەشقی چاوی غەددارت
شەکەر ئەرزان ئەکا ئیمڕۆ نیگار لێوی شەکەربارت
لە باخی نێرگسی شەهلا نی یە وەك چاوی خومارت
غەرەز وابوو موقابیل کەم لەگەڵ گوڵ ڕەنگی ڕوخسارت
وەگەر نە بێ قەدی سەروت لە سەروی گولستانم چی
٤ – توخوا قوربان عەفوو کە با کە من سەد جار گوناهم بێ
خوا هەڵناگرێ تا کەی هەمیشە ئۆفو ئاهم بێ
ئیتر شەرتێکە خاکی ژێری پێی تۆ من کولاهم بێ
کە من میحرابی ئەبرۆی تۆ مەقامی سوجدەگاهم بێ
ئیتر وەك زاهیدی خودبین لە مەوعیدی جینانم چی
٥ – دڵم سۆراخ سۆراخە قەسەم بەو چاوەکەی کاڵت
هیلاكو مەحوو بێهۆشم لە عیشقی ڕوومەتی ئاڵت
دە لوتفێ کە لەگەڵ مندا فیدای ئەو دانەیی خاڵت

شەوم وەك رۆژی رووناکە لە شوعلەی روومەتی ئاڵت
بەڵێ یەکبارە با وون بێ لە ماهی ئاسمانم چی

٦ — مەحاڵە لەم دڵەم دەرچێ بەسەد دەردو ئەلەم میهرت
ئەگەر یەك زەرە تۆ جانا لەگەڵ مندا نەبێ میهرت
غولامو بەندەتم مەربوونە رۆحی من لەگەڵ میهرت
بە نەیرەنگی فەلەك جانا لە دڵما دەرنەچوو میهرت
کە من یەك رەنگو یەك نەوعم لە تەبدیلی زەمانم چی

٧ — هەموو عومرم بەسەرداچوو دەمێ ماچم نەکرد کوڵمت
دوو زوڵفت هەروەکو پەرژینی گوڵباخی سەری کوڵمت
گەلێ بێتاقەتە (ئەحمەد) لە بۆ ماچی سەری کوڵمت
بە من قەت نادرێ تەفسیری ئایاتی سەری کوڵمت
گرانە (ناهیرا) بۆ من لە تەعریفو بەیانم چی

– **بۆستان** : **باخ** . **تانە** : تانووت ، تەعنە .
– **ناسیح (ناصح)** : ئامۆژگاری‌کەر . **موشفیق** : بەبەزەیی .
– **کولاە** : **کڵاو** . **خودبین** : خۆبین ، خۆپەرست .
– **سۆراخ** : **کونی بچکۆلە** . پرسیارکردن ، لێپرسین .
– **ئەلەم** : **ئازار** . **مەربوونە** : بەستراوە ، وابەستەیە . **نەیرەنگ** : فریو ، فێڵ ، **ئەفسوون** . **تەبدیل** : **گۆڕین** .
– **تەفسیری ئایات** : لێکدانەوەی ئایەت .

تێبینی : **وادیارە** ئەم تەخمیسەی بۆ لاسایی تاهیربەگی برای لە سەرەتای **شاعیریتیدا** **رێکخستووەو** **دیمەنی** سەرەتا بە هەندێ دێڕیەوە دیارە .

١

(١)
(١٠٣)

١ - چی‌یە ئەی گوڵ کە ئێستە ڕەنگت سوورە
چ وەقتی شادی‌یو عەیش‌و سروورە
٢ - پەڕەت بۆ ئاڵ‌و ڕەنگین بەهاران
دوڕئەفشانن لە قەترەی ئاوی باران
٣ - مەگەر حیسست نی‌یە تاکو بزانی
لە خاکی کێ ڕوواوی بۆیە جوانی
٤ - ئەتۆ نازانی بۆچی ئاڵ‌و سووری
لەبەزما مایەیی کەیف‌و سرووری
٥ - ئەگەر بیوایە لای تۆ عەقڵ‌و فامی
دەماغ‌و مێشك‌و حیسسی تەمامی
٦ - لەجێی سووری بە ڕووزەردی ئەهاتی
گەڵاڕێزت[٣] ئەکرد ئێستا کە ماتی
٧ - سەرت وەقتێ کە دەرهێنا بوو ئەبوا
بە ڕەشپۆشی بهاتیتایە دنیا
٨ - ئەترسم چونکە تۆ بێ‌حیسسە گۆشت
وەکو ئینسان نی‌یە ئەفکارو هۆشت
٩ - نەبی حاڵی لە مەعرووزاتی بەندە
هەتا شەرمندە بی تۆ سەرفکەندە
١٠ - ئەما[٤] هەروەختێ هەنگێ باخو مێشێ
ئەبینم من بەسەرتۆوە ئەنیشێ
١١ - هەڵئەبزرکێ بەجارێ ڕەنگی ئاڵت
پەشێوی دێ بەسەرتا وەزع‌و حاڵت
١٢ - کەوابوو دیارە ئەی گوڵ تۆ ئەفامی
ئەزانی‌و ساحێبی عەقڵی تەمامی

١٣ - ئەگەر بێت و بکەم عەرزت ئەزانی
که تۆ بوچ وا تەڕو تازەو جوانی

١٤ - کەوابوو ئێستە ئەی گوڵ تو بزانە
سەوز بوونت لە خاکی دولبەرانە

١٥ - لەسەر خاکی بنێ ڕیشەت ڕوواوە
بە جەرگی عاشقانا داخی ناوە

١٦ - وەیا سەوزی لەسەر خاکی حەزینێ
کە کوژراوە بە تیری نازەنینێ

١٧ - لەسەر قەبری شەهیدێ یا ڕوواوی
بە خوێنی جەرگی ئەو تۆ ئاودراوی

١٨ - کە دایناوە حەیاتی خۆی بەمەردی
لەپێناوی وڵاتی قەومی کوردی

١٩ - لە لق بۆیە کە تۆ سەر دەرئەهێنی
بە چڵ سەوزی بە ڕەنگت میسلی خوێنی

٢٠ - بەڵام مادام کە مەحوبی ئەوکەسانە
کە ئەمرۆ مایەیی جیلوەی گوڵانە

٢١ - لەبۆ تۆ بۆنە مایەی عەیش و خۆشی
بە سەربەرزی کە بەرگی سوور ئەپۆشی

٢٢ - ئەگەر بیرابە تۆ عەقڵت لە سەردا
ئەبوو بیکەی جلی ماتەم بە بەردا

٢٣ - وە یاخود تۆ بە یادی ڕۆحی یاران
ئەبوو بولبول بلاوێنی بەهاران

٢٤ - کە ئەو نەیرە ئەوەند مەجبووری ڕێبە
شەوو ڕۆژ بۆ ویسالت ڕەنجەڕۆبە

٢٥ - کەچی ناپرسی تۆ ئەسڵەن لە حاڵی
دەمێ ناکەی بە دڵ مەیلی ویسالی

٢٦ - بەڵێ عاشق کە ناڵەی وا حەزینە

هەموو سەرمایەیی ئاەو ئەنینە

٢٧ - لەلای مەعشووقە وەك دەنگی ڕوبابە

ئەگەرچی عاشق جەرگی کەبابە

٢٨ - وەلێ مەعلوومە جەورو زوڵمی دڵدار

ئەبێ حەددێکی بێ بۆ عاشقی زار

٢٩ - خسوروسەن تۆ کە خوڵقاوی لە خاکی

گەلێکی سێ کەسی سەربەرزو پاکی

٣٠ - ئەشوبهێ تۆ بە یەك لەو سیانە ئەی گوڵ

کە کون‌کون بوو بە غەمزەی سینەوو دڵ

٣١ - وەکو ئەو دوانەکەی‌تریانە بولبول

دڵی مەشکێنە توخوا حەیفە ئەی گوڵ

٣٢ - لەدەرحەق بولبولی بێچارەوو زار

ئەوەند مەغروور مەبە نیشان مەدە خار

---

(١) - لە دەستخەتەکەی خۆیدا ئەم پارچەیەی ناوناوە (ڕجا بۆ بولبول لەلای گوڵ)

(٢) - ز : ئەفشانە (٣) - ز : گەلاڕێزت (٤) - ز : بەلام

١ - سروور : شادی ، کەیف‌خۆشی

٢ - دوڕئەفشان : دوڕبڵاوکەرەوە. قەترە : تنۆك.

٨ - گۆش : گوێ

٩ - مەعرووزات :ئەو شتانەی عەرز دەکرێن ، دەوترێن. شەرمەندە : شەرمن ، سەرفگەندە : سەرکز

١٢ - تەمام : تەواو.

١٥ - ڕیشە : ڕەگ.

٢٤ - مەجبوور : ناچار.

٢٦ - ئەنین : ناڵە ، هاوار.

٢٧ - ڕوباب : ڕەبابە (ئامێری مۆسیقایە)

٢٨ - حەد : ڕادە ، سنوور.

٢٩ - خسوروسەن : بەنایبەتی.

(١٠٤)

مژده لەوە زەریفترو چاتر لەکوێ ئەبێ
یار پێت بڵێ مەرامی دڵت جێبەجێ ئەبێ
ماچی دەمت ئەگەر بە نەسیبی بکا خودا
عومرم کە تێپەڕیوە دیسان سەرلەنوێ ئەبێ

(١٠٥)

گوڵی خوێنین(١)

(١)

لەودەما ئێمە کە خوێنمان ئەرشت
ڕۆژیش بەهاری هێنابووە وجود
لەو جێگا شەرەی یەکترمان ئەکوشت
گوڵان سەوز ئەبوون ئەیانکرد سعود

(٢)

هەرچەند لاشەکان وەك پەینی بەسام
کەوتبوون لەژێر لقی گوڵاندا
کەچی گوڵانی بێهۆش و نەفام
تەڕو تازە بوون لەسەر چڵاندا

(٣)

زەوی ئەوەندە خوێنی خواردبێ
بۆچی وەنەوشە ڕەنگی هەر شین بێ
خوێناوی لاوان دەشتی پۆشیبێ
هێشتاکو بێبوون سپی جەبین بێ

(٤)

بە خوێنی ئینسان گوڵ ئاو درابێ
ئەبوا ڕەنگ و بۆی ئەوان بسێنێ
ئێستا کە پۆل پۆل خەیمەیان داوە
بۆچ بێ پەڵەی خوێن سەر دەرئەهێنێ

(٥)

دێراوی گوڵان چۆن ڕووزەرد نابن
خوێنە خوێکانیان بەسەردا ئەڕوا
بۆچی ئاو تووشی داخ و دەرد نابن
بۆ وڵاتیان عەیبە سەرناپا

(٦)

ئەبینن غەیرە ئەچنێ گوڵ خونچە
کەچی هیچ کامیان گرژ ناکەن ڕوویان
غالیبەتی بێ و بکات لەنجە
بۆ پێنەکەنین ناکەونە خەزان

(٧)

بەکێکیان جارێ ناڵی بە (هەنگێ)
با بەو «پەپوولە»ی هەڵبانەسێنێ
ئێستا نەماوە من بۆن و ڕەنگێ
ئیمڕۆ دڵتەنگم بیخە سبحەینێ

(٨)

لەم دەشتە شوومەی پڕ خەوف و خەتەر
کە لاشەی قەومی ئێمەی تێدایە
بۆ شەرمی حزوور شەعشەعەی زەفەر
کەم ناکەنەوە تاقە گەڵایە

(٩)

ماتەمی ئێمە ڕەنگ و بۆی پێدان
کەچی قەت ناکەن ئیزهاری کەدەر
چونکی بێ حیسسن ئەسنافی گوڵان
لە حاڵی کۆندان دایم تازە و تەڕ

(١٠)

لەداخا گەڵای خۆ بپێچنەوە
نەفامن چونکی هێشتا نازانن
بۆ ناو کەوای سەوز خۆبکێشنەوە
ئەی گوڵان ئێوە بێوەی لاوانن

(١١)

موقابیلی ئەم دەردو بەڵایە
ئازاد ئەپشکوون گوڵانی وەتەن
چەند بێ‌ویجدانن ئێوە ئەبوایە
بۆ مردووەکانمان هەر بکەن شیوەن

---

(١) – ئەم پارچەیە لە ڕۆژنامەی «ژیان»دا لە ژمارە ٢٤٧ی ٢٦ی حوزەیرانی ١٩٣٠دا بلاوکراوەتەوە. ڕۆژنامەکە بە ناوی (شیعرێکی‌تری ئەحمەد موختاربەگی جاف..)ەوە پێشکەشی کردووەو نووسیویەتی: «نەزمی ئەو تەرجومەی پارچەی مەنزوومی (سولی پرودوم)ە کە لەتەرەف مەحموود جەودەت ئەفەندی‌یەوە لە ژمارە ٢٤٣ی ژیاندا نووسراوە.

شاعیر خۆی لە کۆتایی شیعرەکاندا نووسیویە: (کاکە مەحموود: وا ئەبێ). ئیمزاکەی خۆشی بەم‌چەشنە نووسیووە (لە هەڵەبجەوە جاف ئەحمەد موختار).

بۆ تۆمارکردنی شیعرەکانی پشتمان هەر بە ڕۆژنامەکە بەست.

١ – هێنابووە وجوود: هێنابووە کایە، دروستکردبوو. سعوود (صعود): بەرز بوونەوە.
٣ – بێبوون: گوڵەبێبۆن، بەیبوونە. جەبین: ناوچەوان، تەوێڵ، ئەنی، هەنیە.
٤ – خەیمەیان داوە: خێوەتیان هەڵداوە. چادریان دوواریان هەڵداوە
٦ – غالیبەتی بێ: سەرکەوتوو بێ. خەزان: پایز.
٨ – خەوف: ترس. خەتەر: مەترسی. شەعشەعە: درەوشانەوە
زەفەر: سەرکەوتن.
٩ – ئیزهار (إظهار) دەرخستن، (واتە نارەحەتی دەرنابڕن)
حیس: هەست. ئەسناف: چەشن، جۆر، سنفەکان
١١ – موقابیل: بەرامبەر. وەتەن: نیشتمان.

(١٠٦)

١ – شازادەی دەوران ئەحمەد موختارەن
پەی ڕۆژی دەعوا ئەسفەندیارەن
٢ – هەر پەی وێش خاسەن جە رۆژ هەیجا
چەنی دوشمنان بکەرۆ هەیجا
٣ – شۆخەن ، لیندەنەن ، لارەکلاوەن
جە دووری یارش ، جەرگ کەواوەن
٤ – دایم نە خەیاڵ ، حاڵی کوردانەن
بۆیە ئاراگێل خاکی ئێرانەن
٥ – ئومێدش ئێدەن وەلوولەی تفەنگ
ئیستیقلالمان بگیرۆ وە چەنگ
٦ – مستەفا شێرەن غەفار نەهەنگەن
حەسەنو مەجید وێنەی پڵنگەن
٧ – مستەفا مەشهورر بە مچە شازە
قاتیلی رۆحو گیانی سەروازە
٨ – لایق بە خاڵەن تفەنگی لاشان
بۆ فەتاح حازر پێنج تیری ئەڵمان
٩ – بۆ باقی خاسە لە قۆڵو سەنگەر
وێنەی شێری نەر بگێرۆ لەنگەر
١٠ – میرزا میرزا گەل ، شێری ژیانەن
حەمەو حەمەمین مەردی مەیدانەن
١١ – لەتیفو ڕەحیم ساڵحو کوردە
بە مەردی گرەو جە ڕۆستەم بەردە

١٢ – شێخەو کامیر ئازاو زرنگەن
هەمیشە حازر ، مایل وە جەنگەن
١٣ – بەوری بەیانەن فەتاح چناری
دوشمنش دایم مەکەرۆ زاری
١٤ – مەعلووم کەڵەمێرد ، شێری ژیانە
خۆ حەمەساڵح مەردی مەیدانە
١٥ – عەبدولکەریمیش خزمەتگوزارە
چاکەی ئەو لە لام زۆر بێ‌شومارە

١ – پەی : بۆ . دەعوا : جەنگ . ئەسفەندیار : ناوی قارەمانێکە
٢ – پەی‌وێش : بۆ ئەو . هەیجا : جەنگ . هەنی‌جا . لە هەموو جێیە
٣ – کەواو : کەباب
٤ – ئاراگێل : ئاوارە ، عەودال
١٣ – بەور : بەبر (دڕندەیەکە)

– بڕوانە پێشەکی‌یەکەو پەراوێزێك دەربارەی پەیمانی ١٩٣٠
تێبینی : ئەم شیعرانە بەلای منەوە ئەحمەد موختار نەینووسیووە . بەڵکو لەگەڵ سیروان بەدەم قسەوە جەنگاوەرەکانی نووسیوویانە .

پێڕەس

- ن -

- ه -

– ی –

– مەسنەوی –

لە کتێبخانەی نیشتمانی بەغداداد
ژمارە ٧٤٣ی ساڵی ١٩٨٦ی دراوەتێ

٩/٥٠٠٠ - ١٩٨٦/٩/٢٥

شركة مطبعة الاديب البغدادية المحدودة

هونەرمەند ئیسماعیل خەیات
نەخشی بەرگەکەی کێشاوە

ديوان الشاعر

احمد مختار جاف

اعداد ومقارنة وشرح وتقديم

الدكتور عز الدين مصطفى رسول

اشرف على طبعه

افراسياب احمد مختار جاف